

Olexa Horbatsch (Hrsg.)

Epitome praeceptorum rhetoricorum

Die lateinische Schulrhetorik
des Basilianerordens aus d. J. 1764

Verlag Otto Sagner München · Berlin · Washington D.C.

Digitalisiert im Rahmen der Kooperation mit dem DFG-Projekt „Digi20“
der Bayerischen Staatsbibliothek, München. OCR-Bearbeitung und Erstellung des
eBooks durch den Verlag Otto Sagner:

<http://verlag.kubon-sagner.de>

© bei Verlag Otto Sagner. Eine Verwertung oder Weitergabe der Texte und
Abbildungen, insbesondere durch Vervielfältigung, ist ohne vorherige schriftliche
Genehmigung des Verlages unzulässig.

«Verlag Otto Sagner» ist ein Imprint der Kubon & Sagner GmbH

SPECIMINA PHILOLOGIAE SLAVICAE

Herausgegeben von
Olexa Horbatsch, Gerd Freidhof und Peter Kosta

Band 93

EPITOME PRAECEPTORUM RHETORICORUM

Počajiv 1764

Die lateinische Schulrhetorik des
Basilianerordens aus d.J.1764

Herausgegeben und eingeleitet von O.Horbatsch

Verlag Otto Sagner · München
1992

ISBN 3-87690-475-7
Copyright by Verlag Otto Sagner, München 1992
Abteilung der Firma Kubon & Sagner, München
Druck: Druckerei E.Mauersberger, Inh.M.Diebel
3550 Marburg/Lahn, Schwanallee 31

Die Počajiver Schulrhetorik aus den JJ.1764 und 1771

Nur um jeweils ein Exemplar sind die beiden Počajiver Ausgaben (1764 und 1771) der lateinischen Schulrhetorik *Epitome praeceptorum rhetoricorum* erhalten geblieben (das aus dem Jahr 1764 und 1771 der Ossolineum-Bibliothek in Lemberg, heute in Wrocław, sowie die Ausgabe aus dem Jahre 1771 der Warschauer UB). Die Unterschiede zwischen den beiden Ausgaben beschränken sich auf die Ausbesserung der orthographischen Fehler und zuweilen auf eine Kürzung der zitierten Beispiele (deren Teile an einer anderen Stelle auftreten können).

Das anonyme Lehrbuch war für die Schulen des unierten Basilianerordens bestimmt, der in den ukrainischen Landen der polnischen Adelsrepublik gegen Ende des 18. Jhs. Schulen in Bučač, Volodymyr Volynskýj, Hijšče, Kamjaneć Podilskýj, Lubar, L'viv, Terebov'la, Umań unterhielt¹.

Das nach dem Vorbild der Jesuitenkollegien, oder auch der Kiever Akademie zusammengesetzte Unterrichtsprogramm sah in den oberen Klassen der Mittelstufe einen zweijährigen Rhetorikkursus vor.

Das in der Katechismusform von Fragen und Antworten verfaßte *Epitome*-Lehrbuch war deutlich auf die Ausbildung eines weltlichen Redners, etwa für den Bedarf der adeligen Gesellschaft ausgerichtet: der parlamentarisch-gerichtliche und panegyrische Verwendungsbereich der Redekunst nimmt hier einen wichtigen Platz ein. Jedes behandelte Thema wird mit Beispielen aus Cicero illustriert. Auch Ciceros theoretische Ansichten (seltener die von Quintilian und Aristoteles) werden hier angeführt.

Die Betonung der Selbstbeherrschung während des Vortrags, der Ausgewogenheit der Mittel und eines guten Stils beim Redebau weisen auf die postbarocke, frühaufklärerische Zeit hin.

Die *Epitome* besteht aus einer Einleitung (*prooemium*) und fünf Büchern. Die Einleitung enthält die Definition und die Aufgaben der Rhetorik (*docere, movere, delectare*) und somit hebt den Unterschied von Grammatik, Historie, Dialektik/Logik hervor. Geschätzt werde die Rhetorik vor allem von freien Nationen aufgrund des Genusses von schmückenden Sprüchen, Anbietens von guten Ratschlägen, Hervorhebens von Tugenden und der Verurteilung von Lastern, zumal ein Redner mit seiner Rede viele umstimmen könne.

Die Rhetorik hat drei Anwendungsgebiete: das gerichtliche (*genus judiciale*), das beratende (*genus deliberativum*) und das anzeigende (*genus demonstrativum*). Ihr Stoff zeigt Probleme auf (*quaestio proposita*); zu ihren Mitteln gehören geistige Eigenschaften (die durch Übung, Lektüre und Nachahmung guter Autoren vervollkommen werden können) und körperliche Haltung sowie Gesten.

Die Teile der Rhetorik sind: 1) die Findung der Sachverhalte und Argumente (*inventio*), 2) ihre Einordnung (*dispositio*), 3) ihr gelungener Ausdruck (*elocutio*) durch

Worte und Sätze, 4) die feste Gedächtniseinprägung der Sachverhalte und Worte, 5) ihr Vortrag (*pronuntiatio*) betreffs Körperhaltung, Gesten, Stimme und Worte.

Dem Problem der Findung von sicheren, wahrscheinlichen und zweifelhaften Argumenten (*inventio*) für den Beweis und die Prüfung der Sachverhalte, ihrer Elemente (*Topik - loci*, Definitionen, Sachverhalte u.ä.) sowie der Gemütsbewegungen (*motus animi*), wie sie hervorzurufen seien und für die eigene Sache eingesetzt werden können,- ist das erste *Epitome*-Buch gewidmet (S.9-79).

Mit dem Aufbau einer Rede (*dispositio*), ihrer Teile (*exordium, narratio, propositio, confutatio, peroratio, amplificatio*) und der Anwendung von dialektisch-logischen Mitteln (*syllogismi, enthymemata, exempla, sorites*) befaßt sich das zweite *Epitome*-Buch (S.79-134).

Den Ausdruck (*elocutio* - mit 12 Tropen und 47 Figuren), den lateinischen Satzbau (*periodi, cola, particulae* "Konjunktionen") und seine Rhythmik (*cavendum semper, ne versus efficiatur*) erörtert das dritte *Epitome*-Buch (S.135-180). Natürlich stimmen viele stilistische und syntaktische Termini nicht mit unseren heutigen Begriffen überein. Es wäre eine Untersuchung wert, einen Vergleich zwischen ihnen und den heutigen Termini durchzuführen und ihre Entstehung aufzudecken.

Das vierte *Epitome*-Buch (S.181-244) behandelt die Thematik und Motivik der panegyrischen und beratenden sowie gerichtlichen Redeart: Es sind die wichtigsten Anwendungsbereiche in der polnischen Adelsrepublik und werden dementsprechend den Schülern eingeprägt. Somit bringt das Buch eine Art »Gesellschaftslehre« über Tugenden und Laster der einzelnen sozialen Gruppen jener Zeit. Als Anlässe für Prunk-(Lob-)Reden werden erwähnt: *nativitas infantis, adventus ad urbem principis, victoria celebranda, funebris oratio*. Im Abschnitt über die beratende Redeart (*genus deliberativum*) werden ganze soziale und Altersgruppen bezüglich ihrer Charaktereigenschaften beschrieben und Staatsformen wie Monarchie, Aristokratie, Demokratie nach dem französisch-englischen Rechtsgelehrten Jean Barclay (1582, bzw.1585-1621) angeführt, dessen Buch *Icon animorum* (London 1603) ins Polnische übersetzt und mehrmals in lateinischer Originalsprache abgedruckt worden war¹.

Ein Redner habe nicht nur Gutes und Tugendhaftes anzupreisen und Schlechtes zu tadeln, sondern auch *res contingentes et in nostra potestate positas, ad nos pertinentes* anzuraten (S. 213). Es wäre lächerlich, wenn die Polen in ihren Ratsversammlungen erörtern würden, nach welchem System (*qua ratione*) die Tataren (*Scythae*) ihren Staat zu regieren hätten (S.213).

Eine deutliche Abkehr von der barocken Mode bietet das fünfte *Epitome*-Buch (S.241-49) über die Mnemotechnik (*memoria*) und den Redevortrag (*pronuntiatio*). Das einsame Lernen zur Morgenstunde, lautes Ablesen, Niederschreiben schärfe das Gedächtnis. Beim Redevortrag wird auf die ruhige

Körperhaltung, beherrschte Gestik, ausgewogene Stimmodulation sowie die übliche Symbolik der Handbewegungen (entsprechend der Affektlehre) hingewiesen.

Diese Angaben sind hilfreich bei der Deutung der Figurengestik in der damaligen bildenden Kunst sowie im damaligen Theater.

Der Nachdruck der Epitome wird dem zukünftigen Erforscher der Rhetorikgeschichte in der Ukraine und in ihren Nachbarländern dienlich sein.

Die Beschreibung der Handschriftenbestände in Kiever Bibliotheken von Nikolaj I. Petrov² registriert rund 113 handschriftliche Rhetoriktexte, bzw. -teile, von denen bislang nur zwei Rhetoriklehrbücher von F. Prokopovič aus dem Jahre 1706 von Renate Lachmann³ ediert worden sind.

Die von mir veröffentlichte handschriftliche Karlowitzer Rhetorik aus den Jahren 1736-37 der Wiener Österreichischen Nationalbibliothek⁴ stellt einen Ableger analoger Kiever Handschriften dar. Mit ihr weist die Epitome lediglich in der Tropen- und Figurenlehre sowie in der Topik eine gewisse Ähnlichkeit auf.

Anmerkungen

- 1 Barclay, Johannes (*1582 bzw. 1585-1621), *Satyricon Euphormionis Lusini Citer s. Icon animorum*, London 1603. In: *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, I. Teil (A-C), Leipzig 1750, NDr. Hildesheim 1960, Sp. 789-90; Estreicher, Karol: *Bibliografia polska*, t. XII, stólecie XV-XVIII w układzie alfabetycznym, Kraków 1891, S. 368-70.
- 2 Петров, Николай Иванович: *Описание рукописных со-браний, находящихся в городе Киеве*, в. I-III, Москва 1891, 1896, 1904.
- 3 Prokopovič, Feofan: *De arte rhetorica libri X, Kioviae 1706*, hrsg. von Renate Lachmann. *Slavistische Forschungen*, Bd. 27/II: *Rhetorica Slavica*, Bd. II, Böhlau Verlag Köln Wien 1982. - Die Kiever Übersetzer der Rhetorik von F. Prokopovič (Прокопович, Ф.: *Філософські твори*, т. I.: *Про риторичне мистецтво. Пізні сен-тенції*, Київ 1979) haben noch eine andere Handschrift (DA/II 148) als Grundlage gewählt und das 9. Buch (*De eloquentia divina*) weggelassen.
- 4 Horbatsch, Olexa: Die handschriftliche Karlowitzer Rhetorik aus den Jahren 1736-37. In: *Festschrift für W. Lettenbauer*, Freiburg/Br. 1982, S. 39-47; Карловецькі рукописні Praecepta artis oratoriae з 1736-37 pp. Ви-денської Національної Бібліотеки. In: *Богословія*, Bd. 44, S. 73-130, Rom 1980. - Vgl. noch: Die lateinische Počajiver Schulrhetorik "Epitome praepetorum rhetori-corum" aus d. JJ. 1764 u. 1771. In: *Fs. f. Hans Rothe (i. Dr.)*.

[The page contains a dense, illegible document with significant noise and artifacts. The text is mostly obscured by black and white noise, making it unreadable.]

E P I T O M E

P R Æ C E P T O R U M

R H E T O R I C O R U M

Selectissimis exemplis

D I S T I N C T O R U M

in

Gratiam & commodiorem usum

Juventutis Scholarum

Ordinis S. B. M.

F A C T A

Atq̄;

Cum Licentia Suorum Superiorum

Typis .

M A N D A T A

Poczajoviæ Annô Domini 1764.

Quid est, aut tam admirabile, quàm ex infinita multitudine existere unum, qui id, quod omnibus naturâ sit datû, vel solus cum paucis facere possit? aut tam jucundum cognitu, atq; auditu, quàm sapientibûs sententiis, gravibusq; verbis ornata oratio, et perpolita? aut tam potens, tamq; magnificum, quàm populi motus, iudicum religiones, Senatûs gravitatem unius oratione converti.

Cicero Lib: 1. de Oratore,

RHETORICÆ

PROŒMIUM

Caput I.

I. *Quod est nomen Rhetorica ?*

Rhetorica, a verbo Græco, *Reo*, quod est: *dico, loquor*, appellatur

2. *Quotuplex est Rhetorica ?*

Duplex, alia *Naturalis*, quæ est: *Vis* seu facultas dicendi à natura insita. Alia *Artificialis*, id est: certis regulis & præceptionibus constans. Et de hac potissimum hic quæritur.

Quid est Rhetorica ?

Est *Ars*, seu doctrina, & scientia bene dicendi; id est: *Ornatè, graviter, & copiosè*. *Graviter* hoc est: cum magno argumentorum pondere. *Ornatè, & Copiosè*, id est: per figuras sententiarum & verborum.

4. *Quò differt ab aliis scientiis ?*

Differt a *Grammatica*, quia hæc docet

⌘ Rhetoricæ ⌘

solum emendatè loqui . *Ab Historia* ,
quæ simpliciter narrat . *A Dialectica* , seu
Logica , quia hæc præcisè , interruptè ,
& nudè tantum disputat .

5. *Quod est Officium Rhetoricæ ?*

Officium Rhetoricæ est: Dicere appositè
ad persuadendum; *Docendo* argumentis,
& argumentatione ; *Movendo* amplifi-
catione , & affectis ; *Delectando* cultò,
suavi , & apto dicendi genere .

6. *Quis est Finis Rhetoricæ ?*

Finis Rhetoricæ est : fidem facere , sive
persuadere dictione .

C A P U T II.

De Rhetoricæ præstantia , seu
dignitate , jucunditate , utilitate ,
vi , admirabilitate .

1. *Dignitas Rhetoricæ .*

Quia habita est semper , & habetur in
honore & pretio , præsertim a liberis
populis .

2. *Jucunditas Ob sapientes senten-
tias*

⌘ Proœmium ⌘

tias , & gravia verba , quibûs ornatur oratio .

3. *Utilitas*; Dat enim consilium, populum incitat, & moderatur, ad salutem revocat, ad virtutem cohortatur, a vitiis absterret, malos vituperat, bonos laudat, mœrentes consolatur, &c.

4. *Vis*; Nam animos multorum hominum unius oratione convertit.

5. *Admirabilitas*; Quod res etiam humiles splendore verborum illustrat.

C A P U T III.

Materia Rhetoricæ .

1. *Ars generatim quid est?*

Est facultas dans certas rationes, & præcepta faciendi aliquid, quæ habent ordinem & quasdam errare in faciendo non patientes vias. *Materia artis generatim* Est ea res, circa quam ars versatur; ut Medicinæ v. g. materia sunt morbi, & vulnera.

2. *Rhetoricæ materia quæ est?*

Est quævis *Questio* ad dicendum proposita.

A 2

⌘ Rhetoricæ ⌘

posita . ut : An Rhetorica fit ars ? Et :
An Milo sit puniendus ?

3. *Quotuplex est Quæstio ?*

Duplex: alia *Infinita*, quæ *Tbesis* græcè . latinè *Propositum* dicitur : Cum aliquid generatim quæritur . Ut: An inferendum sit bellum? Alia *Finite*, quæ Græcè *Apodosis*, latinè *Causa*, & *Controversia* nominatur : cùm aliquid speciatim quæritur . ut ; Inferendum ne sit bellum Parthis? an Thracibus? hoc tempore ? an alio ? marî , an terrâ ?

4. *Quæstionum genera quot?*

Duo , alia *Quæstio Cognitionis* ; Cujus finis est solum scire , ut : An sol sit major terrâ? Alia *Actionis*, Cujus finis est aliquid efficere .

5. *Causarum genera quot?*

Tria ; I. *Judiciale* ; cujus partes sunt *Accusatio*, & *Defensio* . *Finis*, *punitio*, & *impunitas* ; *Motus* : *sævitia*, & *clementia*. II. *Deliberativum*, Cujus *Partes* sunt: *Svasio*, & *Dissvasio*; *Finis* : *utilitas percipienda*, & *detri-*
mentum vitandum ; *Motus* : *Spes*, &
timor

¶ Proœmium ¶
 timor . III. . *Demonstrativum* , sive
Exornativum . Cujus Partes : laus
 sunt , & vituperatio ; *Finis* : honestas
 ampelctenda , & turpitude fugienda ,
Motus : Delectatio , & indignatio .

C A P U T IV. Subsidia Rhetoricæ .

1. *Subsidia Rhetoricæ quot sunt?*
 Quatuor: Imum *Natura* . Quæ affert,
 ex parte *Animi*: Ingenium, Iudicium ,
 Memoriam; ad inveniendum, disponen-
 dum, eloquendum . Ex parte *Corporis*:
 formam , firma latera , valetudinem .
 gestum . 2dum. *Ars* : quæ dat præcepta
 certa , usu , & animadversione com-
 probata . 3tium. *Exercitatio*: Ea auget,
 & conservat illa , quæ sunt à natura ,
 & arte . Complectitur verò: Lectionem
 multorum *Scriptorum* , unius autem
 probatoris pro stylo ; complectitur
 etiam *Meditationem* , *scriptionemq;*
 frequentem , ac emendationem ; idq;
 adiiciendo , mutando , detrahendo .

A 3

411111

Rhetoricæ

Imitatio. Quæ confert, ut optimo cuiq; Auctori similes in dicendo evadamus; quod fiet, si diligenter eorū opera perlegamus, animadvertamusq; ea, quæ in iisdem sunt optima; id est: Verba, & res, inventionem, dispositionem, & elocutionem.

CAPUT V. Rhetoricæ partes.

Quænam, & quot?

1. *Inventio*: Quæ est excogitatio rerum verarum, aut verosimilium ad faciendam fidem. 2. *Dispositio*. Quæ est rerum inventarum in ordinem distributio. 3. *Elocutio*: Quæ est idonea verborum & sententiarum ad res inventas accomodatio. 4. *Memoria*: Quæ est: rerum & verborum firma perceptio. 5. *Pronuntiatio*, Quæ est: moderatio corporis & vocis, prout res inventa, & verba requirunt.

EPI TOM E

R H E T O R I C E S

LIBRI PRIMI .

P A R S I.

De Inventione argumentorum .

C A P U T I.

De Inventione generatim .

1. *Partes Inventionis quæ sunt ?*
 Excogitare argumenta , de quibus mox dicemus ; & excogitare etiam animi motus ; de quibus in 2da hujus libri parte .

2. *Quid est Argumentum ?*
 Est: Inventum ad faciendam fidem; sive: est ratio ad persuadendum, & probandū aliquid. Ut , si velis probare: *voluptatem esse malam*, invenies rationem: quia *est honestati, moribusq; bonis contraria.*

3. *Dividuntur argumenta :*
 Porro argumenta alia sunt *Certa* ; idq; vel quæ sensibus percipiuntur ; ut *Diem esse*

A 4

esse

De invent: argum:
 esse, quia *Ortus est sol*. Vel quæ *Com-*
muni opinione sunt comprobanda. Ut:
 Laudandum esse *Ducem*, quia *strenuò*
pugnavit. Vel quæ *in mores recepta*:
 ut: Resalutandum esse *Petrum*, quia
prior salutavit. Vel, quibus non con-
tradicit adversarius. ut: *Clodium*
interfectum esse à Milone, quia *ipse Milo*
confessus est. Vel, quæ *Legibus cauta*
sunt, ut: *Iejunandum esse*; quia *hoc*
Ecclesiasticis Legibus præscriptum est.

4. *Alia Probabilia*, idè, vel *firmis-*
sima, seu quæ fere semper accidunt;
 ut: *Petrum a Ioanne diligi*, quia *Ioan-*
nis socius est. Vel, quæ *rationabiliter*
enuntiari possunt. ut: *Avari multîs in-*
digent; quia *multa cupiunt*. Vel,
non repugnantia, seu quæ simplicem
 aliquam habent speciem veritatis: ut:
Furtum a Petro esse factum, quia *domi*
fuit. Et deinde *egressus est*.

5. *Alia Dubia*, quæ ambigam faciunt
 fidem: ut: *Paulum alex esse deditum*;
 quia *dives est*.

6. *Sedes argumentorum, seu ratio-*
num qua? Loci

De Definitione

Loci Oratorii ; qui alii sunt *Intrinsici* sive *inliti* , atq; *infixi* *ipsis rebus*; Alii *Extrinsici*, seu *remoti*, & *sine arte* , quia ea non parit ars oratoris, quamvis artificiosè tractentur .

7. *Loci Intrinsici quot sunt ?*

Sexdecem, quorum primi dicuntur *infixi rebus ipsis ex toto* . Et tales sunt : **Definitio** , **Enumeratio partium** , & **Notatio**. Alii *affecti ad totum*, nimirum: **Conjugata**, **Genus**, **Forma**, **Similitudo**, **Dissimilitudo** , **Contraria** , **Adjuncta** , **Antecedentia**, **Consequentia**, **Repugnantia** , **Causæ** , **Effecta** , & **Comparatio** .

8. *Loci Extrinsici quot sunt ?*

Sunt sex , **Præjudicia** ; **Fama** , **Tormenta**, **Tabulæ**, **Iusjurandum**, **Testes** .

CAPUT II.

De Definitione .

1. *Definitio quid est ?*

Definitio est oratio , quâ explicatur , quid sit res . **Partes Definitionis** sunt duæ, aliquid *Commune* rei definitæ cum

A 5

aliis

De Definitione

aliis rebus, quod dicitur: *Genus*; Et aliquid *Proprium*, ac peculiare ipsius rei, quæ definitur, quod dicitur: *Differentia*. ex: gr: *Iurisprudentia* est, *Cognitio æquitatis*. *Cognitio*: est quid commune, *Æquitas*: est quid proprium *Iurisprudentiæ*.

2. *Dividitur definitio*:

Definitio alia est: *Essentialis*; Fitq; vel per *genus* & *differentiam*; ut *Homo* est animal *rationis particeps*. Vel per *materiam* & *formam*; ut: *Homo* est quid compositum ex *corpore* & *anima* simul *rationali*. Alia *non essentialis*, quæ potius appellanda est *Descriptio*.

3. *Descriptio* fit vel *per causas*, ut *homo animal* est à *Deo* conditum ex *mortali corpore* *ratione præditum*, factus ad *beatam immortalitatem*. Vel *per Effecta*. ut: *Sol* efficit *diem*, *tempora moderatur*. Vel *per proprietates*, & *accidentia*; ut: *Canis* est animal, *cujus fida custodia* est, & *alacritas in venando*. Vel *per Negationem* & *affirmationem* ut: *Consul non est*, qui *cives ac Remp:*

De Enumeratione

ac Remp: vexat , sed qui eorum salutē consulit .

4. *Argumentum à Definitione :*
Si majestas est amplitudo , ac dignitas civitatis; is eam minuit , qui exercitum hostibus populi Romani tradidit .

5. *Definitionis exemplum:*
Historia est testis temporum , lux veritatis , vita memoriæ , magistra vitæ , nuntia vetustatis . Cic : lib: 2. de Orat: *Item.* An tu populū R. illum esse putas , qui constat ex iis , qui mercede conducuntur , qui impelluntur , ut vim afferant Magistratibus , ut obsideant Senatum , optent quotidie cædem , incendia , rapinas? ille ille populus est dominus Regum , victor atq; imperator omniū gentium .

CAPUT III.

De Enumeratione partium .

1. *Enumeratio partium quid est ?*
Est Oratio , quâ totum aliquod in suæ partes distribuitur .

2. *Porro partes totius sunt variæ :*
A 6
Alis

✠ Libri I. Pars I. ✠

Aliæ vocantur *Subjectiva* ; sic virtus distribuitur in Iustitiam , Temperantiam , Fortitudinem , Prudentiam ; quia hæ omnes virtuti , tanquam generi , subiunguntur . *Aliæ Integrantes* : ut sunt corporis partes ; v. g. manus , caput , pedes , &c : quia ex his integrum fit corpus . *Aliæ Essentiales* ; sic animalis partes sunt corpus & anima , quia sine his nullo modo esse potest .

3. *Enumerationis leges quæ sunt ?*

Ima . Ut affirmatis omnibus partibus , affirmetur totum ; ut : *Præditus est pietate , Iustitia , temperantiâ , ergo virtute .*
Altera , ut negatis omnibus partibus negetur totum ; ut : *Non est præditus iustitia , temperantiâ , ergo non est præditus virtute .*

4. *Argumentum* . Aut senatui parendum de salute Reip: fuit , aut aliud consilium instituendum , aut sua sponte faciendum . Aliud consilium suum superbum fuit & arrogans ; utendum igitur fuit consiliô Senatûs .

5. *Exempla* . Sed quoniam P. C.
gloriæ

De Notat: & Conjug: **De** 7
 gloriæ munitis optimis & fortissimis ci-
 vibus monumenti honore persolvitur :
 consolemur eorū proximos: quibꝫ optima
 est hæc quidem consolatio: parentibus,
 quod tanta Reip: præsidia genuerunt: li-
 beris, quod habebunt domestica exempla
 virtutis: conjugibus, quod his viris care-
 bunt, quos laudare, quàm lugere præ-
 stabit: fratribus, quod in se, ut cor-
 porum, sic virtutum similitudinem esse
 confident. *Philip. XIV.* Probat Cic:
 ab enumeratione consolationem esse om-
 nium proximorum. *Et Philip: IV.*
ex hoc loco Oratorio evincit Antonium
non esse verè Consulem: Negat hoc
Brutus Imperator, consul designatus,
negat Gallia, negat cuncta Italia,
negat Senatus, negatis vos; quis igitur
illum consulem, nisi latrones, putant &

C A P U T IV.

De Notatione, & Conjugatis.

1. *Notatio quid est?*
 Est locus, qui verborum originem, &
 signifi-

§ Libri I. Pars I. §

significationem inquiri, idque vel ad laudem, vel ad vituperationem; ut: Consul à consulendo dicitur. Verrem à verrendo derivavit Cicero.

2. *Argumentum*: Si consul est, quid Patriæ consuluit, quid aliud fuit Opimius, qui tanta fide Magistratum gessit.

3. *Exempla*. Quid Legio Martia, quæ mihi videtur ab eo Deo traxisse nomen, à quo populum R: generatum accepimus. *Et in Verr: VI.* Quod unquam, judices, ejusmodi everriculum ulla in provincia fuit? Sic ludit Cic: in ipso Verris nomine, qui provinciam Siculam expilaverat.

4. *Conjugata quid sunt?*
Sunt ea, quæ ab uno orta vocabulo variè conjugantur, seu commutantur. ut: Pius, pietas, piè. Sapiens, sapientia, Sapienter.

5. *Argumentum*: Si pietati laus tribuenda est, moveri debetis, cum P. Metellum tam piè lugere videatis.

6. *Exempla*. Cæteros quidem
omnes.

De gen: & For: B
omnes victores bellorum civilium, jam
antea æquitate & misericordia viceras,
hodierno vero die te ipsum vicisti .
Nam cum ipsius victoriæ conditione
jure omnes victi occidimus , clementiæ
tuæ judicio conservati sumus . Recte
igitur unus invidus es , quo ipsius
etiam victoriæ conditio , visq; devi-
cta est . Cic: pro Marcello .

C A P U T V.

De Genere , & Forma .

1. *Genus quid est ?*

Genus apud Rhetores dicitur illud, quod est commune multis, & quod multa sub se complectitur . Ut *virtus* complectitur sub se *justitiam* , *temperantiam* , *fortitudinem* , *prudentiam* &c .
Magistratus : *ædilitatem* , *tribunatum* , *consulatum* , *præturam* . &c :

2. *Argumentum a genere :*

Temperantia est virtus, ergo est amanda . Item : Si magistratus in populi Rom: potestate esse debet , quid Norbanum accusas, cujus tribunatus parvit voluntati

❧ Libri I. Pars I. ❧

voluntati civitatis ?

3. *Quomodo tractatur hic locus à Rhetoribus ?* Tractatur potissimum , cum a Specie fit transitus ad genus, seu ut vulgo loquuntur : cum *hypothesis* revocatur ad *Thesim* . Hujusce loci luculentum patet exemplum in oratione pro Archia Pòeta , ubi Cicero cum laudandum Archiam magistrum suscepisset (quod est *hypothesis* , seu *species*) rem ad *thesim* revocavit , hoc est , pòesim & studia humanitatis genericè & universè laudavit .

4. *Exemplum . Laus Archia Pòetæ a genere .*

Si igitur Sanctum apud vos humanissimos homines hoc Pòetæ nomen , quod nulla unquam barbaries violavit , saxa , & solitudines voci respondent: bestiaæ sæpè immanes cantu flectuntur , atq; confitentur , nos instituti rebus optimis non Pòetarum voce moveamur ? &c .

5. *Forma seu species quid est ?*
Est pars subiecta generi ; seu res particularis , quæ sub universali continetur ,

ut

⌘ Simil: & Dissimil: ⌘

ut: prudentia, justitia, temperantia, &c. sunt formæ subjectæ huic generi: *virtus*.

6. *Argumentum* . Est justus, igitur virtute est præditus .

7. *Exemplum a forma* : Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam vetero provincia, tot oppidis, tot familiis tam copiosis ullum argenteum vas, ullam gemmam, nego ullam picturam fuisse, quin conquæserit, inspexerit, quod placitum est, abstulerit. &c: *Furta vasorū, picturarum*, sunt veluti formæ seu species, & partes hujus generis: *Furtū*. & per eas probat Cicero, Verrem furem esse . *VI. in Ver.*

C A P U T VI

De Similitudine, & Dissimilitudine.

1. *Similitudo quid est?*

Est collatio duarum, vel pluriam rerum in qualitate, quamvis eæ sint inter se dispares; ut, si conferatur homo iratus cum leone. *Differt a comparatione* (de qua infra) quia Comparatio fit in quantitate, hoc est in majoritate, vel **minori-**

❧ Libri 1. Pars 1. ❧

minoritate :

2. *Argumentum* . Si feræ partus suos diligunt, quâ nos in liberos nostros indulgentiâ esse debemus ?

3. *Exemplum* . Repentè enim te , tanquam serpens è latibulis , oculis emicantibus , inflato collô , tumidis cervicibus intulisti . *In Vat : Et post Red: ad Quir:* Tanquam bona valetudo jucundior est iis , qui ex gravi morbo recreati sunt, quam qui nunquam ægro corpore fuerunt , sic ea omnia desiderata magis , quam percepta delectant .

4. *Dissimilitudo quid est ?*
Est oratio , quæ ex re dissimili dissimile colligit ; sive differentia in *qualitate* .

5. *Argumentum* : Si barbarorum est in diem vivere , nostra consilia sempiternum tempus spectare debent .

6. *Exemplum*: Artes reliquæ ab eloquentia differunt , quòd hæc non habet definitam aliquam regionem, cujus terminis septa teneatur, cæteræ veró artes suis se certis quibusdam terminis continent .

Cic: lib: 2. de Orat:

10

§ Simil: Dissimil: §

7. *Notandum*. Similitudinem, & dissimilitudinem sæpe sumi etiam ex aliorum factis, aut dictis, aut eventis, aut ex fideis narrationibus.

8. *Ex factis*: Quemadmodum Fabricius honorem magis secutus est, quam opes, sic nos quoque nomen opibus anteferre debemus.

9. *Ex dictis*: Ennio licuit vetera contemneri, dicere versibus, quos olim Fauni, Vatesque canebant, mihi cur de antiquis eodem modo dicere non licebit?

10. *Ex eventis*: Sicut deliciae Campaniae frugerunt Annibalem, ita mollis hæc vita vestra vires animi, corporisque franget.

11. *Ex fideis narrationibus*: Itaque hoc, ludices, non sine causa fideis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt, cum Corestem, qui patris (*Agamemnonis*) ulciscendi causâ matrem necavisset, variatis hominum sententiis non solum divina, sed etiam Deæ (*Minervæ*) sapientissimæ sententiâ liberatum.

Pro Mil;

CAPUT

❧ Libri 1. Pars 1. ❧

C A P U T VII.

De Contrariis & Repugnantibus .

1. *Contraria, seu opposita quid sunt?*
Sunt ea, quæ in eodem subiecto esse non possunt; vel si fuerint in eodem, necessario inter se pugnant.

2. *Contrariorum genera quæ?*
R: Primo *Adversa* Illa quæ sunt, quæ sub eodem genere posita plurimum differunt. Ut: bellum & pax; virtus & vitiū

Argumentum ex adversis: Si bellum perniciosum, pax utilis est. Si vitium fugiendum, virtus est amplectenda.

Exemplum: Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia, hinc fides, illinc fraudatio, hinc pietas, illinc scelus, hinc constantia, illinc furor, hinc honestas, illinc turpitudine.

Cat: 2. Hoc est, dixit: Virtus est defendenda, ergo vitiū in Catilina puniendum

3. R. Secundo: *Privantia*. Hoc nomine intelligitur, habitus, & privatio, ut: *robur & debilitas, lux, tenebra.*

⊗ **Contr: & Repug:** ⊗ 11

Argumentum ex his : Si bonum est integritas corporis , malum est ejusdem infirmitas .

Exemplum : Ejus igitur mortis sedetis ultores , cujus vitam , si putetis per vos restitui posse , nolitis . *pro Milo* : Hoc est: dicit : Vultis Clodij mortem , ergo non potestis velle ejus vitam .

4. *℞. Tertio: Relata* . Eaꝯ sunt , quorum unum ad aliud refertur , ut *Dux & Miles* .

Argumentum : Si dux adit pericula , miles etiam adire debet .

Exemplum . Non modo in gloria rei militaris Paulum Scipio , aut Maximū filius , sed etiam in devotione vitæ , & in ipso genere mortis imitatus est Publium Nætium filius . *pro Rab*: Hoc est: Gloria militari præstiterunt parentes , ergo etiam filii .

5. *Repugnantia quid sunt ?*

Ea sunt , quorum unum negat aliud . Dicuntur etiam : *Contradicentia* . seu valde contraria agentibus , ut : *si hoc est , illud non est* .

❧ Libri 1. Pars 1. ❧

Argumentum & exemplum . Si, quo tempore me illud fecisse dicis, ego trans mare fui, relinquitur, ut id, quod dicis, non modo non fecerim, sed nec potuerim quidem facere. Contradicunt enim me hoc fecisse, & trans mare fuisse; si hoc est, illud non est.

2dum. *Exemplum*. Hæreditas aliqua obvenit? non potest dici; nam a necessariis omnibus exhæreditatus est. *Hoc est*: Exhæreditatus est, ergo hæreditatē adire nequit:

CAPUT VIII.

De Adjunctis.

Adjuncta quid sunt?

1. Adjuncta sunt, quæ cum re, de qua agitur, conjuncta sunt, non tamen necessario; continenturq; hoc versiculo. *Quis? quid? ubi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando.* Vel ut alii malunt: *Quis? quid? ubi? per quos? cur? quomodo? quando?*

Adjuncta sunt, *Alia rei*, ut: locus, tempus, modus, occasio:

Alia

§ de Adjunctis §

12

Alia corporis , ut : pulchritudo : deformitas, robur, vestis , habitus. *Alia animi* ; ut: indoles, ingenium , doctrina , virtus , vitium .

2. A Fab: Quintiliano recensentur adjuncta 21. Nimirum : genus , natio, patria , sexus , ætas , educatio , habitus corporis , fortuna , conditio , animi natura , victus , studia, affectus, locus , tempus, occasio, casus, facultas, instrumentum, modus, signum. Ex his omnibus sequuntur argumenta hoc modo :

3. *A genere* . Sextius natus est ab homine sapiente , & probo , ergo probus ipse quoque .

Exemplum . Inter ejusmodi viros , ac mulieres adulta ætate filius versabatur , ut eum etiam , si natura a parentis similitudine abriperet, consuetudo tamen, & disciplina patris similem esse cogeret. *in Ver. VI.* quasi diceret: Pater improbus , ergo etiam filius .

4. *A Natione* . est Pænus , ergo perfidus. N. B. Pæni: seu Carthaginenses à Romanis dicebantur perfidi, eo quod ii

B

non

⌘ Libri I. Pars I. ⌘

non servassent fidem .

Exemplum : Si tu a quodam Persa , aut in extrema India deprehensus (*Verres*) ad supplicium ducereris , quid aliud clamitares , nisi te Civem esse Romanum ? & tibi ignoto apud ignotos , apud barbaros , apud homines in extremis , atque ultimis gentibus posito , nobile & illustre apud omnes nomen tuæ Civitatis profuisset ; ille quisquis erat , quem tu in crucem rapiebas , qui tibi esset ignotus , cum civem se Romanum esse diceret , apud te Prætores , si non effugium , ne moram quidem mortis , mentione , atque usurpatione civitatis , assequi potuit . Act: 7. in Ver . Quasi dicat : est immanior barbaris , ergo crudelis .

5. *A Patria* . Romanus est : ergo fortis .
Exemplum . Hoc egit civis Rom : ante te nemo . Externi isti mores usque ad sanguinem incitare solent odium aut levium Græcorum , aut immanium barbarorum . *pro Lig* : quasi dicat : Cives Rom : qui ante te fuerunt , aliter se gesse .

gesserunt ; ergo Civis Rom : nomine in dignus es .

6. *A sexu*. Ut : fœmina est, igitur iracunda : Vir , igitur constans esse debet .

Exemplum. Mortem, quam etiam virgines Athenienses (*Regis, opinor Erithrei filia*) pro patria contempsisse dicuntur , ego vir consularis timerem? *pro Sex*. Quasi dicat : Vir sum , ergo a timore longè abesse debeo .

7. *Ab ætate*. ut : puer est , ergo nugax .

Exemp. : Per hujus Senectutem , judices , obtestatur , ut suæ naturæ , bonitatiq; obsequatur . *pro Quin* : Et *pro Syl* : Fert adolescentem Torquatum, dat aliquid iracundiæ , ignoscit ætati , modo sibi aliquem modum vitæ constituerit. Quasi dicat : adolescens est ; ergo & veniâ dignus est .

8. *Ab educatione* . Ut : institutus est a Catilina ; igitur seditiosus

Exemplum . Puer quidam apud Platonem educatus , cùm ad patrem ex intervallo rediisset , eumq; vidisset effusius ridentem , admiratus , dixit : se

Libri 1. Pars 1.

tale nihil unquam apud Platonē vidisse;
Tanta res est jam inde a teneris virtuti
assvescere Philosophi. *quasi dicat*: a Pla-
tone educatus est; ergo non debet fusius
ridere .

9. *Ab habitu corporis*. Ut: Ventriculo-
sus est, ergo piger .

Exemplum. Nonne ipsum caput, &
supercilia illa ponitus abrafa olere ma-
litiā, & clamitare caliditatem viden-
tur? Qui idcirco capite & superciliis
semper est rasis, ne ullum pilum boni
viri habere dicatur. *in Vat*: quasi dicat:
Specie deformis est, er: homo improb9,
Argumentum sane fallax, quoniam ipse
Deus fecit nos, & non ipsi nos .

10. *Ab animi natura*. Ut: est sin-
gulari virtute, pudore, &c præditus;
er: & fides habenda est ei .

Exempl: Ille gurges, , atq; belluo na-
tus abdomini suo, non laudiac gloriæ.
in Pis: q: d. Deditus ast voluptatibus,
er: non gloriæ .

11. *A Fortuna*. Ut: prospera for-
tunā utitur; er: animo elatus est .

Exemp-

B de Adjunctis **B** 14

Exemp : Quæ res in civitate duæ plurimum possunt , hæ contra nos ambæ faciunt hoc tempore : summa gratiâ , & eloquentia . &c. *pro Quin* : q: d: Qui prospera fortunâ utitur , innocentem oppugnant· ergo illum fortasse opprimet

12. *A conditione* . Ut : Servus est ; er : animo abjecto & humili .

Exempl . Populum Rom: Servire nefas est . *phil: VII* . q: d: Servorum misera ceditio ; er . populo Rom: indigna .

13 *A visu* . Ut: Frugaliter , & parce vivit ; er : non immania habet vitia .

Exemp: Atq; scitote ; judices , eas cupiditates , quæ obijciuntur Cællio , atq; hæc studia , de quibus disputo , non facile in eodem homine esse . *pro Cællio* . q: d: Deditus est optimarum artium studiis , er: non est intemperans.

14. *Ab affectibus* . Ut meticolosus est ; er : non est bello idoneus .

Exemp. Vides tu illum tristem , demissum ? jacet , diffidit , abijcit hastas . *pro Mur*: q: d: tristis est ; er: non habet alacritatem ad pugnandum .

❧ Libri 1. Pars 1. ❧

15. *A loco.* E templo cū deportaret supellectilem , visus fuit ; er : fur est .

Exemp: Videamus nunc id , quod caput est , locus ad insidias ille ipse , ubi congressi sunt , utri tandem fuerit aptior . &c . *pro Mil:* q: d: locus, ubi erat Clodius , aptior fuit ad insidias molien- das ; er : Clodius insidatus est Milonis vitæ , & non Milo Clodii .

16. *A tempore.* Ut : Vespere Solet domi se continere ; er : hominem noctu non interfecit .

Exemp: Tantum bellum , tam diuturnum , tam longe , lateq; dispersum Cn: pompejus extrema hyeme apparavit , ineunte vere suscepit , media æstate confecit . *pro Leg: Man:* q: d: Quam citissime hostes vicit ; er : eximius est imperator ,

17. *Ab occasione* , Fur habuit furandī opportunitatem , er : argentum , quod sublatum est , ipse furrupuit .

Exemp: Quem igitur cum omnium gratia noluit , hunc voluit cum aliorum quærela ; quem jure , quem loco , quem

⌘ de Adjuctis ⌘

15

tempore , quem impunè non est ausus , hunc in juria , iniquo loco , alieno tempore , periculo capitis non dubitavit occidere ? &c. *pro Mil: q: d:* cùm erat occasio præclara , noluit occidere; er: multo magis noluit , quando non erat .

18. *A Casu* . Ut : Inimico obviam factus est ; er : ab eo interfectus .

Exemp: Mitridates fugiens maximam vim auri , & argenti , pulcherrimarumq; rerum omnium in Ponto reliquit . Hæc dum nostri colligunt omnia diligentius , Rex ipse emanibus effugit . Ita illum in persequendi studio terror , hos lætitia retardavit: *pro Lege Man: q: d:* Cupiditas prædæ victoriam longè majorem impedivit , er : casus in bello aliquando dominatur .

19. *A facultate* . Viribus prævalet; er : hostem superavit .

Exemp: Clodius cum servis robustis : Milo cum mulierum comitatu ; ille in equo , hic in rheda . *pro Mil: q: d:* Milo non habuit facultatem , Clodius habuit; er: Clodius insidiatus est Miloni,

non

❧ Libri I. Pars I. ❧

non econtra .

20. *Ab instrumentis* . Cruentum habuit gladium : er . ille homicida .

Exemp: Cum facibus ad curiam concurrerunt : cum falcibus ad Castoris (*templum*) cum gladiis toto foro volitarunt &c. *pro Mil*: q . d: habebant hæc instrumenta ; er : voluerunt curiam incendere & stragem edere .

21. *A modo* . Cruentum erat Clodij cadaver ; er : ipse ab aliquo occisus .

Exemp . Tu P. Clodi cruentum cadaver projecisti domo , tu in publicum ejecisti . *pro Mil*: q: d: Hoc modo P: Clodi propinqui tui cadaver traxisti ; er : crudelis es , Sexte Clodi , atq; immanis .

22. *A signo* . Cicatricem habet ; er : vulneratus olim fuit .

Exep: Tum* Cethegus recitatâ litteris , debilitatus est , atq; abjectus , conscientia convictus reticuit . in *Cat* . q: d: Interrogatus obmutuit ; er : reus est criminis .

* *Antesignanus conjur* : *Catil* : *A studiis* , Musicâ delectatur ; er : placidus

Antec: Conseq: 16
 cidus , & mitis animo est ,
Exemp: Vide supra nro 13. a visu .

C A P U T IX.

De antecedentibus & Consequentibus .

1. *Antecedentia quid sunt ?*

Antecedentia sunt , quæ necessario rem antecedunt .

Argum: Ortus est sol ; igitur dies est .

Exemp: Nemo fere saltat sobrius ; nisi forte insanit , neq; in solitudine , neq; in convivio moderato , atq; honesto ; intempestivi convivij , amæni loci , multarum deliciarum comes est extrema saltatio . pro Mur: q: d: non convivij & vinolentiæ antea deditus fuit ; er : verosimile non est postea illum saltasse .

2. *Consequentia quid sunt ?*

Consequentia sunt , quæ rem necessario sequuntur .

Argum: Est copia fructuum ; er ; & horum fuit .

❧ Libri 1. Pars 1. ❧

Exemp. Cū tabella vobis dabitur, judices, non de Flacco dabitur solū, dabitur de Ducibus, auctoribusq; conservandæ Civitatis, dabitur de omnibus bonis civibus. *pro Flac:* q: d: Si Flaccum condemnatis, condemnandi sunt vobis principes civitatis, viriq; optimi; er: Flaccum condemnare non debetis.

3. *Consequentium genera.* Alterum eorum, quæ naturâ & tempore rem necessario consequitur, ut Dies auroram. Alterum eorum, quæ necessario coherant; ut: quorum unum sine altero esse nequit, quomodocunq; inferatur; ut: Si homo est; animal etiam est; Si animal, vivens est. Et hæc fortasse *consequentia* illa sunt, de quibus Cic: lib: 2. de Orat.

Tam Antecedentia, quam Consequentia etiam talia sunt apud Rhetores, quæ singula & seorsim posita non probarent, sed solū simul congregata, & unius loco posita videntur rem probare satis. Ut: Si homo erat audax, & inimicus, si inventus est cum gladio cruento

de Causis

cruento , pallens & fugiens , verosimile est homicidam fuisse . 17

C A P U T X.

De causis .

1. *Causa quid est ?*

Causa est id , unde aliquid fit ; vel vi
cujus aliquid fit ; ut vulnus est causa
mortis .

2. *Dividuntur causa . Et :*

Alia est: *Efficiens* . Estq; ea , a qua ali-
quid fit ; aut est id , cujus actione ali-
quid producitur ; ut arbor est causa ef-
ficiens pomi .

Argumentum ex ea . Intemperantia
corpus infirmum efficit , ergo est fu-
gienda .

Exemplum . Caret epulis (ajunt)
extractisq; mensis , & frequentibus po-
culis : caret ergo vinolentiâ , crudeli-
tate , & insomniis . Cic : defendit se-
nectutem .

3. *Alia Materialis* . Et est ea , ex qua
aliquid fit , aut componitur . Ut mar-

mor

¶ Libri I. Pars I. ¶

mor est causa materialis statuæ marmo-
reæ : lapides sunt materia , seu causa
materialis domus .

Argumentum ex hoc . Aurea est sta-
tua , ergo pretiosa .

Exemplum . Candelabrum è gemmis
clarissimis , opera mirabili perfectum ,
non pauca pocula ex auro , quæ , ut
mos est regius , gemmis erant distincta
clarissimis. &c in *Ver. VII* quasi dice:
Verres vasa abstulit , quæ erant ex
materia prætiosa , ergo fur est nocen-
tissimus .

4. *Alia Formalis seu Forma ;* Estq; ra-
tio rei , & nota, per quam res est *id* ,
quod est , & a rebus aliis distinguitur .
Sic animus hominis est forma naturalis:
sic: navis figura, est forma artificialis.

Argumentum . Animus hominis im-
mortalitatis gaudet privilegio , æquum
igitur est . ut ei mortale subiciatur
corpus .

Exemplum . Si considerare volumus ,
quæ sit in hominis natura excellentia &
dignitas , intelligemus, quam sit tur-

§ De Effectis §

18

pititer diffuere luxuriâ; & delicate, ac molliter vivere, quamq̃ honestum parte, continenter, severe, sobriè.

5. Alia causa *Finalis* seu *Finis*, & est id, cujus gratiâ aliquid fit. Sic libri finis est lectio; belli, pax.

Argumentum. Homo natus est ad laborem; er: non ad voluptates.

Exemplum. Si pace volumus frui, bellum gerendum est; si bellum omittimus, pace nunquam fruemur. *Phil: VII.* q. d. Ad obtinendam pacem necessarium est bellum; er: bellum gerendum a nobis est.

C A P U T XI.

De Effectis.

Effecta quid sunt?

Effecta sunt Ea, quæ sunt orta ex causis.

2. *Genera effectuum quot?*

Genera effectuum sunt totidem, quot causarum.

3. *Effectus causæ Efficientis est id,*
C
quod

⌘ Libri I. Pars I. ⌘

quod a causa efficiente oritur. ut: domus effectum est architecti .

4. *Argum.* Domus est elegans ; er: a perito Architecto ædificata .

5. *Exemp.* Corpus exercendum est , & ita afficiendum , ut obedire consilio rationiq; possit in exequendis negotiis, & labore tolerando . *Hoc est:* e corpore domito hæc pariuntur bona ; er : est exercendum .

6. *Materia effecta ?* sunt ea , quæ ex materia fiunt . ut : gladius effectum est ferri .

7. *Argum.* Corruptioni & morti obnoxij sumus ; ergo constamus ex corpore .

8. *Exemp.* Quò major est vis animi, quam corporis, eo sunt majora ea, quæ concipiuntur animò, quam illa, quæ corpore. *phil. XI. q: d:* Hæ voluptates concipiuntur corpore; ergo viles sunt, & contemnendæ .

9. *Formæ effecta ?* Sunt opera , quæ formam consequuntur . uti homo animam consequitur ; nam anima est

ratio

✿ de Effectis ✿

19

ratio & forma , per quam homo est .

10. *Argum.* Homo est immortalis :
er : anima rationali præditus est. *vel:*
Homo ratiocinatur , & intelligit : er :
animam rationis participem habet .

11. *Exemp.* Est animorum, ingenio-
rumq; nostrorum naturale quasi quod-
dam pabulum consideratio, contempla-
tioq; naturæ &c. *Cic. IV. Acad:* q: d:
naturam consideramus & contemplamur :
er : animus noster (*qui est hominis
forma*) longe nobilior est , quam pe-
cudum .

12. *Finis effecta ?* Opera sunt, vel
actiones ad finem consequendum susce-
ptæ. ut pacis, bellum effectum finale est.

13. *Argum:* Delectum habet militum:
ergo: bellum meditatur .

14. *Exemp:* Multi divitias despiciunt,
parvo contenti , quos tenuis victus ,
cultusq; delectat . &c. *de amicitia .*
q: d: Sapientes bona hæc caduca con-
temnunt : er : longè honestiorem alium
sibi vitæ finem proponunt .

 Libri I. Pars I.
C A P U T XII.
De Comparatione .

1. *Comparatio quid est ?*

Comparatio est : Cum duo , vel plura sic inter se conferuntur , ut intelligatur , quid majus sit , quid par , quid minus .

2. *Comparationum genera quot ?*

Majorum , sive : a majori ad minus .
 Minorum , sive : a minori ad majus .
 Parium , sive : a pari .

3. *Majorum quid ?* Cum contendimus , ut quod in majori valet . valeat & in minori .

4. *Argum:* Gigantem vicit , et : pigmæum superabit .

5. *Exem:* Quodsi ego hæc , propter magnitudinem rerum , ac difficultatum assequi non potui , qui in omni vita nihil aliud egi , quam longe te te ab his rebus abesse arbitrâre , quas non modo antea nunquam cogitasti , sed ne quidem , cum in eas ingrediaris , quæ &

quantæ

De Comparat: 20

quantæ sint , suspicari potes . *in Ver :*
 Hoc est: si ego orator exercitatus causam
 hanc agere vix possum , multo minus
 tu imperitus , ac rudis .

6. *Minorum ?* Cum contendimus ,
 ut , quod in re minori valet , valeat in
 majori .

7. *Argum:* Ulti sumus injurias illatas
 naviculatoribus; ergo, ulcisci debemus
 injurias illatas Consulibus .

8. *Exemp:* Græci homines Deorum
 honores tribuunt his viris, qui barbaros
 necaverunt ; Vos tanti conservatorem
 populi , tanti sceleris ultorem , hono-
 ribus nullis afficietis . *pro Mil: q: d: a*
 græcis hominibus barbarorū interfecto-
 res honore affecti sunt; ergo multo ma-
 gis populi Ro: Conservator est affi-
 ciendus .

9. *Parium ?* Cum contendimus Pari ū
 par esse debere judicium , & quod va-
 let in uno , admitti debere in alio .

10. *Argum:* Lex est , qui occiderit
 patrē, insutus inculeū dejiciatur in proflu-
 entem : ergo & qui matrem occiderit,

Lidri 1. Pars 1.

eodem supplicio dignus est .

11. *Exemp:* Ergo Annibal hostis , Antonius civis ? quid ille fecit hostiliter , quod aut non fecerit , aut non hic faciat , aut non moliatur , & cogitet ? &c *phil . v.* Hoc est : si quod arma contra Romanos tulerit Annibal , hostis fuit ; etiam Antonius arma fert contra patriam , ergo hostis est judicandus .

C A P U T XIII.

De Locis extrinsecis .

1. *Loci extrinseci qui sunt ?*

Loci extrinseci (qui etiam vocantur aliter *remoti* & *assumpti*) sunt ii , qui nullo modo pendent ab arte oratoris , & extra rem ipsam positi sunt , quapropter ab Aristotele rectè vocantur . *Argumenta inartificialia, seu arte carentia* . non quòd artis omnis sint expertia . tractantur enim , & tractatio eorum summum requirit artificium ; sed quod non eruantur ex rebus ipsis , & ex

causæ

⌘ Loci Extrins: ⌘ 21

causæ visceribus; quippe quæ foris eruuntur, & auctoritate sola nituntur. In Causis forensibus potissimum valent, & adhibentur, numeranturq; sex. Ut: 2. *Præjudicia*. Cùm in simili, vel eadem causa aliquid contra judicatum est.

Argum: Horatius in causa homicidij absolutus fuit a populo Ro: ergo Milo etiam absolvendus.

Exemp: Sequitur illud, quod a Milonis inimicis sæpissime dicitur, cædē, qua Clodius occisus est, senatum judicasse contra Remp. esse factā, illam verò senatus non sententiis solùm, sed etiam studiis suis comprobavit. Quoties enim est illa causa a vobis acta in senatu? quibus assensionibus univesi ordinis? quā nec tacitis, nec occultis. *pro Mil*: hoc est: Causa Milonis adjudicata jam antea fuit, ergo etiā nunc adjudicanda est.

3. *Fama*. Testimonium vulgi; sive sermo multitudinis, qui auctoritatem habet, nisi irrepsit malitia, vel nimia quædam, ut sæpè fit, credulitas.

Argum: Clodius malè audit, ergo: **sceleratus**

❧ Libri I. Pars I. ❧

sceleratus est homo .

Exempl: Inveteravit jam opinio pernicioſa Reip: vobisq; periculofa , quæ non modo Romæ , ſed & apud exteras nationes omnium ſermone percrebuit , his judiciis , quæ nunc ſunt , pecunioſum hominem , quamvis ſit nocens , neminem poſſe damnari. *in. Ver:* 1 Hoc eſt fama percrebuit de judiciorum , quæ ſunt Romæ , iniquitate; *er:* debetis recte , & ſeverè judicare .

4. *Tabulæ* ? *Scripturæ*; vel *publicæ*; ut: *Leges* , vel *privatæ*; ut *Testimonia* ſcripto exarata , quibus continentur pacta conventa , *testamenta* , *Syngrapha* , *Chyrographa* , &c .

Argum: *Testamento legitimo inſtitutus* eſt hæres ; *erg:* hæreditatem adire poteſt .

Exempl: Quodſi duodecem *Tabulæ nocturnum* furem quoquo modo , *diurnū* autem , ſi ſe telo defenderit , interfici impune voluerunt ; quis eſt ? qui quoquomodo quis interfectus ſit , puniendū putet? cum videat aliquando *gladiū* nobis ad occi-

⌘ Loci Extrin: ⌘ 22

ad occidendum hominem ab ipsis por-
rigi legibus . *pro Mil:* hoc est leges
permittunt gladium ad vim repellendā,
er : jure occisus est Clodius .

5. *Tormenta ?* Quæstiones , id est
forenses inquisitiones criminis, imo etiā
cruciatus , quorum vi veritas a reis
extorquetur .

Arg: Quæstione habita de cæde pa-
trata confessus est: er: puniendus est .

Exemp. Dixi jam antea sæpenumero ,
postulatos esse ab istis duos servos in
quæstione , tu Semper T. Rosci recu-
sasti . q: d: Si habita quæstio de servis
esset , confessi culpam capitis fuissent ;
er: capite homicidij reus es. *Exemp: 2.*

Quæstiones servorum, ac tormenta nobis
accusator minitatur, in quibus quanquam
nihil periculi suspicamur , tamen illa
tormenta gubernat dolor , moderatur
natura cujusq; cum animi , tum corpo-
ris , regit quæstitor , flectit libido ,
corrumpit spes , infirmitat metus , ut in
tantis rerum angustiis, nihil veritati loci
relinquatur , *pro Sylla .*

6. *Jus.*

§ Libri 1. Pars 1. §

6. Injurandum. Est affirmatio, vel negatio alicujus rei ritu religioso facta, & deo O. M. in testem appellato expresse, vel æquivalenter.

Argum: Vir bonus & religiosus jure jurando affirmavit se interfuisse; ergo ei fides habenda est.

Exempl: Audebo etiam obligare fidem meam P. C. vobis, populoq; R. promitto, recipio, spondeo, Cæsarem talem fore semper civem, qualis hodie sit, qualemq; eum maximè velle, & optare debemus. *phil:* V. hoc est juro Cæsarem civem optimum fore: *er:* fuit.

Item: Si sciens fallo, tu me jupiter opt. max. domum, familiam, remq; meam, pessimo loco afficias. Scipio apud Liv:

7. Testes. Qui de re, voce vel scripto, vel alio modo testimonium ferunt.

Argum: Homines integerrimi de ea re testimonium tulerunt, *er:* dubitandum non est, quin ita se res habeat.

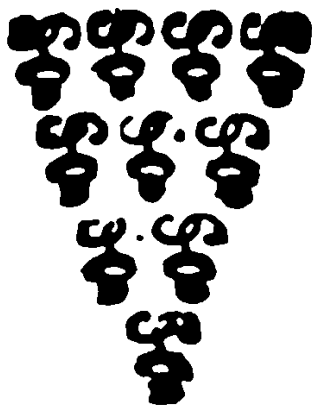
Exempl: Sunt testes viru clarissimi nostræ civitatis, quos homines à me

nominari

Loci Extrinſi: 23

nominari non eſt neceſſe. Eos, qui adſunt, appellabo. Scit is, quem adeſſe video Lentulus, Marcellinus, quorum fide, atq; preſidio Siculi maximè nituntur. *in Ver. q: d: Viri integerrimi* teſtificantur Verrem furem, ac rapacem fuiſſe; ergo fuit.

8. Porro Teſtimonium poteſt eſſe vel humanum, vel divinum. Humanum, cum homines fide digni in teſtimonium vocantur. Ad Divinum referebantur olim oracula, ſeu voces Dei ipſius, Auſpicia, ſeu auguria, quæ erant teſtimonia ex avium volatu, cantu, &c. Votivationes, ſeu reſponſa vatum, Sacerdotum, &c.

LIBRI I. PARS II.

De altera inventionis parte, sive.

De Affectibus, causis eorū, & usu.

C A P U T I.

De affectibus generatim.

1. *Affectus quid est?*

Est motus animi ex apprehensione boni, vel mali exortus.

2. *Affectus animi dividitur; & est alter Levis qui placide afficit animum; Alter Vehemens qui acriter & vehementer impellit.*

3. *Affectuum sedes ubi sita est?*

In ea animi parte, quam inferiorem, seu animale, & appetitum Philosophi appellant; hoc est in anima, quatenus est potentia cupiendi, & potentia irascendi.

de Affectibus generatim 24

4. *Potentia cupiendi quid est ?*

Est ea, quæ respicit id, quod bonum est, illudq; sequitur, & malum fugit. Ex ea oritur imo. *Amor*, cum inclinatur ad bonum, ut præcise bonum est. 2do. *Desiderium* seu *Cupiditas*. Cùm fertur ad bonum ut affuturum. 3tio. *Delectatio*, *gaudium*, aut *voluptas*, cùm bonum adesse sentiat. E contra cùm animus avertitur a malo, ut præcise malum est, tunc est 4to. *Odiūm*. 5to. *Fuga* seu horror, cùm averfatur malum ut imminens. 6to. *Tristitia* cùm dolet, quod jam in malis sit.

5. *Potentia irascendi quid est ?*

Est ea, quæ respicit id, quod est arduum & difficile; & cum malum præsens respicit, & in illud insurgere tentans fertur ad vindictam, motus ille est 7mo *Ira*. Cùm quiescit, est 8vo. *Mansuetudo*. Cùm futurum malum respicit, si illud aggreditur, 9no *Audacia* dicitur; si refugit, est 10mo *Timor*. Cùm futurum bonum considerat, & ad ipsum tendit, est 11mo *Spes*. Cùm ab eo deficit

❧ Libri I. Pars II. ❧

deficit est 12. *Desperatio* .

6. *Affectuum numerus qui ?*

Plato in *Thiethzo* infinitos esse ait affectus nomine carentes . Alii unum tantum affectum esse censuerunt, nempe: *Amorem*. Stoicis erant Quatuor tantum.

1. *Voluptas* , Orta ex opinione boni presentis . 2. *Spes* . ex opinione boni futuri 3. *Tristitia* , seu *Dolor*: ex opinione mali presentis . 4. *Timor* . ex opinione mali futuri . S. Thomas undecem numerat; Aristoteles, Rhetoresq; alii longè plures , ex quibus alie affectiones primariæ sunt, alie secundariæ.

7. *Affectus primarii qui sunt ?*
Qui pertinent ad potentiam cupiendi, sive ut ajunt ad appetitum concupiscibilem. Suntq; Sex: Amor, Odium, Desiderium, Fuga, Delectatio, Tristitia . Et qui pertinent ad potentiam irascendi, sive irascibilem: Suntq; itidem Sex . nempe : Ira, Mansuetudo, Audacia, Timor, Spes, Desperatio .

8. *Affectus secundarii sive permixti qui sunt ?*

de Affectib: generatim 29

Sunt sequentes, videlicet: Commiseratio, Pudor, Gratia, Invidia. Æmulatio, Indignatio, Contemptus.

9. *Trahandorum affectuum finis quis est?*

Ut sciat Orator, qua ratione faces, ac stimuli sint auditorum animis subji-
ciendi, ut eosdem moveat, inflammet,
& fleat. Circa quod illud gene-
ratim est observandum, quod apud
Ciceronem monet Antonius, Lib: 2.
Orat. *Ut omnes motus, quos Orator
adhibere volet judici, in ipso Oratore
impressi, atq; inusti esse videantur.*
*Neq; enim facile est perficere, ut ira-
scatur, cui tu velis, Judex, si tu
ipse id lente ferre videare: neque ut
oderit eum, quem tu velis, nisi te
ipsum flagrantem odio ante viderit &
neque ad misericordiam adducetur,
nisi ei tu signa doloris tui, verbis,
sententiis, voce, vultu, collacryma-
tione deniq; ostenderis. Ut enim nulla
materies tam facilis ad exardescendum
est, qua nisi admota igni, ignem*

❧ Libri I. Pars II. ❧

concipere possit; sic nulla est mens tam ad comprehendendam Ovimratoris parata, qua possit incendi, nisi inflammatus ipse ad eam, & ardens accesseris.

CAPUT II.

De Amore, & Odio.

1. *Amor quid est?*

Est affectus, quo alicui optamus, & volumus ea, quæ bona sunt, vel quæ saltem bona esse existimantur, eaq; efficere, & impertiri studemus, illius, quem diligimus, causâ, non autem ob propriam nostram utilitatem.

Adverte: Veri Amoris tres esse conditiones: 1ma. ut ei, quem amamus, optemus bona. 2da. ut non solum optemus, sed etiam procuremus. 3^{tia}. ut optemus & procuremus non nostri causâ, sed illius, quem diligimus. Iam amicitia est in re mutuus amor.

2. *Quô pacto conciliabitur Amor?*
Si enumerabuntur alicujus Bona, Porro

de Amore , & Odio 26

Bona sunt triplicis generis: 1mo. *Bona honesta*. Et sunt: Virtus, Probitas, Æquitas, Doctrina, Oris majestas, ac dignitas, Modestia, Magnitudo animi, Comitas, Urbanitas, Fides, Constantia. 2do. *Bona jucunda*, uti Amor, & Benevolentia, Similitudo studiorum, Bonorum & malorum communitas, Familiaritas, & domestica consuetudo, Indoles, Clementia. 3tio. *Bona utilia*, ut Beneficia.

3. *Exemplum*: Frugi igitur hominem, frugi inquam, & in omnibus vitæ partibus moderatum, ac temperantem, plenumq; pudoris, plenum officii, plenum religionis, videtis positum in vestra fide, & potestate. *pro Fonte*:

4. *Affectus amoris ubi locum habent?*

In Defensionibus, & Laudationibus.

5. *Odium quid est?*

Ciceroni est ira inveterata. *Clarius*. Est motus, quo animus avertit se ab eo, quod est, vel esse existimatur malum.

❧ Libri I. Pars II. ❧

6. *Odiū quo pacto excitandum ?*
 Modō contrariō illi, quem de amore diximus, videlicet: exaggerando *Vitia*, qualia sunt: improbitas, avaritia, superbia, petulantia, impudentia, crudelitas. *Item: Incommoda*, vel damna illata bonis, Civitati, Patriæ &c: præsertim cum contemptu.

7. *Exemplum*. O! dii immortales (vos enim hæc audire cupio) P. Clodius vestra sacra curat, vestrum nomen horret, res omnes humanas religione vestra contineri putat? Non illud ita, auctoritate horum omnium, qui adsunt, Summorum virorum &c: *pro Domo sua*.

8. *Odio utendum quando ?*
 In vituperationibus, & accusationibus.

C A P U T III. De Desiderio & Fuga ?

1. *Desiderium quid est ?*
 Desiderium, seu cupiditas est: appetitus, quō voluntas fertur in præcon-
ceptam

de Desiderio & Fuga 27

ceptum bonum ut affuturum .

2. *Quô conciliandum est desiderium?*
Iisdem , quibûs amor, videlicet: Bonis honestis , jucundis, atq; utilibus. *Vide dicta de amore .*

3. *Exemplum :* Quibus pro tantis rebus , Quirites , nullum ego a vobis præmium virtutis , nullum insigne honoris , nullum monumentum laudis postulo , quam hujus diei memoriam sempiternam . *III. in Catil :*

4. *Desiderii usus ubi ?*
In oratione potissimum svasoria .

5. *Fuga quid est ?*
Fuga, seu horror est motus, quô a nimis avertitur ab eo , quod est, vel esse putatur malum , sed absens .

6. *Quô concilianda fuga ?*
Eodem , quô odium , *vide ibi .*

7. *Exemplum :* Erit igitur humanitatis vestræ, magnum eorum civium numerum calamitate prohibere ; Sapientiz, videre, multorum civium calamitatem a Reip: calamitate sejunctam esse non posse . *pro Lege Mani. :*

❧ Libri I. Pars II. ❧

8. Usus fugæ in Dissuasionibus potissimum .

C A P U T IV.

De Gaudio , & Tristitia .

1. *Gaudium quid est ?*

Gaudium , seu lætitia , aut voluptas est : motus animi , quô fertur in bonum præsens , quatenus præsens est , unde oritur delectatio , hoc est : quædam animi quies , atq; tranquillitas .

2. *Gaudium conciliantia quæ sunt ?*

Bonum insperatum , insolens , novum , res admirabiles , aut virtus magna .
Item. Rectefactorum conscientia , commutatio fortunæ malæ in bonam .

3. *Exemplum* : Unus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit , cum in patriam redii , cum Senarum egressum vidi , populumq; Romanum univsum . *post Reditum ad Quir .*

4. *Usus gaudii* . In laudationibus , gratulationibus , & gratiarum actionibus .

5. *Tristitia*

5. *Tristitia quid est ?*

Tristitia est affectus animi , quo tristamur , seu dolemus ob malum præsens, vel quod præsens existimatur .

6. *Efficientia tristitiam qua sunt ?*

Sunt *Mala propria* ; ut : exilium , egestas , morbus , injuria accepta ; *Mala propinquorum* , ut vincula , jactura bonorum , mors . &c.

7. *Exemplum* . Ponite igitur ante oculos P. C. miseram quidem illam, & flebilem speciem , sed ad incitandos animos vestros necessariam : nocturnum impetum in urbem Asiæ clarissimam : irruptionem armatorum in Trebonii domum : cum ille miser prius latronum gladios videret , quàm quæ res esset , audisset, furentis introitum Dolabellæ, vocem impuram , atq; os illud infame: vincula, verbera , eculcum , carnificē, tortorem Samarium , quæ tulisse illum fortiter & patienter ferunt. *phil: XI.*

Libri I. Pars II.

CAPUT V. De Ira & Mansuetudine.

1. *Ira quid est?*

Est libido puniendi ejus, qui nobis injuriam intulit, aut intulisse nisus est. *Species iræ sunt: Odium, seu ira inveniata; Amaritudo, seu ira confestim prorumpens; Bilis, seu ira intumescens; Inimicitia, seu ira ulciscendi tempus observans; Discordia, seu ira acerbior intimo corde concepta.*

2. *Quò pacto concitanda est ira?*

Exaggerando contemptum, illatas injurias, inimicorum gaudium in adversis; damnum illatum propinquis, & amicis, ingratum animum, *Item per negationem officii, obtrextationem, contumelias, opprobria, maledicta. &c.*

3. *Exemplum:* Per deos immortales, quæ ista tanta crudelitas est, quæ tam fera, immanisq; natura? quis unquam prædo tam nefarius? quis pyrata tam barbarus, ut cum prædam integram

¶ de Ira & Mansuetud: ¶ 29
 sine sanguine habere possit., cruenta
 spolia detrabere malit? *Pro Sex:*
Ros:

4. *Ufus iræ* locum habet in vituperationibus, & svasionibus.

5. *Mansuetudo quid est?*

Est depressio, seu sedatio iræ.

6. *Quæ illam in Auditore efficiunt?*
 Amota damni suspicio, deposita injuria, reconciliatus animus, culpæ confessio, & dolor de culpa, animi demissio, probitatis commendatio, beneficia collata.

7. *Exemplum:* Ad judicem sic agi solet: sed ego ad parentem loquor. erravi; temere feci: pænitet: ad clementiam tuam (*Cæsar*) confugio: delicti veniam peto: ut ignosceas, oro. Si nemo impetravit: arroganter peto: si plurimi: tu idem fer opem, qui spem dedisti. An sperandi Ligario causa non sit? cùm mihi apud te locus sit etiam pro altero deprecandi? *pro Ligario.*

8. *Ufus mansuetudinis.* in Defensionibus.

CAPUT

Libri I. Pars II.

CAPUT VI.

De Audacia seu Confidentia, &
Timore.

1. *Audacia seu Confidentia quid est?*
Est spes quædam, cum opinione proximæ salutis futuræ, rerumq; horribilium vel non futurarum, vel longe futurarum.

Seu: Est affectus quidam confurgentis animi adversus futurum malum, quamvis arduum & difficile, quod tamen vinci possit.

2. *Incitamenta animum ad audaciam erigentia quæ sunt?*

Honestas, & magnitudo boni, præsidia certa ad illud comparandum, qualia sunt: opes, vires, industria, prudentia, amici, adversariorum imbecillitas, & favor Divinus: *Item:* multæ res prospere gestæ sine detrimento, & incommodo, exemplum parium, & similitium, imo inferiorum, quibus res, quæ timeatur, metum ullum attulerit.

de Audac: & Timore 30

Item: conscium esse, se iis, qui timentur, nullam injuriam attulisse. *Item* Cum quis prior hostem aggressus est.

3. *Exemplum*. Instruite nunc, Quirites, contra has tam præclaras Catilinæ copias, vestra præsidia, vestrosque exercitus; & primum gladiatorum illi confecto & saucio, Consules, Imperatoresque vestros opponite, deinde contra illam naufragorum electam, ac debilitatam manum, florem totius Italiz, & robur educite. *in Catil: II. Item* Quid aliud Alpes esse creditis, quam montium altitudines? Fingite altiores Pirenzis; an terras aliquas cœlum contingentes, & inexpugnabiles humano generi esse creditis? *Annibal apud Liv: Dec: 3. suas milites sic est hortatus.*

4. *Uusus audaciae*. in Svasionibus & Hortationibus.

5. *Timor quid est?*

Est ægritudo quædam, vel perturbatio ex opinione impendentis mali, quod aut interitum nobis, aut dolorem inferre possit.

6. *Timo*

B Libri I. Pars II. B

6. *Timorē concitandī industria quae est ?*

Tres sunt potissimum . 1. denuntiando malum aliquod magnum , & grave , ut bellum , pestilentiam , paupertatem , infamiam , infelicitatem aeternam . 2. Ostendendo mali vicinitatem , imminensq; periculum . 3. Proponendo malum non publicum duntaxat , & commune , sed privatum , & proprium .

7. *Exemplum* : Videor mihi hanc urbem videre , lucem orbis terrarum , atq; arcem omnium gentium , subito unō incendiō concidentem . Cerno animo sepultam patriam , miseros , atq; inseultos acervos civium . Versatur mihi ante oculos aspectus Cethegi (*) in vestra cæde bacchantis . Quapropter de summa salute vestra , populiq; Rom: de vestris conjugibus , ac liberis , de fanis ac templis , de libertate , ac salute Italiae , deque universa Repub: decernite diligenter , ut instituistis , ac fortiter . *II. in Catil: (*) Cethegus unus de principibus conjurationis Catilinae .*

¶ de Spe: & Despen: ¶ 95
8. Usus timoris In genere Demon-
 strativo, præsertim in dissuasionibus.

C A P U T VII

De Spe, & Desperatione.

1. *Spes quid est?*

Motus animi in bonum absens arduum, atq; difficile, sed tamen tale, quod labore acquiri possit. Differt a *Confidentia*: quæ maximè cernitur in periculis contemnendis; Spes verò, quatenus Spes est, non habet necesse hæc pericula contemnere.

2. *Incitamenta ad Spem quæ?*

Eadem, quæ ad audaciam vide. Cap: 6. pro: 2.

3. *Exemplum*: Ad ea enim præsidia, quæ habemus, accedunt Consules summa prudentia, virtute, concordia, multos menses de populi R. libertate commentati, atq; meditati. Hîs auctoribûs, ac ducibûs, diis juvantibûs, nobis vigilantibûs, erimus profectò liberi brevi tempore. *Phil: III.*

❧ Libri I. Pars II. ❧

4. *Usus* ? In Suasionibus .

5. *Desperatio quid est* ? Boni obtinendi , vel mali deponendi diffidentia.

6. *Quae illam causant in Auditore* ? Rei difficultas . subsidia nulla , alicujus ignavia , & imbecilitas .

7. *Exemplum* : Si hunc vestris sententiis afflixeritis , quo se vertet miser ? domum ne , ut eam imaginem deformatam ignominiâ , lugentemq; videat ? ad matrem ne &c. *pro L. Man:*

2dum. Exemp: Ibit in exilium miser ? Quo ? ad orientis ne partes , in quibus annos multos legatus fuit , & exercitus duxit , & magnas res gessit ? At habet magnum dolorem , unde cum honore decesserit , eodem cum ignominia reverti . An se in contrariam terrarum partem abdet ; ut Gallia Transalpina , quae nuper summo cum Imperio libertissimè viderit , eundem lugentem , mærentem , exulem videat ? In ea porro Provincia , quo animo C. Murænam fratrem suum aspiciet . qui hujus dolor , illius mæros erit ? quæ utriusq; lamentatio

¶ de Pudore & Gratia ¶ 32
 tatio ? Quanta autem perturbatio fortunæ , atq; sermonis , quòd , quibus in locis paucis ante diebus factum esse Consulem Murænam nuntii litteraq; celebrassent , & unde hospites , atq; amici gratulatum Romam concurrerint , repente eò accedat ipse nuntius calamitatis suæ ? *pro Muræna .*

8. *Ufus ?* In genere deliberativo , præsertim in dissuasionibus , ut ad commiserationem Auditorem moveat .

C A P U T VIII. De Pudore , & Gratia .

1. *Pudor , seu Verecundia quid ?*
 Ægritudo quædam , perturbatioq; in his malis , quæ ignominiam ac dedecus afferre videntur , cum aut sunt , aut fuerunt , aut futura sunt .

E contra *Inverecundia seu Impudentia* est negligentia quædam , & animi securitas in iisdem malis .

2. *Pudorem incitantia quæ sunt ?*
 Dedecus admissum à nobis , vel a no-

❧ Libri I. Pars II. ❧

stris , generatimq; turpia omnia , quæ proficiscuntur ab animi vitio ; ut : *timiditas in bello , avaritia , & sordes , injustitia , intemperantia .*

3. *Exemplum* : Delenda est nobis illa macula Mitridatico bello suscepta , quæ penitus infedit , atq; inveteravit in populi R. nomine . Videte , ne ut illis pulcherrimū fuit , tantam nobis imperii gloriam relinquere , sic vobis turpissimū sit , illud , quod accepistis , tueri , & conservare non posse . *pro Leg: Manil:*

4. *Usus* ? In objurgationibus , & in genere Deliberativo .

5. *Gratia quid est* ?

Gratia est , qua quis gratificatur indigenti non pro re quapiam , neq; ut sibi quid boni accidat , sed ut bene ei sit , cui succurritur .

6. *Gratia quomodo conciliabitur* ? Si ostendatur potestas benefaciendi in illo , a quo beneficium petimus , & merita illius , pro quo res petitur .

7. *Exemplum* : Laudo vos Quirites , cum gratissimis animis prosequimini

de Pudore & Gratia 33
 nomen clarissimi adolescentis , vel pu-
 eri potius , sunt enim ejus facta im-
 mortalitatis , non ætatis .

8. *Ufus* ? In petitionibus , & suasio-
 nibus .

C A P U T IX

De Misericordia , Indignatione ,
 & Invidia .

Misericordia quid est ?

Est dolor animi , & ægritudo quædam
 ex malo alterius , præsertim immeritò
 laborantis .

2. *Res ad misericordiam incitantes
 quæ sunt ?*

Commutatio florentis fortunæ in ad-
 versam , infortunia personæ caræ ,
 innocentis, bene meritæ , virtute præ-
 ditæ , aut quæ sit vel tenera adhuc
 ætate , aut si aliqua calamitate afficia-
 tur Dei justitiæq; causâ .

3. *Exemplum* : O ! miserum , &
 infelicem illum diem , quo Consul P.
 Sylla omnibus centuriis renuntiatus est!

o falsam

❧ Libri I. Pars II. ❧

o falsam spem ! o volucrem fortunam !
 Quàm citò illa omnia ex lætitia & volu-
 ptate ad luctum, & lacrymas concide-
 runt . *pro Sylla .*

*2dum exemplum P. Horatii ad popu-
 lum pro Filio reo parricidii .*

Hunc cine , quem modo decoratum ,
 ovantemq; victoriâ , incedentem vidi-
 stis , Quirites , eum sub furca vincitum ,
 inter verbera , & cruciatus videre po-
 testis ? Quod vix Albanorum oculi tam
 deforme spectaculum ferre possent . I-
 lictor , collige manus , quæ paulo ante
 armatæ , imperium populo Rom: pepe-
 rerunt . i , caput obnube liberatoris hu-
 jus urbis : arbori infelici suspende : ver-
 bera , vel intra Pomærium , modò
 inter illa pila , & spolia hostium , vel
 extra Pomærium , modò inter sepul-
 chra Curiatorum . Quo enim ducere
 hunc juvenem potestis , ubi non sua de-
 cora eum a tanta fæditate supplicii
 vindicent ?

4. *Ufus . In Defensionibus .*

5. *Indignatio quid est ?*

Misericor: Invidia 34

Dolor perceptus ob res secundas alteri, qui illa fortunâ judicatur indignus.

6. *Indignatio quomodo conciliatur?*
 Duplici modo, I. Si vitæ prioris sordes, & vilitas, cum præsentis temporis opibus, potentia & arrogantia præsertim conferantur. II. Si hominis, in quem indignamur, vitia cum virtutibus viri, cui antefertur, comparentur.

7. *Exemplum*: Atq; illud tenebrosissimum tempus incuntis ætatis tuæ patior latero (*commemorat deinde, ut homo vilis & obscurus paulatim ad honores accesserit; tandem subjungit*)
 Te cognati respuunt, tribules execrantur, vicini metuunt, affines erubescunt, strumæ deniq; ab ore improbo demigrarunt, & aliis jam se locis collocarunt.

In Vatin:

8. *Usus?* In accusationibus, & vituperationibus.

9. *Invidia quid est?*

Ægritudo quædam concepta ex apparente

* *Quasi nempe adeò sit impurus, ut vel ipsa struma fadum hominem avertentur.*

❧ Libri I. Pars II. ❧

rente felicitate alterius propter bona fortunæ, cùm ea paribus aut similibus eveniunt . Non ut aliquod inde bonum, aut commodum adipiscatur, qui invidet, sed quia nollet bona illa possidere propterea, quòd suam putet imminui dignitatem . Quare invidia hæc , quæ a Cicero *Invidentia* propriè dicitur, nunquam in bonum virum cadit, qualè oratorem esse decet , & quales etiam auditores esse oportet . Ac propterea affectus hic, quà turpis, occultari plerumq; posset æmulationis indignationisq; nomine .

10. *Causam inflammanda invidia in aliquem docet Cicero lib; 2 de Oratore . esse vel : Bona , quæ ostendantur non virtute , sed vitiis , atq; peccatis parata : vel merita , quæ ostendantur non tanta esse , quanta est insolentia hominis , quantumq; fastidium .*

11. *Exemplum : Non comparat se tecum gratiâ P. Quintius , Nævi , non opibus , non facultate contendit, omnes tuas artes , quibûs tu magnus es , atq; dives , tibi concedit .* *pro Quin:*

12. *Usus*

de Æmulat: & Contemp: 39
 12. *Usus?* In vituperationibus, &
 accusationibus.

C A P U T X.

De Æmulatione & Contemptu

1. *Æmulatio quid est?*

Ægritudo quædam, quæ oritur ex eo, quod in similibus ac paribus videantur esse bona quædam honorifica, quæ bona possent etiam in eum accidere, qui ita afficitur. Ægritudo autem hæc est, non quòd aliis illud bonum evenerit, sed quod eo careat ille ipse, qui æmulatur.

2. *Incitamenta ad æmulationem quæ?*

Majorum virtus, clarorum virorum egregia facinora, nominis gloria, & ea omnia, quæ honorem, & famam pariunt; ut: *Doctrina, & virtutes.* Vel quæ sunt honoris, gloriæ, & bonæ existimationis fructus, ut: *Divitiæ, Magistratus, Potentia*; præsertim si eadem nostri pares, ac similes consecutos esse videamus.

❧ Libri I. Pars II. ❧

3. *Exemplum* : Hæc imitamini per Deos immortales , qui laudem , qui dignitatem , qui gloriam quæritis. Hæc ampla sunt , hæc divina , hæc immortalia , hæc famâ celebrantur , monumentis annalium mandantur , posteritati propagantur . Est labor , non nego , pericula multa , fateor , multæ insidiæ sunt bonis , verissimè dictū . *pro Sex:*

4. *Usus* ? In orationibus svasoriis .

5. *Contemptus quid est* ?

Motus quidam animi æmulationi oppositus , quo alios despiciamus , propterea , quod nihil laude , & honore dignum habeant , iisdemque bonis careant , quæ verè æmulanda sunt , immo malis contrariis obnoxii sunt .

6. *Contemptus quomodò excitandus* ? Ostendatur prosperitas fortunæ obvenisse sine iis bonis , quibus honor tribui solet , hoc est : sine virtutibus .

7. *Exemplum* : Neque me divitiæ movent , quibus omnes Africanos , & Lelios , mercatoresque superarunt ; neque vestis , aut aurum , & argentum , quo

❧ de Rifu ❧

36

nostros veteres Marcellos , Maximosq̄
multi Eunuchi e Syria Ægyptoq̄ vice-
runt . Neq̄ vero movent me ornamenta
ista villarum , &c.

8. *Usus ?* In vituperationibus , &
hortationibus .

C A P U T XI.

De Rifu .

1. *Risus quid est ?*

Motus animi in hilaritatem latera, os,
venas , vultum , oculosq̄ concutiens ,
Ita Strabæus Ciceronis interpres
Lib: 2. de Orat .

2. *Materia risûs quæ ?*

Illa , quæ notat , & designat turpitu-
dinem , & deformitatem aliquam non
turpiter; *nimirum*: turpitudinem par-
vam , & eam , quæ neq̄ execrationē ,
neq̄ pœnam mereatur . *Brevius cum*
Arist: Risûs materia vitium quodpiam
est , & turpitude, quæ nec dolore af-
fectura sit , nec interitum allatura .

E 73

3. *Risûs*

❧ Libri I. Pars II. ❧

3. *Risus quæ utilitas ?*

Ima Orator hoc modo sibi benevolentiam conciliat . 2. admirationem ingenii sibi parit . 3. Adversarium lædit . 4. Eruditum se, & urbanum hominem esse ostendit . 5. Relaxat tristitiam . 6. quæ argumentis diluere non facile est , excitando risum , dissolvit .

4. *Quinam in oratione irridendi ?*

Ex Ciceronis præcepto (*Lib:2.deOrat:*) Solummodo adversarii, nec hi omnes, aut semper, aut omni modo, sed raro, & modeste .

5. *Quomodo movendi risus ?*

Facetiis, quæ dicuntur etiam : *leporis, sales, festivitas, jocus, venustè dictum*; Pertinet id ad urbanitatis, & Eutropiæ virtutem; laudabilesq; illi risus esse possunt, si mediocritatē illam habeant, quæ est inter nimium, & parū.

6. *Quoi sunt loci facetiarum ?*

Plurimi, & varii, qui ad duas classes revocari possunt, nimirum alii sunt *In verbo*, alii, *In re*.

7. *In Verbo ut: proverbium . Sic*

Cic:

Cic: *Phil. XII. dixit: O! præclarum ovium custodem, ut ajunt, lupum. Item: Et lupus in fabula.*

Etimologia seu nominis interpretatio.

Sic: Cic: in Verris nomine sæpe ludit, dicendo *Ius Verrinum id est: porcinum. Inexpectatum dictum.* Philippus investus in causam principum Catulo obstrepanti, atq; interpellanti, *quid* inquit, *latras?* cui respondit Catulus: *furem video* Cic: lib: II. de orat:

Ænigma. Hortensius orator eburneam a Verre sphingem mercede acceperat; cum idem Cicero testem in judicio Verris roganti dixisset: *non intelligo hæc ænigmata: debes,* inquit Cic: *Cum sphingē habeas.* *Quint. lib: 7. Cap. 4.*

Fiunt facetiæ a Paronomasia, ab Allegoria, a Metaphora, ab Ironia, &c.

8. *Facetiæ in re ut Ignorantiæ simulatio.*

Exemplum. Scipio Nasica cum ad Pœtam Ennium venisset, eiq; ab ostio quærenti, Ennium, ancilla dixisset: non esse domi, Nasica sensit illam domini

❧ Libri I. Pars II. ❧

qui jussu dixisse , & illum intus esse .
 Paucis post diebus cum ad Nasicam ve-
 nisset Ennius, & cum a janua quæreret,
 exclamavit Natica se domi non esse .
 Tum Ennius: quid ? ego non cognosco
 vocem , inquit , tuam . Hinc Natica :
 homo es impudens , inquit , ego cum
 quærerem , ancillæ tuæ credidi , te
 domi non esse , tu mihi non credis ipsi .

9. *Tacita stultitia reprebensio Vibium
 curiū multū de annis ætatis suæ men-
 tientem , quasi longe junior esset , ita re-
 darguit Cicero : Ergo cum una decla-
 mabamus , non eras natus .* Quint :
 lib: vi. cap: iv.

10. *Conjectura . id est: cum aliqua ex-
 planantur longè aliter . atq; sunt , sed
 acutè & concinnè . Ut illud Ciceronis:
 in Fabium dicentem Dolabellæ triginta
 se annos habere , Verum est , inquit ,
 nam hoc viginti annos audio .* Ibid:

11. *Consentanea statura . Cicero cum
 Lentulū generū suum exiguæ staturæ
 hominem longo gladio accinctum vide-
 ret , quis , inquit , generum meum ad
 gladium*

gladium alligavit ? Macrobi: lib: II.
Saturnal: Cap: III.

12. *Apologus, seu fabula moralis.*
Et est illa, quæ belluarum mores, & indolem exprimit, ad mores hominum informandos.

Exemplum. ex Phædri apologo De rana rupta, & bove.

Inops, potentem dum vult imitari, perit. In prato quodam Rana conspexit Bovem; & invidiâ tacta tantæ bovis magnitudinis, rugosam inflavit pellem, tum natoa suos interrogat, an bove esset latior? illi negarunt: rursumq; illa majori nisu intendit cutem, & simili quæsit modo: quis major esset? illi dixerunt: bovem. Novissimè indignata Rana, dum vult validius se inflare, rupto jacuit corpore.

Quantoq; valeat hic apologus ad nostros mores emendandos? satis liquet ex primo versiculo: *Inops.* &c.

13. *Notandum* Hujusmodi fabulæ dicuntur *Æsopicae*, non quod *Æsopum* auctorem habent, ut vulgus existimat,

Æ Libri I. Pars II. Æ

cùm longissimè ante Æsopi tempora ab Homero , & Hesiodo fuerint usurpatæ ; sed quod valde fuerint in deliciis Æsopo, qui illas admodû ingeniosè tractavit .

Interdum etiam non solum feræ , sed arbores quoq̃ , & plantæ , mallei , incudes , aliæq̃ hujusmodi res loquentes inducuntur .

14. *Parabola* . seu fabula rationalis. Quæ est: cum ad mores instruendos , fingimus ab homine dictum , vel factum quidpiam , quod re ipsa neq̃ dictum fuit , neq̃ factum, sed tamen dici, vel fieri omnino potuit . *Et per hoc differit Parabola ab Apologo* Hujusmodi sunt Divinæ illæ Parabolæ de Virginibus decem , de Divite , & inope , de Filio prodigo , aliæq̃ , quibus Christus Dominus Apostolos , & circumfusam plebem ad omnem virtutem erudiebat . *Sine parabolis non loquebatur eis . Math: 13. V. 34.*

15. *Leges risûs qua servandæ ?*
imo non utatur ridiculo nimis fre-

de Rifu

39

quenti , *ne scurrile sit* . 2do non sub-
obscæno , *ne sit mimicum* . 3to non
petulanti , *ne sit improbum* . 4to non
in calamitosum hominem utatur , *ne
in humanum sit* . Parcat præterea ami-
citiis , & dignitatibus ; vitetq; contu-
melias insanabiles .

E P I T O M E

R H E T O R I C E S

L I B R I I I . P A R S I .

De primis duabus dispositionis partibus .

C A P U T I .

De Dispositione generatim .

1. *Dispositio quid est ?*

Est rerum inventarum in ordinem di-
stributio ; seu : Partium orationis ap-
positè ad persuadendum collocatio .

2. *Oratio quotuplex ?* Alia , in qua est
sermo familiaris & vulgaris , quò utimur
in quotidiana conversatione cum dome-

E 4 79

sticis

✠ Libri II. Pars I. ✠

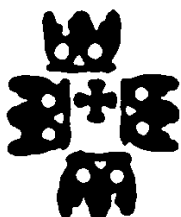
sticis, & aliis. Alia, in qua est *Contentio*, & *Elocutio* Oratori propria, cum de superiori loco, seu Rostro verba facit, quæ dicitur: *flexanima*, atq; regina rerum omnium, quam & *Eloquentiam* appellamus.

3. *Contentio* quotuplex est?

Alia in judiciis, & tunc *Actio* dicitur, sive *Accusatio*, cui correspondet *Defensio* ex parte altera. Alia in Senatu, & est *Sententia*. Alia in multitudine hominum, & est *Concio*.

4. *Orationis partes* quæ sunt?

1. *Exordium*. 2. *Narratio*. 3. *Confirmatio*. 4. *Peroratio*. Harum partium duæ, nimirum: *Narratio*, & *Confirmatio* valent ad rem dicendam; duæ ad animos impellendos, nimirum: *Exordium*, & *Peroratio*. Aristoteles duas tantum partes necessarias esse docuit; *propositionem*, & *probationem*.

C A P U T II.

De Exordio generatim .

1. *Exordium quid est ?*

Est oratio animum auditoris idonee comparans ad reliquam dictionem, reddendo auditorem 1. benevolum 2. attentum . 3. docilem .

2. *Benevolus quomodo redditur ?*

Benevolus redditur 1. *A persona auditoris*, modeste illum laudando, praesertim virtutem causae nostrae accommodatam; ex. gr: clementiam, & misericordiam . *ut Cic: pro Marc: Tantam enim mansuetudinem, tam inusitatam, inauditamq; clementiam, tantum in summa potestate rerum omnium modū. &c: 2. A persona nostra*, commemorando nostrum officium, aut meritum, aut virtutem, sine arrogantia . *ut pro Archia: Adductus sum iudices, officio &c. Et pro Lege Agr: De me ipso vereor, ne arrogantis sit apud vos di-*

§ Libri II. Pars I. §

cere , ingrati tacere . 3. *Ab ipsius rei persona*, præsertim in genere judiciali, offendendo ejus inopiam, solitudinem, calamitatem . Ita pro Quincio . 4. *A persona adversarii*, si in invidiam, & odium vocetur, recensendo ejus vitia. *ut: pro Deiot: Crudelis Castor, ne dicam sceleratum, & impium.*

3. *Attentus quomodo redditur?*

Attentus redditur 1. Attentionem ipsam petendo. *ut pro Sex: Ros: Vos oro, ut attente, bonaq; cum venia verba mea audiat.* 2. Pollicendo nos dicturos de rebus magnis & necessariis. *ut pro Rab: sic enim existimare debetis, Quirites, post hominum memoriam rem nullam magis periculofam, magis ab omnibus vobis providendam, neq; a Tribuno plebis susceptam, neq; a Consule defensam, neq; ad populum esse delatam.*

3. Affirmando nos rem clarè demonstraturos. *ut pro Planç. Nisi ejus integerrimam vitam, modestissimos mores, summam fidem ostendero, &c.*

de Variis exor: generis 41
 4. *Docilis quomodo redditur?* Do-
 cilis redditur: Si breviter, & dilucidè
 sūmam rei, de qua dicturi sumus, pro-
 feramus, vel simpliciter proponendo,
 vel etiam dividendo. *ut pro Lege Man:*
 Dicendum est enim de Cn: Pompei exi-
 mia singulariq; virtute. &c. *Et pro*
Cluent: Animadverti omnem accusato-
 ris orationem in duas divisam partes.

C A P U T III.

De Variis exordiorum generibus

1. *Exordium quotuplex?*

Aliud est *Abruptum*: Cum orator
 impetu quasi quodam abreptus dicere
 aggreditur, vel per expostulationem,
 vel per commiserationem, vel per ex-
 clamationem, repentinum lætitiæ motū,
 deprecationem, &c. *ut: Quousq; tandem*
abutere Catilina patientia nostra? quam-
diu nos etiam furor iste tuus eludet?
quem ad finem se se effrenata jactabit
audacia? *Cic: in Cat.*

2. *Aliud est legitimum*. Quod certis
 quibusdam legibus, de quibus partim
 E 6 diximus

¶ Libri II. Pars I. ¶

diximus , partim etiam dicemus , continetur .

3. *Ejus genera quot sunt ?*

Duo : *Principium* ; Cùm statim , & aperte auditoris animum idoneum reddimus ad audiendum. *ut pro Sex: Ros: Am:* Credo ego vos judices mirari , quid sit , quod cum tot summi oratores , hominesq; nobilissimi sedeant , ego potissimum surrexerim , is , qui neq; ætate , neq; ingenio , neq; auctoritate sim , cum his , qui sedent , comparandus. &c. Eo autem uti possumus , cum honestum causæ genus est ; id est : cui statim sine oratione nostra auditoris animus favet.

4. *Et Insinuatio .* Quæ est : Oratio dissimulatione quadam , & circuitione subiens auditoris animum , *ut pro Planc:* Equidem ad reliquos labores , quos in hac causa majores suscipio , quam in cæteris , hanc etiam molestiam assumo , quod mihi non solum pro *Ca. Plancio* dicendum est , cujus ego salutem non secus ac meam tueri debeo , sed etiam pro me ipso . &c: *Insinuatione*

de Variis exor: gener: 42
 verò utendū est, cum aliquid vel incre-
 dibile, vel absurdum, vel humile, vel
 ingratum, vel reprehendendum videri
 potest, aut cum auditor defessus jam est
 ab eis, qui ante dixerunt.

5. *Quando comparanda est bene-
 volentia?*

**Benevolentia maximè comparanda: In
 admirabili genere causæ, id est: a quo
 genere alienatus est animus eorum, qui
 audituri sunt; Et in ancipiti causæ
 genere; hoc est: in quo aut judicatio
 dubia est, aut & honestatis, & turpi-
 tudinis particeps est, ut benevolentiam
 parere possit, & offensionem amovere.**

6. *Attentio quando?*

**In humili genere causæ; hoc est in eo,
 quod negligi ab auditoribus, & non
 magnopere attendendum videtur.**

7. *Docilitas quando?*

**In obscuro causæ genere, in quo aut
 tardi sunt auditores, aut difficiliori-
 būs ad cognoscendum negotiis causa
 implicata est.**

Libri II. Pars I.

CAPUT IV.

De Exordii legibus.

1. *Sint imo. Accurata*, hoc est diligenti cura elucubrata. 2. *Acuta*; hoc est ingeniosè & subtiliter inventa. 3. *Instructa sententiis*; id est: armata rebus iis, quibus causam, dignitatemq; agentium possit tueri. 4. *Apta verbis*; id est ornatè composita, non tumidis verbis, & affectatis, insolentibus, priscis, inusitatis, sed econtrario, hoc est: pressis, verecundis, temperatis, usitatis, quibus significatio, dignitas, & pondus infit. 5. *Propria causarum*; hoc est: ex ipsis visceribus causæ, id est à locis intrinsecis, propriis rei illius, de qua agitur. Quamquam frequenter etiam aliunde sumuntur, ut a loco, a tempore &c. Cicero tamen exordii argumentū ab adjunctis personarum, loci, temporis: &c frequenter mutuatur.

2. *Non Sint. imo Vulgaris*; quæ
in plures

de Exordii legibus 43
 in plures causas accommodari possunt .
 & iis convenire videantur . 2. *Cōmunis* ;
 quæ nihilominus in hanc , quam in con-
 trariã partē possint convenire . 3. *Cō-*
mutabilia ; quæ ab adversario possint
 leviter immutata ex contraria parte
 dici . 4. *Longa* ; quæ pluribus verbis ,
 aut sententiis , ultra quàm satis est ,
 producantur . 5. *Separata* ; quæ non ex
 ipsa causa ducta sunt ; nec sicut ali-
 quod membrum annexum orationi ; ut :
 si homicida tibi sit accusandus , & eum
 furto coarguas . 6. *Translata* ; quæ
 aliud conficiant , quam causæ genus
 postulat ; ut si quis docilem facere audi-
 torem studeat , cum benevolentiam
 causa ipsa maximè desiderat ; aut si
 principio aperto , & perspicuo utatur ,
 cum insinuationem res postulat . 7. *Ar-*
rogantia , & minus verecunda .

C A P U T V.

De exordiorum fontibus .

1. *Fontes exordiorum qui sunt ?*
Adjuncta . personæ , rei , loci , tem-
 poris

❧ Libri II, Pars I. ❧

poris. Hic fons erat familiaris Tullio, *En exemplum*. Cum in omnibus causis gravioribus C. Cæsar initio dicendi commoveri solem vehementius, quam videtur vel usus, vel ætas mea postulare: tum in hac causa ita me multa perturbant: ut quantum mea fides studii mihi afferat ad salutem Regis Dejotari defendendam: tantum facultatis timor detrahat. Primum dico pro capite fortunisque Regis. . . . Moveor etiã loci ipsius insolentia: quod tantam causam, quanta nulla unquam in disceptatione versata est: dico intra domesticos parietes: dico extra conventum, & eam frequentiam: in qua oratorum studiis niti solent: in tuis oculis, in tuo ore, vultuque acquiesco: &c. &c. *pro Dejot:*

2. *Simplex rei expositio*, hoc est: sine fuce, & sine ullo in specie artificio.

Exemplum. Novum crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit: Q. Ligarium in Africa fuisse.

3. *Insignis questio* Ita Cic: suum de inven-

 de Exordio: fonribus 44
 inventione Rhetorica librum auspici-
 catur : Sæpe & multum me cum co-
 gitavi , boni ne an mali plus attule-
 rit hominibus & civitatibus copia di-
 cendi , ac summum eloquentiæ studiū .

4. *Suspensio auditorum animi .*

Exemplum . Quod erat optandum
 maximè iudices, & quod unū ad invidiā
 vestri ordinis , infamiamq; iudiciorum
 sedandam maximè pertinebat ; id non
 humano consiliō , sed prope divinitus
 datum , atq; oblatū vobis summo Reip:
 tempore videtur . Inveteravit enim jam
 opinio perniciofa Reip : vobisq; peri-
 culosa : quæ non modo Romæ , sed &
 apud exterarum nationes omnium sermone
 percrebuit , his iudiciis , quæ nunc
 sunt , pecuniosum hominem , quamvis
 sit nocens , nullum posse damnari .
in Ver : 1 .

5. *Effatum aliquod , vel exemplum
 illustre .* Sic Catilina suos conjuratos
 ad impium bellū adhoratur apud Salust.
 Compertum habeo , milites , verba vir-
 tutem non addere ; neq; ex ignavo
 strenuum

❧ Libri II. Pars I. ❧

strenuum, neq; fortem exercitum imperatoris oratione fieri.

6. *Contrarium*. Cum scilicet prima fronte ea videmur dicere, quæ causæ nostræ sunt contraria, & adversario favent. Ita Alexander apud Curtium milites suos cohortaturus, ut secum audacter pugnent ad extremas Indiæ partes, primo videtur laudare illorum studia, qui reditum in patriam cogitabant. Magnitudinem rerum, quas gessistis, milites, intuentibus vobis, minime mirum est, & desiderium quietis, & satietatē gloriæ occurrere. &c. Deinde mutata sensim velificatione, in contrariam sententiam calidissimè descendit.

C A P U T VI.

De Narratione.

1. *Narratio quid est?*

Rerum gestarum, vel quasi gestarum expositio. Definiri etiam potest: Explicatio rei & quasi quædam sedes constitu-

constituendæ fidei .

2. *Narrationis genera quot sunt ?*
 Primum, in quo causa ipsa , & omnis ratio controversiæ continetur. Ut cum judices docemus de crimine vel patrato, vel objecto , aut senatum de Reip: statu *Ut. pro Mil: P. Clodius* cum studuisset omni scelere in prætura vexare Remp: videreq; ita tractata esse comitia annô superiore, ut non multos menses præturam genere posset: - - - Subito reliquit annû suû, seq; in annû proximû transtulit: &c. *Alterum*, in quo digressio aliqua, non tamen omnino aliena, delectationis similitudinis, aut amplificationis causâ , interponitur . *ut ibid: Domi- suæ* nobilissimus vir , (*en digressio*) senatûs propugnator , atq; illis quidem temporibus pene patronus , avunculus hujus nostri judicis fortissimi Viri Cato- nis Tribunus pl: M. Drusus occisus est.

3. *Narrationis usus ?*

In causis deliberativis rarius usurpatur; ibi enim de futuris deliberandum est, & plerumq; materia deliberationis est nota

❧ Libri II. Pars I. ❧

jis , qui audituri sunt . Quare illam plerumq; prætermittit Cic : ut videre licet in Philip : In causis demonstrativis nulla occurrit narratio propriè dicta ; Narratio tamen dici potest illa, in qua commemorantur virtutes , aut flagitia per totam orationem diffusa . *Ut in or: pro Lege Man:* ubi de Pompeij laudibus . *Et in Pisonem* , ubi de ejus sceleribus . In causis judicialibus adhibebatur sæpius , ut liquet ex Orationibus Ciceronis .

4. *Leges quæ ?*

Ut sit *Brevis* . Erit autè, 1. Si rem non altius , quam necesse est , repetamus . 2. Si non longius , quam oportet, sermonem producamus . 3. Si nihil extra causam afferamus . 4. Si summatim , non particulatim narramus . 5. Si semel unaquæq; res dicatur . *ut: ex: gr:* Milo autem , cum in senatu fuisset eo die , quo ad senatus dimissus est : domum venit : calceos & vestimenta mutavit : paulisper , dum se uxor , ut fit , comparat , commemoratus est , deinde profec-

Aus est id temporis , cum jam Clodius ,
 siquidem eo die Romam venturus erat ,
 redire potuisset . *pro Mil:*

5. Ut sit. *Aperta & perspicua* . Eritque

1. Si verbis fiat usitatis . 2. Si rerum ,
 ac temporum ordo servetur . 3. Si neque
 perturbatè , neque interruptè res narren-
 tur . *ut: ex: gr:* Lentulus hac de reli-
 gione solemnè retulit , nihil humana-
 rum rerum sibi prius , quam de me
 agendum judicavit , atque eo die , con-
 fecta res esset , nisi postea res acta est
 in senatu alia . *post Red:*

6. *Probabilis* . Eritque , Si rei gestæ
 series exponetur sine fūco . Si personis ,
 locis , temporibus ea , quæ narrantur ,
 consentiant ; si cujusque facti & eventus
 causa ponetur ; Si cum hominum opi-
 nione , auctoritatè ; si cum lege , cum
 moribus , cum religione conjuncta ; si
 probitas narrantis , & testium fides
 apparebit , *ut: ex: gr:* Fecerunt
 Servi Milonis ; quod quisque tali in re
 servos suos facere voluisset . *pro Mil:*
Et in Ver: Repente hominem corripit ,
atque

❧ Libri II. Pars I. ❧

atq; in forum denudari , ac deligari ,
& virgas expediri jubet .

7. *Svavis*: Eritq; , si habeat admirationes & expectationes , exitus inopinatos , interpositos motus animorū colloquia personarum , &c. Quare ad svavē narrationem reddendam utendum est hypotyposi , suspensione , exclamatione &c . *ut: ex: gr:* Quid deinde , quid censeatis ? furtum fortasse , aut prædam expectatis aliquam . Expectate facinus , quod vultis , improbum , vincam tamen expectationem vestram .
in Ver: VIII. Et pro Cluent: O mulieris scelus incredibile , & præter hoc unum in omni vita in auditum ! o libidinem effrænata , & indomitā ! &c.

8. *Narrationis locus ubi ?*

Narratio rerum ad causam pertinentiū ubiq; potest incidere ; ideoq; in Oratione locum fixum non habet . Plerumq; post exordium statim ponitur ; Cic : tamen pro Milone post confutationem eam collocat .

C A P U T VII.

De Propositione , & Partitione .

1. *Propositio quid est ?*

Expositio rerum , de quibus dicturi sumus , quam Græci etiam *promissionem* appellant : & est , in qua summa totius orationis proponitur .

2. *Propositio quotuplex ?*

Alia est *sejuncta*, in qua definitur, quid conveniat cum adversario , & quid in controversia relinquatur . *ut pro Mil:* Sin autem nemo vestrum ita sentit , illud in iudicium venit , non occisus ne sit , quod fatemur , sed jure , an iniuria , quod multis antea quaesitum est in causis .

3. *Alia Simplex*. In qua unum aliquid proponitur . *ut ibidem* : Reliquum est iudices : ut nihil jam aliud querere debeatis, nisi uter utri insidias fecerit?

4. *Digesta* . Quæ fit per enumerationem; cum quod, & quibus de rebus dicturi sumus , ostendimus , *ut in Phil:*

• ❧ Libri II. Pars I. ❧

VII. Cur igitur pacem nolo ? quia turpis est , quia periculosa est , quia esse non potest. Quæ tria dum explico, peto P. C. ut eadem benignitate , atq; humanitate verba mea excipiatis .

5. *Partitio quid est ?*

Idem ac propositio digesta , sive per enumerationem ; & appellari potest : *Rerum* , de quibus dicturi sumus , *distributa expositio* , sive *explicatio ordinis* , quem sequi volumus per totam orationem . ut *pro Quinc.* Nego fuisse causam , cur postularet ; nego ex dicto possidere potuisse ; nego possedisse : Hæc tria cum docuero , perorabo .

6. *Propositionis , & partitionis locus ubi ?*

Aliquando præmittitur Confirmationi propositio simplex, eaq; deinde in partes distribuitur; Ut in superiori exemplo : Cur pacem nolo ? *Pacem nolo* , propositio simplex est. sequitur deinde partitio: *quia turpis est &c.* Aliquando verò statim, vel sub finem exordii; vel ante Narrationem, vel post, vel si non sit

narratio

de Proposit. & Partiti. 48
 narratio, in ipso confirmationis initio
 statim devenitur ad partitionem, sine
 propositione simplici; ut *pro Lege Man:*
 primo videtur de genere belli, deinde de
 magnitudine, tū de imperatore esse di-
 cendū. *Et profex: Rosc:* Tres sunt res,
 de quibus me dicere arbitror oportere.

7. *Propositionis, & partitionis
 virtutes quæ?*

Sunt primo. *Brevitas.* Ut nullum, nisi
 necessarium verbum adhibeatur. *sic
 pro Mure:* Intellego iudices tres totius
 accusationis partes fuisse: Et earum
 unam in reprehensione vitæ; alteram
 in contentione dignitatis; tertiam in
 criminibus tantum esse versatam.

8. Secundo *Paucitas.* Ut non sint
 plures, quam tres numero partes, ad
 summum quatuor. *sic pro Lege Man:*
 Ego enim sic existimo: in summo impe-
 ratore quatuor has res inesse oportere:
 scientiam rei militaris, virtutem,
 auctoritatem, felicitatem.

9. Tertio *Absolutio.* Ut rerum
 omnium, de quibus dicturi sumus, ge-
 nera

❧ Libri II. Pars I. ❧

nera complectamur . *ut pro Sex: Ros:*
Tres sunt res, quantum ego existimare
possum, quæ obstant hoc tempore cri-
men adversariorû, audacia, & potentia.

10. *Propositionis, & partitionis
quæ necessitas?*

Cato perpetuo utebatur partitione ;
Hortensius quoq; ; rariùs Cicero , &
nisi causa exigente , vel quod longa es-
set , vel quod obscura , vel quod con-
iuncta , sive quod ex variis constaret
capitibus, ut ex allatis exemplis liquet.
Propositionem quoq; non semper neces-
sariam esse , docet Quintil: lib: IV.
cap. IV. Aliquando enim etiam sine
propositione expressa manifestum est ,
quid in quaestione versatur Cicero certe
non nisi latentem , & occultam in ple-
risq; orationibus illam habet ; *ut in
divinatione in Ver: & pro Marc:*
Summa tamen cum Propositioni , tum
Partitionis utilitas est hæc , ut res di-
stinctius appareat, ut magis animi per-
moveantur , & ad auditorum tædium
levandum , deniq; ut quod audierint ,
memoriâ fidelius teneant .

LIBRI

LIBRI II. PARS II.

De duabus reliquis Dispositionis partibus ; seu de Confirmatione , Peroratione , & partibus earum .

C A P U T I.

De Confirmatione generatim .

1. *Confirmatio quid est ?*

Est ea, per quã argumentando suæ causæ fidem, auctoritatem, & firmamentum adjungit orator. *Cic: lib: 1. de Inv: & auct. ad Heren:* Confirmatio est: in qua cum adjumenta nostra exposuerimus, contraria dissolvimus. *Idem lib: 2. de orat:* Est, in qua firmamenta causæ afferuntur, dum quæ contra nos sunt, refellimus, & nostra confirmamus.

2. *Confirmationis species quæ ?*

Alia est *Confirmatio* proprie dicta, in qua ea, quæ pro nobis sunt, stabili-

F 2

mus

¶ Libri II. Pars II. ¶

mus, atq; firmamus; *ut pro Arch:*
 Ergo illum, qui hæc fecerat, rudem
 hominem Majores nostri in civitatem
 receperunt; nos hunc Heraclensem,
 multis civitatibus expetitur, in hac
 autem legibus constitutum, de nostra
 Civitate ejiciemus?

Alia est *confutatio*, seu reprehensio,
 in qua ea, quæ contra nos sunt, re-
 fellimus & confutamus. *ut pro Mil:*
 Negat intueri lucem fas esse ei, qui
 à se hominem occisum esse fatetur. In
 qua tandem urbe hoc homines stultissi-
 mi disputant, nempe in ea &c:

C A P U T II.

De argumentatione generatim.

1. *Confirmationis materia quæ*
 Cum confirmatio, tum confutatio ar-
 gumentis, quæ valent ad probandum,
 conficitur, ac propterea argumenta
 ipsa *confirmationis materia* dici pos-
 sunt.

¶ de Confirmati: genera: ¶ 50

2. Forma confirmationis quæ?

Argumentatio, quæ est argumenti explicatio, vel ejus artificiosa expositio.

3. Argumentatio in quem finem adhibetur?

Alia adhibetur dicendi causa, quæ propriè *argumentatio*; alia commo-
vendi, quæ verius *amplificatio* dici-
tur; de qua infra.

4. Quid interest inter argumentum & argumentationem?

Hoc interest, quod argumentatio sit
modus, quò argumentum tractatur;
Argumentum verò sit ipsa argumentati-
onis materia. Unde argumenta ex se
jejuna sunt, & imbecillia, nisi acce-
dat artificiosa illorum explicatio.

5. Utriusq; fontes qui sunt?

Loci tum intrinseci, tum extrinseci,
de quibus supra. Et alij præterea loci
communes Rhetorici: ut ab Honesto,
de quibus infra, ubi de diversis ora-
tionum generibus. Sic si vellem pro-
bare *Rhetoricam esse expetendam*, ar-
gumentum (*sen ratio*) erit hæc: quia

F 3

est

✠ Libri II. Pars II. ✠

*est ars bene dicendi : argumentatio e-
gr. erit talis: Ars bene dicendi est ex-
petenda; sed Rbetorica est ars bene di-
cendi ; ergo est expetenda .*

6. Argumentorum delectus qui ?

**Ex prædictis fontibus desumenda ea ,
quæ dubia non sunt, sed vel certa, vel
saltem probabilia , quibus evincamus
vera esse ea , quæ dubia per se , &
minus probabilia videbantur . ex: gr:
Hæc propo : *Calius non est deditus
corporis voluptatibus, videri poterat
dubia , & minus probabilis iudicibus
post adversariorum accusationem ; ex
antecedentium ergo , sive adjunctorum
loco desumit Cic: propositionem cer-
tam , vel saltem minus dubiam , &
valde probabilē hanc: *Qui liberalibus ,
& ingenuis artibus est deditus , non
est deditus corporis voluptatibus ,
Deinde sic progreditur : *Calius inge-
nuis , ac liberalibus artibus est dedi-
tus : igitur non est deditus corporis
voluptatibus .*****

de Syllogismo 51

7. Quo ordine collocanda sunt Argumenta in Confirmatione?

Firmiora partim in principio collocanda sunt, quia tunc vel maximè attendit auditor: partim in fine, quia quæ postremò dicuntur, altius inhaerent: imbecilliora verò collocanda sunt in medio, ubi magis latebit eorum infirmitas: quemadmodum imbecilliores milites, qui fugam, auditâ buccinâ, circumspiciunt, in medium agmen cogi solent, ut qui per se parum possunt, turba valeant. At si causa duobus tantum argumentis nitatur, quorum alterum validius sit, alterum infirmius, tunc imbecillius subjicietur quidem validiori, sed mox ad validius recurretur.

CAPUT III.

De Ratiocinatione, seu Syllogismo.

1. Ratiocinatio, seu Syllogismus quid est?

Syllogismus alius est Philosophicus, qui

§ Librî II. pars II. §

qui est argumentatio, constans tribus propositionibus distinctis, ita secum connexis, ut concessis duabus primis, (quarum altera *major* altera *minor* appellatur) necessario concedenda sit tertia, quæ *Consequentia* dicitur. Ut:

Omnis ars honesta est amplectenda.

Sed Rhetorica est ars honesta.

Ergo Rhetorica est amplectenda.

Alius Oratorius; & est *Ratiocinatio* constans 5. partibus certo ordine inter se connexis; unde etiam vocatur *Syllogismus perfectissimus*. per quem tractatur, & amplificatur argumentatio philosophica.

2. *Syllogismi Orat: partes quot,*
Et quæ?

Quinque. *ima Propositio*, seu *Major*: per quam breviter locus hic exponitur, ex quo omnis vis, oportet, ut emanet ratiocinationis. v. gr. *Melius gubernantur ea, quæ consilio reguntur, quam ea, quæ sine consilio administrantur.*

2da. *Propositionis, seu majoris approbatio*

§ de Syllosmo § 52

probatio : per quam id , quod breviter expositum est , rationibus affirmatur . Sic allatam propositionem confirmat Cic: *Domus ea , qua ratione regitur , omnibus instructior est rebûs , & apparatus , quam ea , qua temerè , & nullo consilio administratur ; exercitus is , cui prapositus est sapiens , & callidus Imperator , omnibus partibus commodius regitur , quam is , qui stultitiâ , & temeritate alicujus administratur . Eadem navigis ratio est: nam navis optime cursum conficit ea , qua scientissimo gubernatore utitur.*

3ta. *Assumptio Seu Minor* : per quâ id, quod ex propositione ad probandum pertinet , assumitur . Sic ex propof: superiore assumit Cic: *Nihil autem omnium verum melius , quam mundus administratur .*

4ta. *Assumptionis , seu minoris approbatio*: per quam id, quod assumptum est , rationibus firmatur . Sic allatam assumptionem firmat Cic: *Nam & Signorum ortus , & obitus definitum*
F 5 quendam

❧ Libri II. Pars II. ❧

quendam ordinem servant. Et annuæ commutationes non modo quadam ex necessitate semper eodem modo fiunt, verum ad utilitates quoque rerum omnium sunt accomodata.

*sta. Complexio, seu Conclusio: per quam id, quod conficitur ex omni argumentatione, breviter exponitur. Sic exponit Cic: Quæ signa sunt omnia, non mediocri quodam consilio naturam mundi administrari. Sic Cic: lib: 1. de Inv: oratorio modo probavit, mundum Divinâ administrari providentiâ, hoc argumento seu ratione: quia *Mundus optimè administratur*. quod ipsum philosophus exiliter, & jejunè dixisset in hunc modum:*

Illud Divinâ providentiâ administratur, quod optimè administratur.

Sed mundus optimè administratur.

Ergo mundus Divinâ providentiâ administratur.

3. Partes Syllogismi necessariae quæ? Primariæ, seu Major, & Minor. Semper necessariae sunt ad ratiocinationem

nem

§ de Syllogismo §

53

nem, seu Syllogismum; Secundariæ verò, seu *probationes* solum tunc necessariæ sunt, quando vel *major* vel *minor* probationis eget. Et quodsi istæ ponantur, tunc erit Syllogismus plenus atq; integer non solum Dialectice, sed etiam Rhetoricè.

Interdum enim probationes prætermitti possunt, vel ambæ; & tunc erit *tripartita argumentatio*.

En exemplum: *Qui contra seditiosum magistratum arma sumunt, ej majestatem non minuunt, C. Rabirius contra Saturninum seditiosum magistratum arma sumpsit; non igitur Majestatem minuit.*

Vel alterutra; & tunc fit *argumentatio quadripartita*: Ut si probationem propositionis, seu majoris relinquantur hoc modo: *Hostes Patria bello persequendi sunt; Marcus Antonius hostis est Patria; nam vindices libertatis odio prosequitur; Leges evertit; res judicatas frangit; regium dominatum appetit; est igitur bello prosequendus.*

F 6

Vel

❧ Libri II. Pars II. ❧

Vel si dimittatur assumptionis probatio, hoc modo: *Qui contra Leges hominē a se occisū esse fatetur, ei nefas est lucem intueri; nulla enim esset Legum utilitas, nulla potestas, nisi qui illas violant, debitas penas sumant; sed Hortensius sororem a se contra leges occisam esse fatetur; igitur ei lucem intueri nefas est.*

4. *Quod num est artificium tractanda Ratiocinationis oratoriae?*

Primo debet orator attendere, quid sibi probandum incumbat. 2do. Rationes quærere ad id probandum idoneas. 3tio. Rationes illas revocare ad argumentum philosophicum. 4to. argumentum tractare modo oratorio; hoc est: majori & minori probationes idoneas adungere, si opus est.

5. *Syllogismi oratorij leges quae?*

1. Ut tractetur non precise & iejunè more Dialecticorum, sed uberius & fufus. 2. Ut non servetur semper naturalis ordo, quem diximus, sed potest immutari ita, ut modo assumptio, seu mi-

de Syllogismo

54

hoc priorem locum obtineat, modo
 etiam & complexio, seu Conclusio.
 ex: gr: *Quis neget prudentiam expe-*
tendam esse, Cum sit virtus, & cum
virtus sit summopere expetenda? Ete-
nim prudentiam esse virtutem norunt
omnes; ideo illam expetunt, cum vir-
tutem esse sciunt. Hic, ut videre est,
 imo. loco est assumptio, 2do. Com-
 plexio. 3tio. propositio, seu major:

6. *Notandum: Orationes omnes,*
 quamvis longissimas, ad unam argu-
 mentationem præcipuam reduci facile
 posse. Sic orationis pro Lege Manilia
 summa est hæc: *Ad bellum Mitridaticum*
Summus Imperator est mittendus;
est enim magnum, & periculosum,
cum a duobus potentissimis regibus Mi-
tridate, & Tigraue infertur. Pom-
pejus autem est summus Imperator;
nam ei inest scientia summa rei mili-
taris, & virtus, & auctoritas,
& felicitas; Quare Pompejus ad bel-
lum hoc est mittendus.

Libri II. pars II.

CAPUT IV.

De Enthymemate .

1. Enthymema quid est ?

Syllogismus imperfectus, seu Syllogismi pars, aut bipartita Ratiocinatio, in qua præteritur una pars; vel major; ut . *Eloquentia est ars, ergo est expetenda*; ubi omittitur major hæc: *Omnes artes sunt expetenda* . Vel minor: Ut: *Omnes artes sunt expetenda, ergo Eloquentia est expetenda* . ubi omittitur minor hæc . *Eloquentia est ars* .

Enthymematis partes vocantur a Logicis 1. *Antecedens*, 2. *Consequens* .

2. Optimum quod est ?

Quod fit ex pugnantis, & contrariis, quod dicitur a Cic: acutissimum . ut pro Milone: *Ejus igitur mortis sedetis ultores : cujus vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis* . mors & vita sunt contraria. Et apud Salustium: *Quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris ? tuis, & alienum:*

§ de Enthymemate §

55

opposita sunt, quæ juxta se posita magis elucescunt, inquit Philosophi.

3. *Enthymematum genera quæ?*

Aliud *Demonstrativum*, *affirmans*, & demonstrans aliquid esse. *Ut: v: g: Hoc bellum maxime vestros animos excitare atq; inflammare debet, in quo agitur populi R. gloria.* Aliud *Demonstrativum*, *negans*, demonstransq; aliquid non esse. *Ut: v: g: Neq; enim potest exercitum is continere, imperator, qui se ipsum non continet; neq; severus in judicando, qui alios in se severos esse judices non vult.* Aliud *Refellens*, *seu redarguens*, ac ostendit id, quod ab adversario dictum est, esse falsum: *Ut pro Mil: Negant intueri lucem fas esse ei, qui hominem a se occisum esse fatetur. Et rationem hanc adversariorum sic refellit Cic: In qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant, nempe in ea, quæ primum judicium de capite vidit M. Horatii fortissimi viri, qui non dum libera Civitate, tamen populi R: Comitibus li-*
beratus

❧ Libri II. Pars II. ❧

beratus est , cum sua manu sororem interfecit esse fateretur .

4. *Enthymematis ordo qui ?*

Sæpe conclusio præponitur antecedenti, licet possit etiam postponi . ut in illo Salust: *Quem alienū fidum invenies;* (est conclusio ;) *Si tuis hostis fueris?* est antecedens .

C A P U T V.

De Inductione .

1. *Inductio quid est ?*

Est argumētatio, quæ ex pluribus similibus enumeratis aliquid concluditur *Ut: v: g:* Si tutor fidem præstare debet, si socius, si, cui mandaris, si, qui fiduciam acceperit; debet illam præstare etiam procurator . *Cic: in Top:*

2. *Inductio quotuplex ?*

Alia est *ab exemplis* . ut: *pro Corn: Balbo:* Si M. Crassus, Si Metellus, si C Marcus, si Senatus, si populus R: jure fæderatos homines civitate donarunt; etiam Pompejus C. Cornelium fædera-

fæderatum jure potuit civitate donare .

Alia *a similibus* quæ tamen non sint exempla, & *socratica* dicitur. Ut: *v: g:* Si agricola bonus est, qui fertiliores, & meliores agros reddit; si pastor, qui meliores pecudes efficit, &c ita princeps laude dignus, ut populo melior sit.

Alia *a partibus* totum colligentibus. Ut: *v: g:* Si prudentia, si justitia, si temperantia, & fortitudo sunt animi habitus, omnes certe virtutes sunt ejusmodi .

3. *Leges quæ ?* 1. Ut quod inducimus pro similitudine, aut exemplo, verum sit, & concedatur; Ut hoc: *esse bonum pastorem, bonum agricolam, qui &c.* 2. Ut illud, cujus confirmandi causa inductio fiet, simile sit rebus ijs, quas quasi non dubias inducimus .

C A P U T VI.

De Exemplo .

1. *Exemplum quid est ?*

Inductio imperfecta, cum unum ex altero

❧ Libri II. Pars II. ❧

altero , non autem ex pluribus colligitur , ob similitudinem , quæ in utroq̄ reperitur . Si plura adhibentur exempla , Inductionis species erit .

2. *Exemplorum genera quot sunt ?*

Aliud, quo res gestas commemoramus .
Ut v: g: Legati quod erant appellati superbius , Corinthum Patres vestri , totius Græciæ lumen , extinctum esse voluerunt , vos cum Regem inultum esse patiemini, qui Legatum populi R. Consularem vinculis , ac verberibus , atq̄ omni supplicio excruciatum necavit ? *pro Lege Man:*

Aliud , quod nos ipsi fingimus perinde ut gestum . *Ut:* Mitridates ex suo regno profugit , ut ex eodem Medæa illa quondã profugisse dicitur . *Ibidem:*

3. *Exemplorũ verorum genera quot ?*

Aliud *Simile* . *Ut:* Jure occisus est Saturninus , ergo etiam Gracchus . Aliud *Dissimile* . *Ut:* Brutus occidit liberos proditionem molientes , Manlius virtutem filii multavit . Aliud *Contrarium* . *Ut:* Marcellus ornamenta Syracusanis

sanis hostibus restituit , Verres eadem
sociis abstulit .

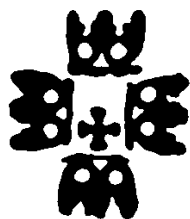
4. *Exemplorū fictorum genera quot?*

1. *Collatio.* ex Arist: lib: 2. Rhet: *Ut si quis dicat : Magistratum forte creari non oportere ; nam id esset simile , ac si quis athletas eligeret forte , non qui pugnare valeant , sed quicumq; contigerint . Species est Similitudinis , sed desumpta a re , quæ possit contingere , non quæ reapse sit .*

2. *Fabula* , ut *Aesopicæ* , *Cypriæ* , *Aegyptiæ* . Sic *Cic:* contendit *Milonem* esse absolvendum , sicut *Oresten* *Minervæ* suffragio absolutum fuisse *Pòetæ* tradiderunt :

5. *Exemplorum usus qui?*

Valent ad probandum , & ad exprimendam rerum imaginem , præsertim apud imperitam multitudinem , quemadmodū similitudines .

❧ Libri II. Pars II. ❧

C A P U T VII. De Sorite & Dilemmate .

1. *Sorites quid est ?*

Argumentatio acervalis , juxta Cic:
Cum multis cougestis propositionibûs,
veluti gradatim & concervatim colle-
ctis aliquid infertur . *Ut: v: g:*
Africano virtutem industria , virtus
gloriam , gloria æmulationem compa-
ravit . *In hoc argumento si una pars*
erit non legitima , aut anceps , con-
clusio erit falsa . Ut: Bibliopola mul-
tos libros evoluit, qui evoluit, studet,
qui studet, doctus evadit: ergo biblio-
pola doctus evadit . Error est in hoc:
evoluit . quod est ambiguum .

2. *Dilemma quid est :*

Argumentatio , in qua utrumlibet con-
cesserit adversarij, reprehenditur Cic:
Complexionem appellat . *ut in Catil:*
Quam obrẽ hunc mihi timorem eripe,
si verus , ne opprimar , sin falsus , ut
tandem timere desinam .

❧ de Confutatione ❧ 58
C A P U T VIII.
De Confutatione .

1. Confutatio quid est ?

Pars orationis, quâ adversariorum confirmatio aut *Diluitur*: negando totum, utpote vel fictum, & maliciosè excogitatum; vel falsum, hoc est ab errore profectum: *Ut: v: g:* Negamus te bona Quintij, Sexte Nævi ex edicto prætoris possedisse.

Aut *Infirmatur*: dicendo dubia esse, quæ pro veris sumpta sunt: *Ut: v: g:* Non quia Clodiû oderat Milo, idcirco insidias ei molitus est.

Aut *Elevatur*. Negando ex iis, quæ sumpserit adversarius, confici, quod ipse velit; *ut: v: g:* Non, quia Milo fatetur a se interfectum esse Clodium, idcirco morte ipse afficiendus est.

2. Elevandi ratio quotuplex ?

Triplex 1. *Excusâdo* id, quod objicitur, & jure factû esse contendendo. 2. *regerendo aliquid in personam adversarij*,
117
ut

❧ Libri II. Pars II. ❧

ut cum ostendamus non convenire ad-
versario accusatoris, vel svasoris, vel
dissvasoris partes agere. Sic Cic: accu-
satori objecit, & in eum regeffit,
quod servus Dominum accusaret.

3tio. *Regerendo aliquid in rem ipsam,*
cum reponimus partem, vel etiã
majorem rem, quam quæ nobis objicitur
ab adversario. Vel malũ, quod fatemur,
virtutibus, & meritis abunde compen-
satum esse monstramus.

3. *Confutationis locus ubi?*

Interdum Confirmationem præcedit,
interdum subsequitur, interdum com-
miscetur in confirmatione.

4. *Ordo qui?* Vel ita, ut primo
loco infirma adversarii argumenta col-
locentur, infirmissima in ultimo, in
medio fortia, vel ut cum teneamus
ordinem in refellendo, quem adversa-
rius in objiciendo tenuit.

5. *Modi?* Habendæ sunt interro-
gationes, ironiæ, sales, & facetiæ,
indignationes, &c.

CAPUT IX.

De Peroratione.

1. *Peroratio quid est?* Exitus. & ultima orationis pars, in qua id. quod tota oratione expetebat orator, majori conatu evincere contendit. *Quint:*

2. *Partes ejus quae?*
Enumeratio. & Amplificatio.

3. *Enumeratio quid est?* Est ea, per quam res dispersè & diffusè dictæ unum in locum coguntur, & reminiscendi causâ unum sub aspectum subjiciuntur.

4. *Exemplum.* Quare cum & bellum ita necessarium sit, ut negligi non possit, ita magnum, ut sit accuratissime administrandum; & cum Imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia singularis virtus, clarissima auctoritas, dubitabitis, Quirites, quin hoc tantum boni, quod a Diis immortalibus oblatum, & datum est, in Remp: conservandam, atq; amplificandâ conferatis. *pro Lege Mani*

5. *Enumeratio*

§ Libri II. Pars II. §

5. *Enumeratio quando est usurpanda?*
 Interdum in laudationibus, sæpius in
 suasionibus. In judiciis vero sæpius
 deffensori, quam reo necessaria. *Uni-*
versè autem præceptum hoc esto. Ad-
 hibendam enumerationem tum maxime
 esse, si aut memoriæ diffidas eorum,
 apud quos agis, quod longior oratio
 fuerit, aut cum frequentatis firmamen-
 tis seu rationibus, & probationibus
 orationis, ac breviter expositis, vim
 est habitura causa majorem. *Ut in*
Ver: VII. Cic: Potero dissimulare,
 cum tantum Resp: vulnus acceperit, ut
 expilatæ provinciæ, vexati Socij,
 Dii immortales spoliati, cives Rom:
 cruciati, ac necati impunè me auctore
 esse videantur.

6. *Enumerationis leges quæ?*
 Illud maximopere cavendum est, ne
 pueriliter memoriã quis ostentare velit,
 quod utiq; fieret, si omnia minima re-
 peterentur. 2. Ita breviter singula at-
 tingamus, oportet, ut solum pondera-
 rerum, & quæ majoris momenti sunt,
 actiones

actiones comprehendantur .

7. *Enumerationis locus ?*

Non tantum in Peroratione , sed aliquando etiam in aliis partibus . Ut si Confirmationem trifariam , vel quadrifariam diviserimus , unaquaq; confirmata , licebit breviter argumentationum capita repetere . *Ut pro Lege Manil: Cic: posteaquam dixit de genere belli , per enumerationem concludit .* Quare videre , num dubitandum vobis sit omni studio ad id bellum incumbere , in quo nominis vestri gloria , salus sociorum , vedigalia maxima , fortunæ plurimum civium , cum Rep: defenduntur .

8. Perorationis pars alia: *Amplificatio* , de qua in capitibus sequentibus . Adhibetur autem , ad impellendos animos , & commovendos atq; concitandos , & hoc est perorationis proprium; jam verò ad benevolentiam conciliandam in Exordiis locum habet .

Libri II. Pars II.

C A P U T X.

de Amplificatione generatim .

1. *Amplificatio quid est ?*

Gravior quædam, & vehementior affirmatio, quæ motum animorum conciliet, in dicendo fidem. *Hoc est*: argumentatio talis, quæ Orator non tantum quærat sibi fidem facere; sed etiam animos commovere. *Et in hoc impulsu sita est major vis illa, atq; gravitas.*

2. *Quo pacto hoc perficiendum ?*

Demonstratione vivida, quæ scilicet Orator dignitatem, & amplitudinem, vel indignitatem, & atrocitatem rei, pondere verborum, ac exaggeratione circumstantiarum ita demonstrat, ut ferire videatur auditorum animos, non leviter attingere verbis.

3. *Motus animorum qui potissimum sunt excitandi in Peroratione ?*

Varii, pro diversitate orationis. Ut motus amoris, admirationis, emulatio-
nis

de Amplificat. Verborū 61
 nis, lætitiæ in laudatione. Iam in
 Vituperatione excitandum est odium;
 contemptus, spes, confidentia, timor
 in Deliberatione. In judiciis vero
 omnes motus concurrunt.

4. Amplificationis locus ubi?

In peroratione potissimum; sed fre-
 quenter etiam in ipso orationis cursu,
 post narrationes, & argumentationes.
 Aliquando, sed rarius, in Exordio.

5. Amplificatio quotuplex?

Alia verborum genere confirmatur,
 alia rerum.

C A P U T XI.

De Amplificatione Verborum.

1. Verba quænam adhibenda?

Illustris. Quæ rem pressius & signifi-
 cantius exprimunt. Ut in *Verr.* Non
 enim furem, sed ereptorem; non adul-
 terum, sed expugnatorem pudicitie;
 non sacrilegum, sed hostem sacrorum,
 religionumq; ; non ficiarium, sed cru-
 delissimum carnificem civium, socio-
 rumq;

❧ Libri II. Pars II. ❧

rumq̄, in vestrum iudicium adduximus.

2. *Gravia*. Id est, cum sententia. *Ut pro Mil:* Sed tamen ex omnibus præmiis virtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium gloriam, esse hanc unam, quæ brevitatem vitæ posteritatis memoriâ consolaretur.

3. *Plena*. *ut:* De me semper populus Rom: semper omnes gentes loquentur, nulla unquam obmutescet vetustas.

4. *Sonantia*. *ut:* Senatus gravissima decreta perfregerat.

5. *Iuncta*. Hoc est: *Composita*. *ut:* Contrucidare, pertimescere, persolvere.

6. *Ficta*. Id est, quæ Orator ipse aliquando fingit, ut avidius dicat. *Sic Cic:* Ullam asperitatem, aut lentulitatem valere apud me plus, quam ornamenta virtutis existimas.

7. *Cognomina*. Hoc est, quæ eandem habent significationem. & conglombantur. *Ut pro Mil:* Hæc tanta virtus, ex hac urbe pelletur, exterminabitur, ejicietur?

¶ de Amplificat: Verborū ¶ 62

8. *Non vulgata*. Hoc est, quæ supra sermonem vulgarem efferuntur. *Ut ibid: Quas (aras) ille (Clodius) præceps amentia, cæsis, prostratisq; sanctissimis lucis substructionum insanis molibus opprefferat.*

9. *Superlata*. Hoc est, quæ veritatem excedunt, fidemq; superant, & plus dicunt, quam res esse possit. *ut pro Arch: Solitudines voci respondent, bestiaæ sæpe immanes cantu flectuntur, atq; consistunt.*

10. *Translata, ut: Omnes redundant ex illo fonte dolores. pro Mil:*

11. *Dissoluta*. Hoc est: Vel cum plura membra sine conjunctione proferruntur. *ut pro Mil: Me patria expulerat, bona diripuerat, domum incenderat; vel cum in singulis verbis fit dissolutio, ut ibid: Illa indicia communis exitii indagavit, protulit, patefecit, extinxit.*

12. *Relata*. Vel cum paria paribus referuntur; *Ut pro Mil: Est hæc, Iudices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum*

❧ Libri II. Pars II. ❧

ex natura ipsa arripuimus, haufimus, expressimus. *Vel cum contraria contrariis referuntur. Ut pro Sext: Sed mihi omnis ratio est cum virtute, non cum diffidio; cum dignitate, non cum voluptate. Vel cum ad unum verbum multi casus referuntur. Ut pro Cluent: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.*

13. *Iterata.* Quæ sæpius initio membrorum repetuntur. *Ut pro Mil: Caruit foro postea Pompejus, caruit Senatu, caruit publico.*

14. *Duplicata.* Hoc est illa, quæ geminantur. *Ut pro Mil: Valeant, inquit, valeant cives mei.*

15. *Ea, quæ ascendunt gradatim.* *Ut ibid: Valeant cives mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati.*

Notandum. Quod hæc verba, & discretus eorum usus non aliter acquiri valent, quàm ex lætione librorum assidua.

C A P U T XII.

De Rerum amplificatione .

1. *Res ad amplificandum desumuntur ex iisdem locis omnibus, ex quibus argumenta ad probandum, de quibus vide supra . Sed potissimum:*

2. *A definitionibus conglobatis . Ut pro Sexstio : Video Milonem vindicem libertatis vestrae, custodem salutis meae, subsidium afflictæ Reip: extinctorem domestici latrocinii, repressorem cædis quotidianæ, defensorem templorum, atq; testorum, præsidium curiæ sordidatum, & reum .*

3. *A consequentium frequentatione : Cum ea proferantur bona, vel mala, quæ consecutura sunt; quod in Perorationibus Cic: frequentissime facit . Sic pro Mil: Quid respondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi Quinte frater, qui nunc abes? conforti mecum temporum illorum? me non potuisse Milonis salutem tueri*

❧ Libri II. Pars II. ❧

per eosdem, per quos nostram ille ser-
vasset ?

4. *A contrariorum confictione . ut
ibid: Non enim inimici mei te mihi eri-
pient , sed amicissimi , non male ali-
quādo de me meriti, sed semper optime.*

5. *A dissimilium . Ut in Verr: Sic
habete , iudices , plures a Syracufanis
istius adventu Deos , quam victoriā
Marcelli homines esse desideratos .*

6. *A pugnantium . ut pro Mura :
Ne L. Murænzæ recentem gratulationem
nova lamentatione obruatis .*

7. *A causis . ut pro Mil: Negat enim
se , negat ingratis civibus fecisse , quæ
fecerit : timidis , & omnia circum-
spicientibus pericula non negat .*

8. *Ab effectis . Ut in Ver: VII.
Nisi libidini tuæ , cupiditatiq; par-
erint , imitenturq; homines , expugna-
buntur domus , civitates non modo
pacatæ , verum etiam sociorum , atq;
amicorum ad vim , atq; ad arma con-
fugient .*

9. *A Similitudine . Ut pro Mil:
Etenim*

¶ de Rerum amplificat: **¶** 64
 Etenim si in gladiatoriiis pugnis , &
 in infimi generis hominum conditione ,
 atq; fortuna , timidos , & supplices ,
 & ut vivere liceat , obsecrantes etiam ,
 odisse non solemus ; fortes , & animo-
 sos , & se acriter ipsi morti offeren-
 tes , servare cupimus ; quanto hoc ma-
 gis in fortissimis civibus facere de-
 bemus ?

10. *Ab Exemplis .* Ut pro Archia .
 Homerum Colophonii civem esse dicunt
 suum , Chii suum vendicant , Salami-
 nii repetunt , Smyrnaei vero suum esse
 confirmant . &c : Ergo illi alienū , quia
 Pœta fuit ; post mortem etiam expe-
 tunt ; nos hunc vivum , qui & volun-
 tate , & legibus noster est , repudia-
 bimus ?

11. *A fideis personis .* ut pro M. Cal:
 ubi Senex ille Appius a mortuis excita-
 tur , & inducitur , ut Clodium turpibus
 amoribus deditum reprehendat .

12 *A prosopopaja .* Sive a mutis etiam
 rebus , cum inducuntur loquentes . Ut in
 Catil: 1. Etenim si mecum patria ,
 G s que

❧ Libri II. Pars II. ❧

quæ mihi vitâ meâ est carior, si cuncta Italia, si omnis Resp: loqueretur. &c:

C A P U T XIII.

De Quatuor amplificandi modis
ex Quintiliano .

Per incrementum . Cum a minoribus ad majora procedimus , ita ut magna videantur , etiam quæ inferiora sunt .
Ut in Ver: Facinus est vincere civem Rom; scelus verberare , prope parricidium necare, quid dicam, in crucem tollere ?

2. *Per ratiocinationem* . Cum aliud ex alio elicitur augendi gratia .
Ut in Anton: Tu istis faucibus , istis lateribus , ista gladiatoria totius corporis firmitate tantum vini in Hyp-
piæ nuptiis exhauseras , ut tibi necesse esset in populi R. conspectu vomere postridie .

3. *Per comparisonem* . Cum diversa inter se conferuntur , & minora cum majoribus . *Ut in Cat:* Servi, me her-

¶ de Ampl: mod: ex Quint: **¶** 65
 cle! mei, si me isto pacto metuerent,
 ut te metuunt omnes concives tui, do-
 mum meam relinquendam putarem. &c.
Ibid: An vero vir amplissimus P. Sci-
 pio Pontifex Max: F. Gracchum medio-
 criter labefactantem statum Reip: pri-
 vatus interfecit; Catilinam orbem ter-
 rarum cæde atq; incendiis vastare cupi-
 entem nos Consules perferemus?

4. *Per Congeriem.* id est: Verborum
 & sententiarum idem significantium
 acervum. *Ut pro Lig:* Quid enim tuus
 ille, Tubero, districtus in acie Phar-
 salica gladius agebat? cujus latus ille
 mucro petebat? qui sensus erat armo-
 rum tuorum? quæ tua mens, oculi,
 manus, ardor animi? quid cupiebas?
 quid optabas?

C A P U T XIV.

De Amplificationis materia.

1. *Ad amplificandum quamnam potis-
 simum valeant?* Ea, quæ magna putan-
 tur. Illa verò alia sunt *magna natu-*

❧ Libri II. Pars II. ❧

74 , alia magna usu .

2. *Magna naturâ quæ sunt ?*

1. *Cælestis* , hoc est , quæ in cælo sunt ; ut Cometæ , fulgura , tonitrua , tempestates . 2. *Divina* ; ut oracula , vaticinationes , responsa aruspicum . 3. *Ea* , quorum obscuræ sunt causæ , ut terræ motus , terræq; hiatus , insoliti strepitus , monstra , prodigia , portentosa , defectiones solis , & lunæ , præter consuetudinem . Sic Cic: *de Arusp: Resp:* Etenim hæc Deorum immortalium vox , hæc pænè oratio jucunda est , cum ipse mundus , cum agrî terræq; motu quodam novo contremiscunt , & inusitato aliquid sono incredibiliq; prædicunt . *Et pro Mil.* Nec vero quisnam aliter arbitrari potest : nisi qui nullam vim cœlestem existimat , numen ve Divinum , quem neq; imperii vestri magnitudo , neq; sol ille . nec cœli , & signorum motus , nec vicissitudines rerum , atq; ordines movent . Est , est profecto illa vis : neq; in his corporibus , atq; in hac imbecillitate nostra inest quiddam

de Amplificat: materia **66**
 quiddam , quod vigeat , & sentiat: &
 non inest in hoc tanto naturæ , tam
 præclaro motu ; nisi fortè idcirco
 non putant , quia non apparet , nec
 cernitur .

3. *Magna usua generatim quæ ?*
 Quæ videntur hominibus aut vehemen-
 tius prodesse , si retinentur , & obser-
 vantur , aut obesse vehementius , si
 omittantur , & negligantur .

4. *Magna usu speciatim quæ sunt ?*
 Caritas , quæ etiam alio nomine di-
 citur pietas, & observantia , quâ Deū,
 ac superos, patriam , parentes venera-
 mur . Ea , quæ est in Deum , melius
Religio dicitur . In parentes , & pa-
 triam, pietas . Res autem magnæ. quæ
 ad patriam sive ad Reip: statū pertinent,
teste Arist: 2, Rhet. Sunt: Vestigalia ,
 bellum , pax , custodia regionis . Ea,
 quæ importantur , & exportantur , ut
 legum latio : amor ; qui minus quid-
 piam est , quam caritas : & vel maxi-
 mē ostenditur in fratres , conjuges .
 liberos , familiares , amicos . &c:

§ Libri III. Pars I. §

Honestas virtutū, non omniū quidem, sed earum præcipue, quæ ad communionem hominum, & liberalitatem valent. Ut: justitia, beneficentia, quæ idcirco ab Aristotele dicuntur alienæ.

EPITOME

RHETORICES.

LIBRI III. PARS I.

De Elocutione.

CAPUT I.

De Elocutione generatim.

1. *Elocutio quid est?* Est idoneorū verborum, & sententiarum ad res inventas, & dispositas accommodatio; ut dictum in proœmio, sive ut Cicer. *Lib: III: de Or: Eloqui est, ea, quæ inveneris, idoneis verbis ac sententiis perpolire, & exornare.*

2. *Elocutionis partes quæ sunt?*
 1ma. *Elegantia, hoc est: Latine, & explanatè*

de Elocutione gener: 67
 explanatè dicere . *Latine*, ut vitentur
 solæcismi, & barbarismi . *Explanate*:
 hoc est aperte , & dilucide : verbis
 scilicet , dicendiq; formulis usitatis &
 propriis .

2da. Compositio . hoc est verborum
 constructio , quæ facit omnes partes
 æqualiter fluentes , & perpolitas , fu-
 giendo crebras vocalium concursiones,
 quæ vastam , atq; hiantem orationem
 reddunt . Ut: *Bacca Buce amenissimas*
impendebant . Et vitando ejusdem lit-
 teræ assiduitatem nimiam . ut: *tite ,*
tute , toti . e: g: *tibi tanta tyranne tu-*
listi . Imo ejusdem verbi . *Ut cum*
omnis rationis ratio non esset , ei
rationi non est ratio , fidem habere .
 Et non utendo similiter cadentibus . ut:
flentes , plorantes , lacrymantes , ob-
testantes . &c. Effugiendo alia hujusmodi
 vitia, de quibus consule Grammaticos ,

3tia Dignitas . Quæ reddit or-
 natam orationem varietate distinctam .
 Hæc autem in verborum , & sen-
 tentiarum exornationem dividitur .

❧ Libri III. Pars I. ❧

Verborum exornatio consistit : In ipsius sermonis elegantia , & perpositione . At sententiarum , non in verbis , sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem . *Iam verborum exornatio partim tropis , partim figuris verborum continetur .*

C A P U T II.

De Tropis generatim .

1. *Tropus quid est ?*

Verbi , vel sermonis a propria significatione in aliam cum virtute ac dignitate , (*hoc est ad addendum orationi pondus , ac venustatem conciliandam*) translatio; ut cum dicimus, *lætæ segetes*; verbum : *lætæ*, a significatione propria , quâ homines lätos dicimus , ad segetes cum virtute seu venustate transfertur , quæ quidem segetes lätæ vere esse non possunt .

2. *Tropi in uno verbo quot sunt ?*
Septem: Metaphora , Synecdoche , Metonymia , Antonomasia , Onomatopæia , Catachresis , Metalepsis .

de Tropis in Verbo 68

3. *In pluribus verbis quot?*
Quinque : Allegoria , Ironia , Peri-
 phrasis , Hyperbaton , Hyperbole .

CAPUT III. De Tropis in Verbo .

1. *Metaphora quid?* Ciceroni trans-
 latio; est: cum vox aliqua transfertur
 a significatione propria ad alienam ob
 similitudinem aliquam . Ut: *Hic Italiã*
expergescit terrore subito , incensus
ira , ardens cupiditate . Item: Parie-
tes hujus curiæ tibi gratias agere ge-
stiunt . Cic: ad Cas:

2. *Fontes metaphora qui?* Res omnes
 ez , a quibus similitudo duci potest .
Quintilianus enumerat 4. nimirum :
 A vivente ad viventem . Ut ait
Tit: Liv: Scipionem a Catone solitum
 allatrari 2do. A non vivente , ad vi-
 ventem . Ut: *Flos juventutis* . 3. A
 non vivente ad non viventem . Ut: *Cic:*
 Hic orationis vela contrahamus . Omni-
 um vero nobilissima metaphora est 4 ,
 a vivente

❧ Libri III: Pars I. ❧

a vivente ad non viventem, cum scilicet rebus sensu carentibus, aetum quendam, & animum damus. Ut *Quis sensus erat armorum tuorum?* &c.

3. *Metaphora vitium quod est?*

Similitudo a re humili, sordida, deformi petita. ut illa Tertul: metaphora, quâ diluvium appellat: *natura generale lixivium*.

Item Vitium mataphoræ est, si rem nimium amplificat. ut si dicas: *Syr-tim patrimonii, charybdim bonorum*. Quæ molliantur illis vocabulis: *Ut ita dicam: -- Quasi -- pand -- si ita loqui fas est &c: ex: gr: Mortuo M. Catone pupillum, ut ita dicam, relietum esse Senatum*. *Item* Si sit pœtica: ut si dicas cum Virgilio: *Volucres pennis remigare*.

Deinde docet Fabius: Id in primis est custodiendum, ut quo ex genere translationis cæperis, hoc desinas: multi enim cum initium a tempestate sumpserint, incendiô, aut ruina finiunt, quæ est inconsequentia rerum fœdissima.

de Tropis in Verbo 69

4. *Synecdoche*. Hoc est intellectio, cum vel res tota ponitur, & pro parte intelligitur: ut *Mucrones a jugulis vestris rejecimus*. Vel pars pro toto: ut: si ei, qui vestitum, aut ornatum sumptuosum ostendet, dicas: *Ostentas mihi divitias tuas*, Vestitus ille est solum pars divitiarum, aliter non esset dives. Vel unus ponitur, & pro pluribus intelligitur. Ut: *Phano Hispanus auxilio fuit*. Vel plures pro uno, ut: *populo imposuimus*; hoc est: ego populo imposui. Et *Oratores visus sumus*, hoc est: ego orator visus sum. Vel materia pro re facta: Ut *ferrum pro gladio*. Vel genus pro specie. ut *ales pro aquila*.

5. *Metonymia*. Ciceroni *Denominatio*, quæ a propinquis finitimisque rebus trahit orationem. Cum scilicet vel *per causas effecta declaramus*, rerum nempe auctores, aut inventores usurpando pro rebus ipsis inventis, aut factis. Ut: *Cererem pro pane*, *Bacchum pro vino*; ut: *lectitavi Platonem*, *Demosthe-*

Libri III. Pars I.

Demosthenem audiui . Vel per effecta causas ; Ut: insolens , & superba victoria ; Victoria per se neq̄ superba , neq̄ insolens est , sed insolentes & superbos victores efficit . Vel cum per id , quod continet , declaramus contentum . Ut Illas omnium doctrinarum inventrices Athenas . Athenas pro Atheniensibus . Vel cum ex possessore res possessa ; ut expilare socios , id est : eorum fortunas deripere . Vel cum ex Duce , aut imperatore ejus exercitus , aut classis ; ut Alexander totum orientem armis subegit . Vel cum ex signo rem ipsam significatam ; ut: togam & fasces pro magistratu . Vel cum instrumentum pro eis , qui illo utuntur . Ut Romana arma universum orbem subjecerunt . Vel cum ex adjuncto rem ipsam subjectam ; ut: Quas res luxuries in flagitiis , crudelitas in suppliciis efficere potuit . &c. Id est homo luxuriosus , crudelis . Homo est res subjecta , luxuries , & crudelitas est quid ad jun-

de Tropis in Verbo 70
 adjunctum homini .

4. *Antonomasia* . Id est : *Pronominatio* , quæ aliquid aliud pro nomine ponit , sive ut alii volunt : Cum aliquod nomen alicui personæ vel rei tribuitur per excellentiam ; idq; sit :
 Vel usurpando nomen appellativum loco proprii ; ut : *urbs* , pro *Roma* . *Romanæ eloquentiæ Pater* . id est : *Cicero* .
 Vel usurpando nomen proprium pro appellativo , ut : alter *Alexander* , pro *sirenuo bellatore* : Huc referunt aliqui Epitheton , quod non ponitur pro nomine , sed solum apponitur : quod tunc egregium est , cum addit ad rem significatam ; ut : *scelus execrandum* , *vinum suavissimum* ; vel cum est translatum ; ut : *Cupiditas effrenata* :

5. *Onomatopæia* . Hoc est *nominis fictio* , quæ sonum vocis imitetur ; Ut *Sibillare* , *rugire* , *stridere* , *pipillare* , *mugire* .

6. *Catachresis* Hoc est *abusio* , quæ verbo simili & propinquo pro certo utitur : Ut : *parricida* pro eo , qui fratrem

❧ Libri III Pars I. ❧

fratrem, vel sororem interfecit.

7. *Metalepsis*. Pòetarum est.

C A P U T IV.

De Tropis in pluribus Verbis.

1. *Allegoria*. Hoc est *permutatio*, sive *inversio*, cum aliud verbis, aliud sensu ostendimus; *scilicet*: cū plures translationes confluunt in unam sententiam. Ut: in *Pisonem Cic*: Neq; tam fui timidus, ut qui in maximis turbinibus, ac fluctibus Reipub: navem gubernassem, salvamq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, aut collegæ tui contaminatum spiritum perborrescerem. Alios ego vidi ventos, alias prospexi animo procellas; aliis impendentibus tempestatibus non cessi, sed unum me pro omnium salute obtuli.

2. *Allegoria species quæ?*

Ironia. hoc est: *conversio*, & *dis-simulatio*, quæ significat contrarium ei, quod dicitur. Ut *Cic*: in *Clod*. Integritas tua purgavit. *Item pro Mil*: Sed stulti sumus, qui *Drusum*, qui *Afri-*

de Trop: in plur: Ver: 71
 canum, Pompejum, nosmet ipsos cum
 P. Clodio conferre audeamus Tolera-
 bilia fuerunt illa: Clodii mortem æquo
 animo ferre nemo potest, luget sena-
 tus, mæret æqueſter ordo; tota civi-
 tas confecta ſenið est, ſquallent municipi-
 pia, affliðantur coloniæ, agri deniq; **æda.**
 ipſi tam beneficum, tam ſalutarem,
 tam manſuetum civem deſiderant,
Ænigma quò Poëtæ non Oratores
 utuntur. 3. **Adagium**, ſeu paroemia,
 hoc eſt dictum celebre. ut: Mali corvi
 malum ovum. **Æthiopem lavas.** &c.

3. **Periſphraſis**. Hoc eſt: *circuſitio*,
 ſive oratio rem ſimplicem circumſcri-
 bens elocutione. Ut: Scipionis provi-
 dentia Carthaginis opes fregit. Po-
 tuerat dici ſimpliciter fic: Scipio Car-
 thaginem fregit.

4. **Hyperbaton**, hoc eſt. *Transgreſ-
 ſio*. Eſt tropus, quando perturbatur
 ordo verborum. Ut: Quibus de rebus,
 & orationem in duas diviſam eſſe par-
 tes. &c:

5. **Hyperbole**, ſeu *ſuperlatio*: Eſt:
Oratio

§ Libri III. Pars I. §

Oratio superans veritatem , alicujus augendi , vel minuendi causa , *Ut Vomens postridie frustis esculentis, gremium suum, & totum tribunal implevit.*

C A P U T V.

De Figuris generatim.

1. *Figura quid est ?*

Est conformatio quædam verborum , & sententiarum à communi ratione loquendi remota ; *Differt a Tropis*, quod propriis verbis constare possit , tropus vero non .

2. *Figura quotuplices sunt ?*

Duplices verborum scilicet , & sententiarum : *Figuræ Verborum* sunt : per adjectionem . per detractionem , per similitudinem .

3. *Figura per adjectionem quænam ?*

Repetitio . Cum ab eodem verbo sæpius inchoatur oratio . *Ut: Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas. Item. Vobis istud attribuendum, vobis habenda gratia, vobis res ista erit honori.*

B de Figuris generatim B 72

4. *Conversio* repetitioni contraria, quando sæpius eodẽ verbõ finitur oratio. *Ut*: Pænos populõ R. iustitiã vicit, armis vicit, liberalitate vicit. *Item*: Doletis tres exercitus populi R. interfectos? interfecit Antonius, desideratis clarissimos cives? eos quoq; vobis eripuit Antonius; auctoritas hujus ordinis afflicta est? afflixit Antonius.

5. *Complexio*, quæ repetitionem, & conversionem complectitur. *Ut*: Qui sunt, qui fædera ruperunt? Carthaginenses, qui sunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginenses.

6. *Conduplicatio*. hoc est verborum geminatio, quæ habet interdum vim, interdum leporem. Fit autem vel iterando statim. *Ut*: *Vivit, vivit*. Vel idem ad extremum referendo. *Ut*. *Mul- ti* & *graves dolores inventi parentibus, & propinquis multi*. Vel unum verbum bis ponendo non in eadem sententia. *Ut*: Principum dignitas erat pene par, non par fortasse eorum, qui sequebantur.

Vel repetendo

H

idem

❧ Libri III. Pars I. ❧

idem verbum post aliquam interjectionē.
Ut. Bona (miserum me , consumptis enim lacrymis tamen infixus animo hæret dolor) bona inquam Cn: Pompeij .

7. *Treductio* . Cum verba paululum immutata ponuntur; seu cum idem verbum crebrius repetitur , ita tamen , ut non modo non offendat animum , sed etiam concinniores orationem reddat.
Ut. Qui nihil habet in vita jucundius vitâ , is cum virtute vitam non potest colere. *Item*: Eum tu hominem appellas qui si fuisset homo , nunquam tam crudeliter vitam hominis petiisset .

8. *Synonymia* . Latine *interpretatio* , cum verba idem significantia sine conjunctionibus ponuntur ; *Ut*: Abiit , excessit , evasit , erupit .

9. *Polysyndeton* , Cum oratio est conjunctionibus abundans ; sive cum eadem conjunctio frequenter repetitur.
Ut: Et justitiâ , & temperantiâ , & fortitudine , & prudentia , & religione . & cæterarum virtutū laude floruit.

10. *Gradatio* . Cum gradatim ascenditur

de Figuris generatim 73
 dicitur repetendo dicta . *Ut*: Africano
 virtutem industria , virtus gloriam ,
 gloria æmulos comparavit .

Quanam per detractionem ?

11. *Dissolutio* . Cum sine conjunctio-
 nibus plura dicuntur . *Ut*: Populus R.
 Numantiam delevit , Carthaginem su-
 stulit , Corynthum disjecit .

12. *Adjunctio* , græcè *zeugma*: quando
 ad unum verbum plures sententiæ refe-
 runtur , quarum unaquæq; illud desi-
 deraret , si sola poneretur , illudq; ver-
 bum vel in principio , vel in medio ,
 vel in fine ponitur . *Ut*: Vicit pudorem
 libido , timorem audacia , rationem
 amentia .

13. *Disjunctio* , adjunctioni contra-
 ria , cum eorum , de quibus dicimus ,
 unumquodq; suo clauditur verbô . *Ut*: Me
 à litteris nullo unquam tempore aut otiū
 abstraxit , aut voluptas avocavit , aut
 somnus retardavit .

Quanam per similitudinem ?

14. *Anominatio* , græcè *paronomasia*
 Cum paululum immutatis verbis in

H 2

aliam

❧ Libri III. Pars I. ❧

aliam sententiam deflectitur oratio .
Ut: Magister ejus ex oratore factus est
 arator .

15. *Similiter cadens* , cum in eisdem
 casus verba cadunt . *Ut:* Quantâ inno-
 centia debent esse imperatores , quanta
 temperantiâ , quanto ingeniô , quanta
 humanitate . *pro Leg: Man:*

16. *Similiter desinens* , Cum singula
 membra eundem sonum in fine refe-
 runt . *Ut:* Cum fana spoliârît , cum
 tot homines innocentes morte cruciâ
 rit , cruce affecerit , cum prædonum
 duces acceptâ pecunia miserit . *in Ver:*

17. *Compar* . Cum orationis membra
 constant fere pari numero syllabarum .
Ut tantum bellum Cn: Pompejus ex-
 trema hyeme apparavit , ineunte vere
 suscepit , media ætate confecit .

C A P U T VI.

De Figuris Sententiarum .

1. *Figura Sententiarum quid est ?*
 Est exornatio quædam Orationis à com-
 muni

¶ de Figuris Sententiarum. ¶ 74
 muni dicendi modo remota, quæ non
 in verbis, sed in rebus ipsis quandã habet
 dignitatem. *Differt a Figura verborũ,*
 quod hæc tollitur ac deficit, si mutetur
 verbum; figura vero sententiarum
 manet, quibuscunq; verbis uti volueris.

2. *Figurarum numerus qui?*

Penè infinitus; imo & de earũ nominibus
 magna quæstio, nec inter omnes satis
 constat. Nos brevitati consulendo, eas
 missas esse duximus selectioribũs cõtenti.

3. *Interrogatio.* Quæ non sciscitandi
 gratiã adhibetur, sed *vel instandi*. ut
in Cat: Quousq; tandem abutere Catilina
 patientia nostra? &c. *Vel urgendi*
causã: *Ut ibidem:* Patere tua consilia
 non sentis? conjurationem tuam non
 vides? Quid proxima, quid superiore
 nocte egeris? ubi fueris? quos convo-
 caveris? quid consilij ceperis, quem
 nostrũ ignorare arbitraris? *Vel invidia*
causã. *Ut in Pisonem:* Iamne vides
 bellua? jam ne sentis? quæ sit hominum
 quærela frontis tuæ? *Vel miserendi*
causã, *Ut pro Mil:* (Me cum enim

H 3

sæpissime

❧ Libri III. Pars I. ❧

ſæpiſſime loquitur) ubi nunc Senatus eſt , quem ſecuti ſumus ? ubi Equites Rom. illi , illi . inquit , tui ? ubi ſtudia municipiorum ? ubi Italiæ voces ? ubi deniqꝫ tua M. Tulli , quæ plurimis fuit auxilio , vox & deſenſio ? mihi ne ea ſoli , qui pro te toties morti me obtuli , nihil poteſt opitulari ? *Et infra.* Quid me reducem eſſe voluiſtis ? an ut inſpectante me expellerentur hi . per quos eſſem reſtitutus ? *Convenit etiam indignationi interrogatio . Ut in Pis:* Meminiſti ne cænum ? cum ad te quinta fere hora , cum C. Piſone veniſſem : neſcio quo e gurguſtio te prodire , involuto capite , ſoleatum ? *Convenit admirationi . Ut pro Mil:* Vos appello fortiffimi viri , qui multum pro Rep: ſanguinem effudiſtis: Vos . . Centuriones : voſqꝫ milites , vobis non modo inſpectantibus , ſed etiam armatis , & huic iudicio præſidentibus , hæc tanta virtus ex hac urbe expelletur ? exterminabitur ? eijcietur ?

4. *Reſponſio . non illa rudis , & vulgaris*

de Figuris Sententiar: **75**
 garis, sed *Oratoria*, cum scilicet orator interrogando, ad aliud excurrit, *augendi criminis gratiâ*, Ut v. g. An fustibûs vapulasti? & innocens quidem. *Vel declinandi criminis*; ut: An hominem occidisti? respondetur: latronem.

5. *Subiectio*. Cum orator quasi ad interrogata sibi ipsi respondet, Ut *pro Lege Man*: Quid tam novum, quam adolescentulum privatum, exercitum difficili Reip: tempore conficere? confecit; huic præesse? præfuit; rem optime suo ductu gerere? gessit. Quid tam præter consuetudinem, quam homini adolescenti, ejus a Senatorio gradu ætas longe abesset, imperium, atq; exercitum dari, Siciliam permitti, atq; Africanam, bellumq; in ea administrandum? Fuit in iis provinciis singulari innocentia, æquitate, virtute: bellum in Africa maximum confecit. victorem exercitum deportavit.

6. *Exclamatio*. Est orationis elatio

⌘ Libri III. Pars I. ⌘

tio , & contentio ad urgendum re-
 perta , quæ interjectione quadam ex-
 pressâ , vel tacitâ motum animi vehe-
 mentioem efficit, reiç, magnitudinem
 exponit . *Ut pro Lig.* O ! clementiam
 admirabilem , atç, omni laude , præ-
 dicatione , literis , monumentisç, de-
 corandam !

7 . *Dubitatio* . Cum Orator dubitat,
 quid potius , aut quomodo dicat .
Ut pro Ros: amer : Quid primum
 querar , aut unde potissimum exordi-
 ar , Iudices , aut quod , aut a quibus
 auxilium petam ?

8 . *Deprecatio* . Cum Orator judi-
 ces , aut auditores orat , ut suæ cau-
 sæ faveant . *sic pro Mil.* Quid re-
 fiat ? nisi ut orem , obtesterç, vos
 iudices : ut eam misericordiam tri-
 buatis fortissimo viro , quam ipse non
 implorat .

9 . *Concessio* : Cum aliquid , etiam
 iniquum , videtur Orator concedere ,
 ut quæ deinde dicturus est , graviora
 videantur . *Ut in Ver:* Levia sunt
 hæc

de Figuris Sententiarum: 76
 hæc in hoc reo crimina : Metum vir-
 garum Navarhæ nobilissimæ civita-
 tis pretio redemit: alius, ne condemna-
 retur, pecuniam dedit: usitatum est.
 Non vult Populus Rom: obsoletis cri-
 minibus accusari Verrem, nova po-
 fluiat, inaudita desiderat; Non de
 Præatore Siciliæ, sed de crudelissimo
 tyranno fieri iudicium arbitratur.

10. *Antithesis Latine contra positum.*
 Cum verba verbis, sententiæ sententiis
 opponuntur. *Ut in Catil. 2.* Ex hac
 parte pudor pugnat, illinc petulantia.
 &c: *Vide l: 1. P: 1. C: VIII.*

11. *Communicatio.* Cum Orator fi-
 dens causæ suæ, cum auditore, vel
 etiam adversariis quasi deliberat. *Ut*
in Ver: 2. Nunc ego vos consulo,
 quid mihi faciendum putetis. Id enim
 consilij profecto taciti dabitur, quod
 ego mihi necessario capiendum intel-
 ligo.

12. *Correctio.* Cum Orator se ipsum
 quasi reprehendens corrigit, *vel in*
uno verbo: Ut pro Calio O! stulti-
 tia!

¶ Libri III. Pars I. ¶

tia ! stultitiamne dicam , an impudentiam singularem ? *Vel in multis verbis , imo totam corrigendo sententiam , amplificationis gratia , & Subjungendo majora . Ut : in Cat. 1. Quamquam quid loquor ? te ut ulla res frangat ? tu ut unquam te corrigas ? tu ut ullā fugā meditēre ? tu ut ullum exilium cogites ? Utinam tibi istam mentem Dij immortales donarent .*

13. *Commutatio .* Id est contrarietas sensūs cum verborum immutatione . *Ut pro Deiot. Fit in dominatu servitus , in servitute dominatus .*

14. *Suspectatio .* Cum Orator dictione sua aliquandiu suspendit auditorum animos incertos , quid dicturus sit , ac tandem inexpectatum aliquid subjungit , augendi vel minuendi criminis gratia . *Ut in Ver. 7. Quid deinde , quid censetis , furtum fortasse , aut prædam aliquam ? tum multis interjectis Etiamnum mihi expectare videmini , Iudices , quid deinde factum sit ? Expectate facinus , quàm vultis*

¶ de Figuris Sententiar: ¶ 77

vultis improbum , vincam tamen ex-
pectationem omnium .

15. *Anteoccupatio* . Cum Orator quæ
ab adversario posset obijci , ipse sibi
obijcit & refellit . *Ut pro Arch:* Quæ-
ret quispiam , quid illi ipsi summi
viri , quorum virtutes literis proditæ
sunt , istanc doctrinâ , quam tu lau-
dibus effers , eruditi fuerunt ?

16. *Hypotyposis* . latine *Descriptio*
est oratio sic explicans locum , perso-
nam , actionem aliquam , ut cerni po-
tius , & coram agi , quam narrari
videatur . *Ut in Ver:* Ipse inflamma-
tus scelere , & furore , in forum ve-
nit . Ardebant oculi ; toto ex ore
crudelitas eminebat . Expectabant om-
nes , quo tandem progressurus , aut quid-
nam acturus esset ; cum repente homi-
nem (*Gavium Civem Rom:*) corripit ,
atq; in foro medio nudari , ac deligari ,
& virgas expediri jubet . Clamabat
ille miser se civem esse Romanum :

17. *Gradatio* . græce *Klimax* : est
etiam figura sententiarum , cum Ora-

H 6

tor

¶ Libri III. Pars I. ¶

tor dicta reperit, & priusquam ad aliud descendat, in prioribus moratur. *Ut pro Mil.* Neque vero se populo solum, sed etiam Senatui tradidit: neque Senatui modo, sed etiam publicis praesidiis, & armis: neque his tantum, verum etiam ei potestati, cui Senatus totam Remp: omnem Italiae pubem, cuncta Populi Rom: arma commiserat. Figura haec dicitur etiam *incrementum* latine, graece *auxesis* quoties gradatim velut ab infimo ad summum perveniatur. *Ut in Ver:* Facinus est vincire civem R: &c. *Supra fol: 64. C: XIII.*

18. *Prosopopaja.* Seu ficta personarum inductio; Cum absentes, aut mortuos, aut res inanimatas quasi loquentes inducit Orator. *ut in Catil:* Si me cum Patria, quae mihi vitam carior est, si cuncta Italia, si omnis Resp. sic loqueretur: M. Tulli quid agis?

19. *Prateritio.* Cum dicimus nos praeterire, aut nescire, aut nolle dicere

¶ de Figuris Sententiar. ¶ 78
 id , quod tunc maximè dicimus . *Ut pro Lege Mani:* Itaq; non sum prædicaturus , Quirites , quantas ille (*Pompejus*) res domi , militiæq; , terrâ , mariq; ; quantaq; felicitate gesserit ; ut ejus semper voluntatibus non modo cives assenserint , socij obtemperârint , hostes obedierint , sed etiam venti , tempestatesq; obsecundârint ; hoc brevissime dicam , &c:

20 . *Optatio* . Cum Orator desiderat ea , quæ non sunt , aut jam esse non possunt . *Ut Pbili. XI.* Vellem Dij immortales fecissent , P. Consc: ut vivo potius Servio Sulpitio , quam mortuo honores optaremus .

21 . *Conclusio* . Cum argumentum ratione concludit Orator . Pulcherrima est figura , si a repugnantibus ducitur . *Ut pro Mil:* Non potestis hoc facinus improbare , judices , quin simul judicetis , omnibus , qui in latrones inciderint , aut illorum telis , aut vestris Sententiis esse pereundum .

22 . *Apostrophe* . Cum Orator ad
aliam

§ Libri III. Pars I. §

aliam personam , vel quasi personam , sermonem convertit , quam instituta oratio postulat . *Ut pro Mil: Vos , vos appello. fortissimi viri &c; Supra , fol 74 .* Hæc figura potest institui ad res etiam inanimes , & sensu carentes . *ut ibidem .* Vos enim jam Albani tumuli , atq; luci , vos inquam imploro , atq; obtestor , vosq; Albanorum obrutæ aræ , Sacrorum populi Rom. sociæ , & æquales .

23. *Expolitio. Sive Commoratio.* Cum Orator hæret commoraturq; in eadem sententia , ac multîs variisq; modis versat eandem rem . Idq; vel unam rem pluribus vocabulis exprimens , & tunc *Synonymia* , aut *interpretatio* dicitur . Vel cum plura membra ponuntur idem penè significantia : *Ut pro Mil: Diem mihi credo indixerat , multam irrogarât , actionem perduellionis intenderat .*

24. *Epiphonema .* Rei narratæ , vel probatæ summa seu sententiosa acclamatio : *Ut pro Mil: Facere enim probus*

¶ de Figuris Sententiar: ¶ 79
 bus adolescens periculose . quam tur-
 piter perpeti maluit . *Item lib: de*
Senect: Senectutem , ut adipiscantur ,
 omnes optant ; eandem accusant ade-
 pti : tanta est inconstantia , stulti-
 tia , atq; perversitas .

25 . *Inversio* . Cum Orator in ad-
 versarium culpam confert hanc , quam
 ille obijcit reo: *Ut pro Lig:* Habes igi-
 tur Tubero , quod est accusatori ma-
 xime optandum , confitentem reum ,
 sed tamen hoc ita confitentem : se in
 ea parte fuisse , quâ te Tubero :
 qua virum omni laude dignum patrem
 tuum . Itaq; prius de vestro delicto
 confiteamini necesse est : quam Liga-
 rij ullam culpam reprehendatis .

26 . *Licentia* . Cum Orator liberius
 pronuntiat sententiam commonefaci-
 endi , objurgandi , excusandi vel
 etiam adulandi causa . *Ut Cic. in Ant:*
 Vos enim (grave dictum sed tamen
 dicendum) vos inquam P. C. Servi-
 um Sulpicium vitâ privastis . *Et pro*
Marc: Pace dicam tua , nullam in his
 esse

❧ Libri III. Pars I. ❧

esse laudem ampliozem , quam eam ,
quam hodie consecutus es .

27. *Præmunitio* . Duplex est : alia
verborum , ut cum aliquod verbum
proferre volumus , sed veremur , ne
minus appositum sit : Itaq; quibusdam
remediis ut ait Quint. præmuniendum
est, ex: gr: *Ut ita dicam, ut hoc verbo*
utar, si fas est dicere, absit gloria.
&c: Sic: ad Brutum . *Eum amorem,*
Et eum (ut hoc verbo utar) favorem
in consilium advocabo . Alia est

Præmunitio rerum . cum aliquid mi-
tigamus , quod nobis obesse posset ,
priusquam rem aggrediamur. *Ut in 1.*
Verrina Cic: Causas affert , cur cum
ante defendere soleret , nunc ad accu-
sandum accedat . *Et pro Archia docet,*
qua de causa novo dicendi genere
utatur .

28. *Sententia* . Quæ est generale pro-
nunciatum earum rerum, quas in agen-
do sequimur, aut fugimus. *Ut pro Mil:*
Populi grati est afficere benemeritos
de Rep: cives; viri fortis, ne suppli-
ciis

de Figuris Senten: 80
 ciis quidem moveri, aut fortiter fecisse pœniteat.

29. *Transitio*. Quæ est nexus quidam orationis, vi cuius membra orationis concinnè secum cohærentia unum quasi corpus efficiunt.

30. *Transitionis genera quot?*
 Alia *perfecta*; qua breviter monemus auditorem, quid dictum sit, & quid dicendum restat. *Ut pro Lege Manil:* Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.

Alia *Imperfecta*, quâ alterum tantum exprimitur. *Ut pro Ros:* Age nunc illa videamus, iudices, quæ consecuta sunt.

LIBRI III. PARS II.

De Elocutionis parte secunda , & tertia ; hoc est : De Elegantia , & compositione .

C A P U T I .

De Utraq; generatim .

1. *Compositio quid est ?* Verborum constructio , quæ facit omnes partes æqualiter perpolitas .

2. *Elegantia quid ?* De Elegantia dictum est parte I. hujus libri III. n: II. Ad eam pertinent præceptiones de modis latinè loquendi , in quibus sita est Latini sermonis elegantia , quas collegerunt doctissimi viri . Ut S. Chrisogoni *de sermone Latino , & modis latinè loquendi* . Progymnasmata *Francisci Sylvij* ; Locutiones *Epistolarum Ciceronis* ab Aldo Manutio selectæ ; hîs & cæteris librîs le-
gitandis comparari potest Elegantia
Latini

¶ de Ordine ¶ 81

Latini sermonis . Sed multo maxime , si quis nocturna diurnaq; manu ætatis aureæ verset libros classicorum Auctorum ; præ omnibus autem M. Tullij Cic: Orationes , de quo Quintilianus : *Ille se multum profecisse credat , cui Cicero valde placuerit .* In his lectitandis oportet ea , quæ notatu digna sunt , excerpere , & diligenter transcribere , ut tanquam succus , & sanguis , veluti per totum corpus Latini sermonis puritas diffundatur .

3 . *Compositionis partes quæ sunt ?*
Ordo , junctura , Periodus , Numerus .
Sed cum junctura videatur pertinere potius ad Elegantiam , hinc dicemus tantum de tribus reliquis breviter .

C A P U T II.

De Ordine .

1 . *Ordo quotuplex ?*
Alius dignitatis . Cum id cavemus , ne decrescat oratio , & ne fortiori subjun-

❧ Libri III. Pars II. ❧

subjungatur aliquid inferius . Ut si dicas : *Sacrilegus, fur*, Potius quam : *fur sacrilegus* . Et : *latro, arrogans, petulans*, potius quam : *arrogans, petulans, latro* . Imo augeri debent sententiæ , & infurgere ; ut Cic: *Phil: II*. Tu istis faucibus , istis lateribus , ista gladiatoria totius corporis firmitate : &c. *Non bene capisset, si dixisset: tu gladiatoria totius corporis firmitate, tu istis lateribus, istis faucibus* .

2. *Alius Naturalis* . Dum quod naturâ antecedit, prius dicitur , quam quod consequitur . ut v. g. *Viros & feminas ; diem & noctem, ortum & occasum* ; quanquam Cic: habet etiam : *noctes, diesq;* . Neq; enim leges istæ sunt nimis accurate tenendæ , atq; servandæ .

3. *Alius grammaticus* . Sed hæc pars compositionis etiam ad Elegantiæ regulas pertinet .

C A P U T III .
De Periodo generatim .

1 . *Periodus quid est ?* Aliter : circuitus , ambitus ; est oratio brevis , & absoluta , quæ certis partibus , sive membris à se invicem pendentibus , & quodam quasi vinculo connexis numerosè comprehenditur .

2 . *Partes Periodi quæ sunt ?*

Membrum, seu Colon græcè ; quod est pars periodi , continens sensum aliquem , sed suspensum & imperfectum .
Ut Philip: 1. Antequam de Repub: P. C. dicam ea , quæ dicenda hoc tempore arbitror : *Hujus Ciceronis sententia sensus est suspensus , & imperfectus , donec perficiatur hoc sequenti membro: exponam vobis breviter consilium & profectiois , & reversionis meæ .*

3 . *Et Incisum , seu Comma , quod est pars membri . Ut v. g. Nihil est ,*
mihi

❧ Libri III. Pars II. ❧

mihi crede ; virtute formosius , nihil pulchrius , nihil amabilius . *Ex his 3bus incisis unum membrum efficitur .*

4 . *Membratim dicere quid est ?*

Cum in singulis membris insistit oratio , neq; est in periodum illigata . *Ut pro Mil:* Itaq; quando illius postea fica illa , quam a Catilina acceperat , conquievit ? hæc intentata nobis est : huic ego vos obijci pro me non sum passus : hæc insidiata Pompejo est : hæc istam Appiam viam monumentum sui nominis nece Papirij cruentavit : hæc eadem longo intervallo conversa rursus est in me : nuper quidem ut scitis me ad regiam penè confecit .

5 . *Incisum quid ?* Cum in singulis Incisis insistit oratio . *Ut in Catil:* Tenentur litteræ , signa , manus , deniq; uniuscujusq; confessio . *Aliud exemplum infra fol: 84. in Pis:* Non enim nos &c.

C A P U T IV.

De Periodis speciatim .

1 . *Periodus quotuplex* ? Præcipue sunt 1. *Monocolos* seu ; *unimembris* , quæ unum tantum membrum habet , *Ut v. g.* Nullum est officium referendæ gratia magis necessarium .

2 . *Dicolos* , seu : *Bimembris* , quæ duobus membris continetur , *Ut pro M. Marcello* : Vidimus tuam victoriam Cæsar , præliorum exitu terminatam : gladium vaginâ vacuum in urbe non vidimus ?

3 . *Tricolos* seu *Trimembris* , quæ tribus membris constat . *ut pro Lege Man* : Nam cum antea per ætatem hujus auctoritatem loci contingere non auderem : statueremq; nihil huc , nisi perfectum ingenio , elaboratum industriâ afferri oportere : omne meum tempus amicorū temporibus transmittendum putavi .

4 . *Tetracolos* , seu *Quadrimebris*

❧ Libri III. Pars II ❧

bris . quæ quatuor . Et hæc plena, ac perfecta est , atq; aurem implet , ut ait Cic: sic in Orat: pro Cæcina : Si quantum in agro , locisq; desertis audacia potest , * tantum in foro , atq; judiciis impudentia valeret , * non minus in causa cederet A. Cæcina sex: Æbutij impudentiæ . * quantum in vi facienda cessit audaciæ . *Quod genus periodi vult Cic: quasi 4. hexametris constare.*

5 . Sunt etiam periodi constantes 5 , & 6 , & 7 , membris , ita tamen , ut nihilominus orbe quodam , & circuitu conclusa feratur oratio . *Ut pro Arch:* Si quid est in me ingenij , iudices , quod sentio quam sit exiguum ; aut si quæ exercitatio dicendi , in qua me non inficior mediocriter esse versatum ; aut si hujusce rei ratio aliqua ab optimarum artium studiis , & disciplina profecta , a qua ego confiteor nullum ætatis meæ tempus abhorruisse , earum rerum omnium vel in primis hic Aulus Licinius fructum à me repetere prope suo jure debet .

§ de Periodis Speciatim § 84

6. *Periodicè dicere quid & quando?*
 Periodicè idem est, quod periodo pleniori & rotundiori, tunc dicendum, cum res copiosa est, & amplificanda; vel quando genus dicendi suave, & temperatum tractamus; ut in genere Demonstrativo. In eo ipso tamen cavendum est, ne similiter definant periodi, ita ut satietatem pariant. Econtrario, cum arguimus, refellimus, invehimur, narramus, dividimus, sæpe memoratim & incisim dicendum. *Ut in Pisonem invehitur Cicero.*

Non enim nos color iste servilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, vultus deniq; totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in errorem homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit: in fraudem induxit: pauci ista tua luttulenta vicia noveramus: &c.

7. *Quo pacto conficienda periodus?*
 Vel maximè beneficiò particularum,
 I per

❧ Libri III. Pars II. ❧

per quas suspenditur sensus membrorum, donec tota perficiatur periodus. Id autem fit duplici fere modo: *imo*: Adhibitis particulis correlativis, dilatanda est propositæ Sententiæ sola *prothasis* & *apodosis* in membra, quot vis.

Porro nomine *Prothasis* significatur: pars *universalis* Sententiæ propositæ, seu pars habens latiore significatione, & ea pars ordinariè prius dilatanda, & ponenda in periodo, ut ex illa quasi fluat *Apodosis*, seu altera pars *particularis* ejusdem sententiæ.

Exemplum. sic Cic: hanc Sententiam *Vestra in me beneficia nemo potest enumerare dicendo* adhibitis particulis relativis istis: *quæ, qui, quod, non, sed.* dilatavit *prothasim*, scilicet: *nemo potest*: in unum membrum, & in alterum *apodosis*, scilicet: *enumerare dicendo*.

Quæ tanta potest existere ubertas ingenij, *quæ* tanta dicendi copia, *quod* tam divinum atq; incredibile
genus

¶ de periodis Speciatim ¶ 85
 genus orationis , * (*Prothasis*) quo
 quisquam possit vestra in nos
 universa promerita non dicam com-
 plecti orando , sed percensere nu-
 merando ? (*apodosi*) post redit: in
 sena :

Item illam: *Res optanda* & neces-
 saria accidit: adhibitis particulis istis:
Quod , *id* : dilatavit prothasim , sci-
 licet : *res optanda* , in duo membra ,
 in 3tium vero apodosim , scilicet ;
 accidit .

Quod erat optandum maximè judi-
 ces , * & *quod* &c. vide fol: 44 .

8 . Secundo modo : adijcienda est
 ratio propositæ Sententiæ , quæ ple-
 rumq; collocatur in *prothasi* , & Sen-
 tentia venit pro *apodosi* .

Exemplum . En Cic: hanc Senten-
 tiam: *Caput meum objeci multis peri-*
culis . adjecta ea ratione : quia bon-
nestatem & laudem expetendam ma-
ximè , & persequendam omnimodo.
persvasum sibi habui : adhibitis par-
ticulis ; nisi , nihil , nisi , nunquam .

§ Libri III. Pars II. §

Sic dilatavit in trimembrem periodum.

Nisi multorum præceptis, multisq; literis mihi ab adolescentia suavissem, nihil esse in vita magnopere expetendum, *nisi* laudem, atq; honestatem; (1. membr) in ea autem persequenda omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis; atq; exilii parvi esse ducenda, (2. mem: prothasis) nunquam me pro salute vestra in tot, ac tantas dimicationes, atq; in hos profligatorum hominum quotidianos impetus objecissem (3. mem. apod:)

9. *Observa*: quomodo dilatet Cic: illud: *persvasum*? item: *persequendam omnimode*? quod est ratio & protasis: tandem illud: *periculis multis*?

In Primo etiam exemplo illud: *nemo potest*. tandem illud: *enumerare dicendo*. Et in 2do exemplo illud: *res optanda*, & *necessaria*. deinde illud: *accidit*:

Vide etiam, quod posset intermitteri unum membrum hoc: *in ea autem persequenda* & sic: & esset bimembris, nisi

⌘ de Periodis Speciatis ⌘ 86

nisi quod minus rotunda periodus

10. *Hujusmodi particulae quanam?*
 Quae habent secum quandam affinitatem, correlationemq̄. Et sunt:

Comparativae: quibus comparatio instituitur, ut: *Tantum, quantum; Talis, qualis; Eo major, quo; quemadmodum, sic.*

Distributivae: ut: *Sive, aut, vel, neq̄, bis aut ter repetitae, primum, deinde, postremo, cum, tum.*

Conditionales: uti: *Si, siquidem, nisi, tunc.*

Causales: ut: *Quoniam, proinde, quemadmodum, ita, cum, tum.*

Augentes: ut: *non solum, sed etiam, adeo, ut.*

Pugnantes: ut: *Etsi, quamvis, tamen, quanquam, nihilominus.*

Relativa: ut: *Qui, quae, quod, is, ea, id*: Plures hujusmodi particulas suppeditabit librorum lectio.

Exemplum: Tu istis faucibus &c: vide fol: 64. in altera parte. post quod sequitur: O! rem non modo visu

❧ Libri III. Pars II. ❧

fædam , sed etiam auditu ! Si inter cænam , in immanibus illis tuis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe diceret ? in cætu verò populi Romæ negotium publicum gerens , Magister Equitum , cui ructare turpe esset , is vomens frustis esculentis , vinum redolentibus , gremium suum , & totum Tribunal implevit . *Philíp: 2.*

Aliud : Qua vociferatione in cæteris judiciis accusatores uti consueverunt , ea nos hoc tempore utimur , qui causam dicimus : Petimus abs te M. Fanni , a vobisq; iudices , ut quam acerrime maleficia vindicetis : ut quam fortissimè hominibus audacissimis resistatis : ut hoc cogitetis , nisi in hac causa , qui vester animus sit , ostendatis , eò prorumpere hominum cupiditatem & scelus , & audaciam . ut non modo clam , verum etiam hic in foro , ante tribunal tuum M. Fanni , ante pedes vestros iudices , inter ipsa subsellia cædes futuræ sint . *pro Rosc: Amer .*

de Periodis Speciatim 87

Vide alia exempla fol. 43. & 44
ubi de fontibus exordiorum.

11. Quo artificio dilatanda periodus?
Consule caput XI. & XII. a fol: 61.
ubi de amplificatione verborum, &
rerum. Dilatanda vero est (ut dixi)
propositæ Sententiæ *prothasis* & *apo-*
dosis tum per verba: *illustria*, *gra-*
via, *plena*, &c: tum per definiti-
ones conglobatas &c. ut ibidem.
Addo hic per omnes locos Oratorios
potest dilatarî periodus, ac potissi-
imum per enumerationem partium.

12. *Exemplum.* Ex hac sententia:
Omnia mihi bona reddidistis. Mihi
fratrem optatissimum, me fratri aman-
tissimo, liberis nostris parentes, nobis
liberos, dignitatem, ordinem, for-
tunas, amplissimam Remp: Patriam,
quâ nihil potest esse charius, deniq;
nosmet ipsos nobis reddidistis. post
red: in Sen:

Aliud exemplum fol: 71. Clodii
mortem æquo animo ferre nemo potest:
&c: ubi dilatat vocem illam: omnes
lugent

B Libri III. Pars II. B

lugent Clodium.

13. Per verborum aut sententiarum idem, sed cum majori emphasi, significantium, congeriem.

Exemplum verborum vide fol: 61.

Non enim furem &c. Sententiarum.

fol: 65 Quid enim tuus &c. Item fol:

84. Quæ tanta &c.

14. Per auxesim, seu incrementum.

Exemplum fol: 64. Facinus est &c:

Item fol: 86. Qua vociferatione &c.

15. *Ipsa periodi quò connectenda secum?* Particulis his præsertim:

Atq; ego quidem: Et vero: Quæ cum

ita sint: Itaq;: Nam cum: Ac primo

quidem: Enim vero: Neq; vero:

Quin etiam: Igitur: Quam ob rem

ergo: Quid quod: Addo quod: Acce-

dit & illud: & aliæ plurimæ, quas

usus frequens, ac lectio docebit.

Exemp: Etsi Quirites, non est meæ

consuetudinis, initio dicendi rationem

reddere, qua de causa quæque defendam,

propterea quod cum omnibus civibus

in eorum periculis, semper satis ju-

de Periodis Speciatim 88

flam mihi causam necessitudinis esse duxi : tamen in hac defensione capitae famæ , fortunarum omnium C. Rabirij , proponenda ratio videtur esse officij mei : propterea quod , quæ justissima mihi causa ad hunc defendendum esse visa est , eadem vobis ad absolvendum debet videri .

2 . Nam me cum amicitiae vetustas , tum dignitas hominis , tum ratio humanitatis , tum meae vitae perpetua consuetudo , ad C. Rabirium defendendum est adhortata : tum vero , ut id studiosissime facerem , salus Reip: consulare officium , consulatus denique ipse , mihi una vobiscum cum salute Reip. commendatus , coegit . 3 Non enim C. Rabirium culpa delicti , non invidia , vitæque turpitudine , non denique veteres , justæ , gravesque inimicitiae civium , in discrimen capitae vocaverunt : sed ut illud summum auxilium majestatis , atque imperij , quod nobis à majoribus est traditum , de Rep: tolleretur : ut nihil post hac auctoritas

⌘ Libri III. Pars II. ⌘

au&oritas senatûs , nihil consulare imperium , nihil consensio bonorum contra pestem , ac perniciem civitatis valeret : idcirco in his rebus ever-tendis unius hominis senectus , in fir-mitas , solitudoque tentata est .

4 *Quamobrem* , Si est boni consulis, cum cuncta auxilia Reip: labefactari , convelliq; videat, ferre opem patriæ , succurrere saluti , fortunisq; commu-nibus , implorare civium fidem , suam salutem posteriorem salute communi ducere : est etiam bonorum , & for-tium civium , quales vos omnibus Reip. temporibus extitistis , interclu-dere omneis seditionum vias , munire præsidia Reip. summum in consulibus imperium , summum in senatu consi-lium putare : ea qui secutus sit , lau-ude potius , & honore , quam pœna , & supplicio dignum judicare .

5 . *Quamobrem* labor in hoc defen-dendo , præcipuè meus est : studium verò conservandi hominis , commune mihi vobiscum esse debet . Sic enim
existi-

de Periodis Speciatim 89
 existimare debetis , Quirites : &c.
Pro C. Rabirio .

C A P U T V . De numero Oratorio .

1. *Numerus oratorius quid ?*
 Rithmus ab Aristotele appellatur , &
 est . Harmonia quædam non exquisita ,
 atq; canora , qualis est pœmatum , &
 canticorum , sed ita dissimulata . &
 latens , ut tamen sentiatur , & aures
 voluptate permulceat .

Exemplum . Svavissima est hæc auri-
 bus Ciceronis periodus : *Nulla est*
tanta vis , tantaq; copia , quæ non
ferro , ac viribus debilitari , fran-
gig; possit . quam si inverso dicas or-
 dine v. g. *Sic: Nulla est vis tanta ,*
& copia tanta , quæ non possit debi-
litari , frangig; viribus , ac ferro :
omnis peribit svavitas .

Item hæc altera venustissima : Te
miror , Antoni , quorum facta imi-
tère , eorum exitus non perhorrescere .

Amittet

❧ Libri III. Pars II. ❧

Amittet venustatem, si dicatur: Te Antoni miror, non perhorrescere eorum exitus, quorum imitère facta.

2. *Quo pacto numerosa fiet periodus? Alteratione, & temperatione brevium ac longarum syllabarum ita, ut nec brevium copiâ celerior feratur oratio, nec longarum multitudine retardata languescat. En exemplum Cic: ad Casarem. Domuisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumera-biles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes.*

3. *Pedes quinam in initio decent? Creticus - v - ut Neminem vestrum ignorare arbitror. Pæon prior - vvv. ut: At beneficio sum usus tuo. Bacchius: v - - . ut: Vehabatur in Rheda: Dichoreus - v - v: ut: Non enim potest natura.*

4. *In medio qui? Maxime pæon primus - vvv. ut: Vincat aliquando cupiditas. Et pæon quartus, vvv - . ut: potuit hæc aliquando. Et alij.*

5. *In fine qui? Creticus - v - . &*

Dicho-

¶ de Numero Oratorio ¶ 90
 Dichoreus. - v - v. ut: *Cum exercitu
 victoria conveneratis*. Creticus du-
 plex - v - - v - ut: *in communionem
 tuorum temporum contulit*. Creticus
 triplex, ut: *perpeti turpiter maluit*.
 Creticus & Dactylus - v - - vv: ut:
Moribus consonet: Tribrachis, &
 spondeus vvv - - ut: *esse videantur*.
 &c: &c: Hæc omnia tamen potius au-
 rium iudicio, & orationis sono me-
 tiri oportet, quam ut in his observati-
 onibus nimis accurata, & minuta di-
 ligentia esse debeat. Et cavendum
 semper, ne versus efficiatur.

LIBER QUARTUS

De diversis orationum sive cau- sarum generibus.

P A R S I.

De Genere Demonstrativo

C A P U T I.

De eo generatim.

1. *Orationum genera quot sunt?*

Tria: Demonstrativum, græcè Epi-
 didicon

B Libri Quarti. Pars I. B

didicon, & etiam panegyricos didiū, quia in publicis conventibus *panigyris* a Græcis nuncupatis, hujus generis orationes habebantur. **Deliberativum: & Judiciale.** Tametsi hæc fere semper permitta sunt, nam qui accusat, vituperat, idemq; dissuadet. Qui defendit autem, sæpe & laudat, quem defendit. Laudandi autem partes sibi sumit nonnunquam etiam svasor. Imo & dissuasor, ac nonnunquam etiam ipse accusator.

2. *Genus orationis Demonstrativum quid est?* Quo res, aut persona laudatur, vel vituperatur. Unde & **Laudativum** a Quintiliano, **Exornativum** a Cicerone, ab aliis verò **Encomiasticum**, a præcipua scilicet sui parte appellatur.

3. *Partes hujus generis quanam?* **Laudatio & Vituperatio**: quarum primam tantum pertractabimus, cum ex hisce ipsis præceptis intelligi facile contraria possit.

4. *Laudari possunt quæ res?*

⌘ De genere Demon: ⌘ 91

Deus, angeli, de quibus sacri Panegyristæ. Item homines, & res ipsæ inanimæ, ut Regiones, Urbes, Palatia, agri, animalia, plantæ, &c, &c. de quibus Rhetores.

5. *Laus Regionum unde sumitur?*

A Reipub forma, finium amplitudine, a multitudine urbium, ac dignitate, ab armentorum, segetum, arborum fecunditate, a cæli elementis, a mercium domesticarum & extranearum copia, a metallorum sectura, ab incolarum ingenio, indole, ad omnis virtutis cultum alacritate, nobilitate, fortitudine, industria, & ad quasvis artes habilitate, opibus, &c. &c.

6. *Laus urbium unde?*

Ab antiquitate, situ, & munitione, a vicorum amplitudine, ædificiorum magnificentia, palatiorum multitudine, superba monumentorum varietate, a magni fluminis opportunitate, a cælo temperato & salubri, a soli circumjacentis ubertate, a mercatura opulenta, a frequentia civium, & exterorum

¶ Libri Quarti. Pars I. ¶

terrorum confluxu , a conventibus , & conciliis publicis , a palestris scientiarum , & artium officinis , a civium religione , hospitalitate &c.

7. *Laus agrorum unde ?*

Ab amœnitate loci , a fertilitate , & ubertate frugum. & fructuum , a cultura , prædiis , &c.

8. *Unde laudantur homines ?*

A bonis internis : quorum alia intellectionis , alia actionis , seu voluntatis appellantur , & maxime profunt ad conciliandam admirationem , & amorem erga illos , qui laudibûs efferruntur . Itemq; a bonis externis : quorum alia sunt fortunæ , alia corporis ; & eatenus solum merentur laudem , quatenus ad recte laudabiliterq; vivendum adhibentur , alioqui vituperationi sunt obnoxia .

C A P U T II.

De bonis internis , seu intellectionis & voluntatis .

De bonis intel: & volunta. § 92

1. *Bona pertinentia ad intellectionem qua?* Acumen ingenii, memoria, docilitas, mentis præstantia, facilitas quædam naturalis dicendi, & agendi; deniq; scientiæ, & artes omnes, ut Theologia, Philosophia, Mathematica, juris prudentia, Rhetorica, Pœtica, ars pingendi &c.

Exemplum. Audistis cum pro se diceret, audistis antea, cum accusaret (defendendi hæc causa non gloriandi loquor) genus orationis, facultatem, copiam sententiarum, atq; verborum, quæ vestra est prudentia perspexistis. atq; in eo non solum ingenium elucere ejus videbatis, quod sæpe etiamsi industria non alitur, valet tamen ipsum suis viribus; sed inerat (nisi me propter benevolentiam forte fallebat) oratio & bonis artibus instituta, & curâ, & vigiliis elaborata. *pro Cælio.*

2. *Bona voluntatis qua?* Virtutes; Inter quas si de moralibus sermo sit, ut esse apud Rhetores solet, princi-

❧ Libri Quarti . Pars I. ❧

pem locum tenet : Prudentia , (quæ ita suo modo ad voluntatem spectat , ut etiam virtutem intellectualem sapiat) Justitia , Fortitudo , & Temperantia ; cæteræ enim omnes aliæ ad has quatuor , cardinales inde dictas , ut partes , vel comites referuntur .

3 . *Prudentia quid ?* Speciatim , *Monastica* , est . quâ propria cujusvis vita optime dirigitur . *Æconomica* , seu *Domestica* , per quam familia regitur : *Politica* , seu *Civilis* , quæ tota in communi Reip: salute tuenda & administranda versatur : Univerſum vero est : Bona dispositio mentis , ex qua quis non tantum novit generatim , quid agendum sit , & a quo abstinendum , sed etiam constanter amat id agere , quod agendum est , & ab eo , a quo est abstinendum , abstinet .

4 . Proinde tria sunt Prudentiæ munera , seu partes potentiales , nimirum 1mo . Bona consultatio de iis , quæ agenda sunt . 2do . Rectum judicium , quo quidpiam agendum , vel

De bonis intel: & volunta . 93
 fugiendum decernitur . 3tio . Sententia, seu imperium, quo id, quod judicatum est, executioni tradi jubetur .

5 . Partes vero veluti integrales 8 .
Memoria, per quã animus repetit ea, quæ fuerunt . *Intelligentia*, per quam respicit ea, quæ sunt . *Providentia*, per quam futurum aliquid videtur, antequam sit . *Notio*. quæ est illius, quid agendum sit, ex præsentibus, præteritis, & futuris colligendi facultas . *Docilitas*. quæ est bonus affectus mentis ad aliorum monita & consilia capienda comparatæ . *Solertia* seu *Sagacitas*, est facilis excogitatio, & applicatio mediorum ad finem ducentium . *Circumspectio*. est attenta circumstantiarum omnium consideratio . *Cautio*, seu *Cura* est sollicitudo omnia vitandi incommoda, quæ susceptum negotium interturbare possint: Tot enim animi dispositiones requiruntur ad recte consulendum, judicandum, & præcipiendum de rebus expetendis aut fugiendis .

¶ Libri Quarti . Pars I. ¶

Laus prudentiæ habetur in Cic: Philip: 11. ubi Trebonium laudans hæc ait: *Est enim sapientis, quidquid homini accidere possit, id præmeditari: ferendū modice esse, si advenerit. Majoris est omnino consilij, providere, ne quid tale accidat: sed animi non minoris, fortiter ferre, si evenerit.* Ab eadem commendat Dejotarum: *At credo hæc homo inconsultus & temerarius non videbat? quis consideratior illo? quis rectior, quis prudentior? quanquam hoc loco Dejotarum non tam ingenio, & prudentia, quam fide & religione vitæ defendendum puto.*

6. *Justitia quid?* Speciatim *Distributiva* est: quâ præmium, & pœna pro meritis, & conditione personarum distribuitur. *Commutativa*, quæ in commutatione bonorum, in contractibus, & conventis versatur. Univerſim vero. Est constans & perpetua voluntas jus suum unicuiq; tribuendi:

7. Ejus partes sunt: *Religio*, qua Deo ut rerum omnium principio cultum de-

De bonis intel. & volunt. 94
 bitum, ac supremū exhibemus. *Pietas*,
 quā Patriam, parentes, & propinquos
 debito honore & amore prosequimur.
Observantia, per quam homines ætate,
 aut sapientiâ, aut honore, aut aliqua di-
 gnitate antecedentes reveremur, &
 colimus. *Veritas* seu *Sinceritas* (in
 jure vero *Integritas*) quā damus operā,
 ne quid a nobis denuntietur aliter, quā
 sit, vel fuerit vel futurum est. *Fide-
 litas* : quā promissa servamus, & quæ-
 cunq; dicimus nos facturos, ea facimus,
 ac omnem fraudem atq; dolum fugimus.
Gratia, seu *gratitudo*, quæ amicitiarum,
 & beneficiorū alterius memoriam, ac
 remunerandi voluntatem continet. *Li-
 beralitas*, quæ in pecuniis dandis, &
 accipiendis mediocritatem tuetur; sive
 virtus, quā liberaliter, & gratis pe-
 cunias proprias aliquis cum aliis com-
 municat. *Differt a Beneficentia*, quod
 hæc in quorumcunq; bonorum, illa in
 pecuniæ tantum largitione consistit.
Amicitia, quā multorū nobis benevolē-
 tiam conciliare studemus. Vel (ut ait
 Cic:)

❧ Libri Quarti • Pars I. ❧

Cic:) omnium rerum , consiliorum & voluntatum , sine ulla exceptione communitas est . *Affabilitas* , quâ quis in convictu , & vitæ consuetudine facilem se . (ut decet) exhibere studet . Deniq; *Vindictio* . qua principes & magistratus pro cuiusq; delicto pœnas constituunt , ut quos virtutis amor a malo non retrahit , subinde periculum pœnæ ab illo patrando avertat .

8. *Exempla* harum virtutum sumi possunt ex orationibus . pro M. Marcello : pro Sextio . pro Lege Manilia sic laudat C. Pompejum : ab affabilitate : *Iam vero ita faciles aditus ad eum privatorum , ita libera quærimonia de aliorum injuriis esse dicuntur , ut is , qui dignitate principibus excellit , facilitate par infimis esse videatur . Fidẽ vero ejus inter socios quantum existimari putatis , quam hostes * omnium gentium sanctissimam esse judicarint ? Humanitate jam tanta est , ut difficile dictu*

* Piratæ omnibus molesti , qui se Pompejo ob ejus fidem dediderunt .

De bonis intel. & volunta: 95
 dictu sit, utrum hostes magis virtutē
 ejus pugnantes timuerint, an mansue-
 tudinem victi dilexerint.

9. *Fortitudo quid:* Considerata
 periculorum susceptio, & laborū per-
 pectio. ait Cic: lib: 3. de Inv.

10. Partes ejus sunt: 1. *Magnificentia*,
 quæ est rerum magnarum & excelsarum
 cum animi ampla quadam, & splendida
 propensione agitatio, atq; administra-
 tio. *ibid:* 2. *Fiducia*, seu *confidentia*,
 est virtus, quâ animus humanus certa
 cum spe vincendi res arduas, tum agen-
 das, tum ferendas suscipit. 3. *Patientia*
 est virtus, quâ animus in tolerandis
 adversis obfirmatur; quæ virtus,
 si mala sint formidolosa, speciali
 nomine *Constantia*. si diuturna,
longanimitas. appellatur. 4. *Perseve-*
rantia. est virtus, quâ stabilis quisq;
 ac firmus in cæpto opere ad finem per-
 ducendo, vel dolore penitus exantlando
 permanet.

Exemplum ex or: ad Quir: post redi:
 Mihi, quod potuit vis & injuria, &
 scelera-

Æ Libri Quarti . Pars I. Æ

sceleratorum hominū furor detrahere, (*bona externa*) eripuit , abstulit , dissipavit ; quod viro forti adimi non potest, (*voluntas*) id manet & permanebit . Vidi ego fortissimum virū ,
 * municipem meum Marium ; quoniam nobis quasi aliqua fatali necessitate non solum cum his , qui (*commoda Reip: .*) hæc delere voluissent , sed etiam cum fortuna belligerandum fuit ; cum tamen vidi cū esset summa auctoritate , non modo non infractō animo propter magnitudinem calamitatum , sed confirmato atq; renovato : quem egomet dicere audivi , tum se
 fuisse

* *Ex urbe Arpino patria Ciceronis & Marii hic victus a Sylla, exul in Africam cum filio, postquam Minturnis in palude se hostibus occultavit, impetratā cimba enavigavit, & qui prius de Jugurtha Rege Numidiæ triumphaverat, tunc exul ad quendam Hiempsalem, qui regnum illud acceperat, confugit cum filio; redux ab exilio isto fuit.*

¶ De bonis intel: & volunta: ¶ 96
 fuisse miserum , cum careret patria .
 quam obsidione liberavisset , cum sua
 bona possideri ab inimicis , ac diripi
 audiret: cum adolescentem filium vide-
 ret ejusdem socium calamitatis : cum
 in paludibus demersus , concursu , ac
 misericordiâ Minturnensium , corpus,
 ac vitam suam conservasset; cum parva
 navicula trajectus in Africam , quibus
 regna ipse dederat , ad eos inops, sup-
 plexq; venisset ; recuperata vero sua
 dignitate , se non commissurum , ut ,
 cum ea , quæ amiserat , sibi restituta
 essent, virtutem animi non habere, quã
 nunquam perdidisset .

11. *Temperantia quid ?* Est virtus
 voluptatibus corporis præsertim ad gu-
 stum & tactum pertinentibus modum
 præficiens. *Seu* Rationis in libidinem,
 atq; alios non rectos impetus animi fir-
 ma, & moderata dominatio . *Cic: l. 2.
 de inv.*

12. *Partes ejus sunt: Abſtinentia in*
moderando cibo ; Sobrietas in potu :
Castitas a voluptatibus illicitis; Pudi-
K
citia

¶ Libri Quart. Pars I. ¶
citia, quæ ab omni aspectu, & tactu
 impudico abstinet. Pudicitia enim di-
 citur a *pudore*, qui est perturbatio ani-
 mi de iis, quæ dedecus inferre solent.

His consentanea est: *Verecundia*, quæ
 est fuga turpitudinis ex intemperantia
 consequentis; & *Honestas*, quæ est
 prosecutio decoris in temperantiæ
 actibus maxime elucetis.

Ad Temperantiam revocantur etiã:
Mansuetudo, eatenus, quatenus mo-
 deratur iram, ac compefcit. *Cle-
 mentia*, quæ est virtus, ordinem &
 modum in pænis infligendis, & su-
 mendis præscribens, *Modestia*, quæ
 in vultu, incessu, gestu, & aliis cor-
 poris motibus rectum ordinem ser-
 vat. *Misericordia*, quæ est clementiæ
 affinis, affectumq; humanitatis præ-
 fert, quo aliis auxilium præstamus
 & gratiam. *Urbanitas*, quæ verbis,
 & sermonibus rectæ rationis modum
 constituit.

Exempla: a Temperantia laudat
Cic: Pompej: Or: pro lege Man: Hinc
 mira-

§ De bonis intel: & volunt: § 97
 miramur hunc hominem tantum excel-
 lere cæteris , cujus legiones sic in
 Asiam pervenerunt , ut non modo ma-
 nus tanti exercitûs , sed ne vestigium
 quidem cuiquam pacato nocuisse di-
 catur .

A Mansuetudine laudat Milonem
or. pro P. Sextio : Non movit homi-
 nem summa gravitate , summaq; con-
 stantia ; sed quanquam dolor animi ,
 innata libertas , prompta excellensq;
 virtus fortissimum virum hortabantur ,
 vi vim , oblatam præsertim sæpius ,
 ut frangeret , & refutaret : tanta mo-
 deratio fuit hominis , tantum confi-
 lium , ut contineret dolorem , neq;
 eademq; se re ulcisceretur , quâ esset
 laceffitus , sed illum , tot jam in fu-
 neribus Reip: exultantem , ac tripu-
 diantem , legum , si posset , laqueis
 constringeret .

A Misericordia laudat Casarem pro
Ligar : Nulla de virtutibus tuis plu-
 rimis nec gratior , nec admirabilior
 misericordiâ est . Homines enim ad

K 2

Deos

❧ Libri Quarti . Pars I . ❧
 Deos nulla re propius accedunt , quam
 salute hominibus danda . Nihil habet
 nec fortuna tua majus , quam ut pos-
 sis , nec natura tua melius , quam ut
 velis conservare quam plurimos .

C A P U T III .

De Bonis corporis & fortunæ .

1. *Bona corporis quæ ?* Pulchritudo ,
 seu formæ dignitas , quæ dici potest
 elegantis animi imago , & flos quo-
 dammodo virtutis ; quanquam non
 fragilis modo , sed etiam plerumq̃
 pernitiōsa fit . præceps , & lubrica .
Oris suavitas , vires & robur cor-
 poris ad res magnas pro Deo & pa-
 tria gerendas . *Magnitudo* proceri-
 tasq̃ corporis , cum nimirum quis
 longitudine & latitudine multum alios
 antecellat : modo non tanta fit , ut
 propter exsuperantiam , motus cor-
 poris retardetur . *Valetudo* cum cor-
 pus & morbo vacuum est , & sic con-
 stitu-

de Bonis corp: & fort: 98
 ritutum , ut ea commode agere pos-
 sit , quæ ad usus vitæ pernecessarios
 pertinent . *Bona Senectus* . cum tardè,
 & sine tristitia advenit , quod bonum
 a continentia & frugalitate nascitur .

Exemplum . Quatuor robustos filios,
 quinque filias, tantam domum , tantas
 clientelas Appius regebat & senex ,
 & cæcus ; intentum enim animum ,
 tanquam arcum habebat , nec langu-
 scens succumbebat senectuti ; tenebat
 non modo auctoritatem , sed etiam
 imperium in suos : metuebant eum
 servi, verebantur liberi, carum omnes
 habebant . vigebat in illa domo patrius
 mos & disciplina . *Cic: de senec:*

2 . *Bona fortunæ quæ ?* Præter ea ,
 quæ l. 1. par: 1. Cap. viii. innu-
 imus , sunt: *Nobilitas* : eaq; vel pu-
 blica , sive ob gentis aut civitatis ve-
 tuflatem , splendorem , ac dignita-
 tem: vel *privata* generis uniuscujusq;
 & familiæ ; ut si ex ea multi fuerint
 viri , fæminæq; , juvenes , & senio-
 res illustres virtute , divitiis , vel

⌘ Libri Quarti . Pars I. ⌘

alia re , quæ sit in pretio apud homines .

Divitiæ , vel a majoribus , vel industriâ propriâ , & honesto labore partæ ; quarum partes sunt : pecuniæ , prædiorum multitudo , regionum , aut oppidorum possessiones , supellectilium , & servorum copiæ , cæterarumq; rerum , quæ pulchritudine excellant , multitudo : quæ tamen necesse est , *secura* sint , nimirum ut eorum possessio in domini arbitrio existat ; atq; *utilia* , scilicet ut ex iis fructus percipiatur , non tamen ad perfruendas voluptates , sed vel ad usus vitæ honestos , vel ad juvandos amicos , vel ad egenorum inopiam sublevandam .

Gratia : apud summos infimosq; , multi & præclari amici ; *bona existimatio* & *gloria* : etiam apud exteros ; nimirum : si virtute quem præditum , boni & prudentes viri censent , si omnes prædicant , si cum admiratione quadam honore quem dignum

de Bonis corp. & fort: 99
 gnum putant .

Honor : qui est signum gloriæ ex plurimis alias meritis comparatæ : cujus species sunt : *Sacrificia* , vel immolationes , & etiam supplicationes , quæ res sæpe claris viris tanquam diis fiebat . *Monumenta* : vel carmine, vel soluta oratione conscripta . *Premia* . ob insignem fortitudinem , aut alias res præclarè gestas obtenta . *Superiores in sedendo* , aut *dicendo loci*: quod apud Romanos fiebat , ut is nimirum in senatu priore loco sententiam diceret , qui dignitate & honore præflaret . *Sepulchra magnifica* . Sicut apud Ægyptios erant pyramides , & Mausolea , Artemisiæ Regis *Imagines* & *statuæ* ad commendationem posteritati positæ . Tandem *munera* , quæ plurimi primo loco ponunt , circa quæ tamen tenendum est dictum illud: munera Sapientum oculos excæcant , & mutant verba iustorum .

Qui hæc hubuerit , laudabitur , quod bene

❧ Libri Quarti . Pars I. ❧

bene fit illis usus ; qui non habuerit ,
quod sapienter caruerit ; qui amiserit ,
quod tulerit moderatè .

Exemplum a bona existimatione .

Nemini unquam non præsentì Puteolani
majores honores habuerunt , quam M:
Cælio , quem absentem in amplissimum
ordinem cooptârunt : & ea non pe-
tenti detulerunt , quæ multis petentibus
denegârunt : iidemq; nunc lectissimos
viros , & nostri ordinis , & Equites
Romanos cum legatione ad hoc judi-
cium , & cum gravissima , atq; orna-
tissima laudatione miserunt .

C A P U T IV .

De iis , quæ in laudatione perso-
narum sunt observanda .

1 . Observanda & seligenda sunt *pri-
mo* , quæ magna , atq; incredibilia cu-
quam acciderunt ; maxime verò si
divinitus . Sic Cic: pro Lege Manil:
multa magna , atq; incredibilia Pom-
pejo accidisse commemorat ; ut quod
ado-

De laude personæ: 100
 adolescentulus bellum difficili Reip:
 tempore confecerit, & rem optime
 ductu suo gesserit, itaq; concludit:
 Hoc brevissimè dicam, neminem un-
 quam tam impudentem fuisse, qui a
 Diis immortalibus tot, & tantas res
 tacitus auderet, & optaret, quot,
 & quanta Diij immortales ad Pompe-
 jum detulerunt. *Et alibi* · Amisissetis,
 Quirites nisi ipsum (C. Pompejum)
 id temporis divinitus ad eas regio-
 nes fortuna populi Rom: attulisset.

2. *Secundo* eligenda sunt cogitata,
 dicta, atq; facta insigniora, quæ pos-
 sint ad aliquod virtutis genus accom-
 modari. ex: gr: pietati: Sic Cic:
 laudat Milonem, quod semper pro
 bonis contra improbos senserit, quod
 proposita invidia, morte, pœna,
 nil segnius Remp: defenderit. Multa
 etiam ibidem exponit, quæ ejus for-
 titudinem declarant, uti dictum ejus
 hoc: *Portes & sapientes viros non
 tam præmia sequi solere redefactorũ,
 quam ipsa redefacta*. Item Oratione

¶ Libri Quarti. Pars I. ¶

pro Marc: plurima facta Cæsar is commemorat , quæ ejus clementiam ostendant . In his vero exponendis uberimus locus est Comparationis .

3 . *Tertio* loco enumerandum : causas rerum , eventus , & consequentias . Ut si quis vellet laudare Ciceronem ob patefactam Catilinæ conjurationem , *a causa* : quia de salute Reip: sicut optimum consulem decuit , sollicitus fuit . *Ab eventu* : exaggerando quibus rationibus patefacta , & labefactata , & vindicata Catilinæ conjuratio ipsa fuit . *A consequentibus* , describendo , quam gloriam adeptus ex ea re fuerit , ut Pater Patriæ ab omnibus sit appellatus ; & quæ odia improborum in se incitârît ?

4 . Si laudetur is , qui è vivis discesserit , dicendum , de mortis genere . Id autem tum præcipuè , cum aliquid in morte ejus fuerit animadversione dignum , uti : si quis pro patria morte occubuit , quo nomine Serv: Sulpicium laudat Cic: Phil: ix .

De laude personæ: 101

Aut si morbum doloresq; constantissime tulerit .

5 . Ea quæ post mortem consecuta sunt . Nonnunquam enim aliqua post mortem accidunt , quæ vitâ functo honori , & gloriæ sunt . Ut quod L. Brutum per totum annum matronæ Romanæ extinctum deflexerint . Aut quod Cæsar inter deos relatus fuerit ; Ut : quod multi viri sanctissimi post mortem miracula patrârint : &c .

6 . *Series in disponendis his quæ servanda ?* Vel *naturalis* , servando nimirum temporis , ac historiæ ordinem , atq; dicendo *primo* de iis , quæ ortum ejus , quem laudamus , antecesserant . uti de Responsis , oraculis , signis , quæ futuram Sanctitatem , aut pietatem portenderunt : postea de natione , Patriâ , genere &c: *Hæc si clara fuerint , pulchrum erit eorum splendori respondisse ; sin obscura , & humilia , laus erit nobilitasse factis .* Postea enarrando , quæ in vita acciderunt , idq; *primo*

K 6

dicendo

⌘ Libri Quarti . Pars I. ⌘

dicendo de *adolescētiæ tempore* , in quo spectatur *Indoles*, *Educatio*, *Optimarum artium studia* , *fortitudo* , & alia hujusmodi ; *Deinde de virili ætate* , in qua spectatur *Dignitas* , *Honores* , *Amicitia* , *præclara dicta* , atq; *facta* ; *Postremo de senectute* , in qua spectatur *Constantia* , *Religio* , *Consilium* . Et in *morte* . *Mortis occasio* . Ac tandem quæ in *morte* , & post *obitum* ? *Uti Bonorum luctus* , & *desiderium* , *quatenus evivisceret* , *pompa funebris* , *Monumenta* , *hominum sensus* . *Testamentum* &c. Hunc ordinem temporum servat *Cic: Phil: 2. Antonium vituperans* .

7 . *Vel artificialis* ; nulla nimirum temporum ratione habita , totam laudationem ad certa quædam genera revocando . Ut si *imo loco fortunæ bona* explicemus , cujusmodi sunt : *nobilitas* , *divitiæ* , *opes* . &c. 2do , *bona corporis* , ut : *valetudo* , *vires* , &c. 3tio , *bona animi* , qualia sunt *scientiæ* , *virtutes* , &c. Ordinem hunc tenu-

De laude person: 102

tenuisse videtur Cic: pro Lege Man:
Cum in Pompejo contendat esse seien-
tiam rei militaris , virtutem , au-
toritatem , felicitatem .

Plura ad hoc genus suppeditabunt
exempla , Orationes Cic: Sequentes :
VII. Ver: III. Agr: post redit: ad
Quir: & in Senatu . in Vatin: in Pisos
Philip: II. VIII .

C A P U T , V .

De orationibus spectantibus ad
genus Demonstrativum .

1 . *Orationes ad genus demonstrativũ
quæ spectant ?*

Gratulatio , Gratiarum actio , Oratio
funebri , &c:

2 . *Gratulatio quid , & quomodo
disponenda ?* Est oratio , quæ aut

ortum pueri , vel natalem diem , aut
consecutionem alicujus dignitatis , aut
adventum ad urbem Principis , aut
victoriam , & victoris laudes &c. &c.
celebrat .

❧ Libri Quarti . Pars I. ❧

3. Cum celebratur *nativitas* Infantis, *exordium* esse potest: lætitiæ & gratulationis plenum, de prole feliciter parentibus nata, & duci ab adjunctis, videlicet tempore, patria, natione; &c. In *Confirmatione* laudabuntur Parentes, majores eorum, cæteraq; exponentur, quæ læta omnia de Infante sperare jubent, puta: genus, optima futura educatio &c. Atq; ea, quæ fortassis ortum Pueri antecesserunt, vel comitata fuerunt. *Reliquum orationis* vota, & preces ad Deum continebit, pro Filij & Parentum incolumitate, utq; infans in Patriæ decus & ornamentum adolescat.

4. Cum *dignitatem* alicui gratulamur. *Exordium*: nostram, atq; etiam publicam ex collato honore lætitiâ continere potest. *Confirmatio*: honoris amplitudinem extollet, rationesq; explicabit, ob quas jure debebatur honor illi, cui gratulatio instituitur. *Reliquum Orationis*: gratiarum actionem

De or : gratul: &c. 103
 onem ostendet illis habendam , qui honorem detulere , sapientiam eorum prædicabit, quod neminem, nisi omnibus numeris absolutos dignitatibus ornent , utq; in multos annos majoribus honoribus onustus a D. O. M. is, quem laudamus , conservetur , vota faciet .

5 . Cum *adventus* ad urbem Principis , vel alterius spectabilis viri celebratur : *Exordium* : duci poterit a votis , & expectatione civitatis , ob virtutum hospitis famam , quæ omnium aures implevit ; *Confirmatio* : explicabit causam publicæ lætitiæ , & si quid fuerit ab eo præclare gestum , aut quid singulari laude dignum , commendabit . *Reliquum orationis* : propensissimos in eum animos, ac devotissimas ad omne obsequii genus voluntates esse profitebitur .

6 . Cum celebranda *viçtoria* suscipitur : *Exordium* esse debet splendidum , & lætitiæ plenum . *Confirmatio* verò explicare belli necessitatem, difficul-

❧ Libri Quarti. Pars I. ❧

difficultatem , æquitatem . Item diligentiam Victoris in eo operando , virtutem in gerendo , & celeritatem in conficiendo . Tum enumerare commoda , & utilitates victoriæ , laudare fortissimos viros , qui in bello cecidère . &c: *Reliquum autem Orationis Deo O. M. victoriæ largitori grates persolvere , & pro victoris incolumitate, gloria , ac felicitate vota continere .*

Exempla harum Orationum obvia possunt esse ex variis oratoribus classicis .

7. *Gratiarum actio quid , & quomodo disponenda ?* Est oratio , quâ ob acceptum aliquod insigne beneficium gratias agimus . *Exordium* in hujusmodi orationibus magnam grati animi significationem continere debet ; Et duci poterit vel a magnitudine beneficij , cui exornando se imparem fateri debet orator : *Quomodo fecit Cic: in Or: post: Red. habita in senatu : vel ab excusatione diuturni silentii post*

De orat: gratiar: act: 104
 post susceptum beneficium; *Quomodo*
exorditur Cic: suum eucharisticum,
pro impetrato M. Marcelli reditu.
Confirmatio vero, beneficij magnitu-
 dinem explicare, imo. a dignitate
 personæ beneficium præstantis; 2do.
 ab eo, quod indigenti, vel immerenti
 collatum sit. 3tio. ab ipso beneficio,
 si opportunum sit, & exoptatum.
 4to. a ratione & modo; nimirum si
 libenti animo, si sponte, si non red-
 ditum sit, sed datum beneficium.
 &c: *Reliquum* deniq; orationis gra-
 tum, & memorem beneficij animum
 polliceri.

7. *Funeris oratio quid, & quo-*
modo disponenda? Est oratio, quæ
 habetur vel in ipso funere, vel in an-
 niversario funeris die. In hac *Exor-*
dium mæroris luctusq; significationem
 præferre debet; & duci vel ab ex-
 clamatione: *quomodo exorditur Cic:*
in morte Crassi oratoris; vel a de-
 scriptione funeris apparatus, & a
 mæsto audientium silentio; vel ab ad-
 junctis

⌘ Libri Quarti . Pars I. ⌘

junctis, quæ forte laudanti mortem
 circumstetere; puto motus terrarum,
 caligo ultra solitum tenebrosior, aut
 his similia. *Confirmatio*: constare de-
 bet laude mortui, consolatione pa-
 rentum, & affinium, excitata com-
 memorazione vitæ a defuncto laudabi-
 liter actæ, expositione honorum vi-
 venti, & mortuo delatorum, cæte-
 rorumq; quæ virtutem illius testan-
 tur; deniq; spe minime dubia, quod
 inter felices animas cælesti Beatitudine
 perfruatur: & præterea adhortatione
 ad superstites, ut in mortui vitam
 atq; virtutes, tanquam in exemplar
 intueantur. *Reliquum* verò orationis:
 æternæ felicitatis apprecationem,
 sempiternæ apud posteros memoriæ
 pollicitationem, summiq; desiderij
 erga eum, qui laudatur mortuus, in
 auditorum animis excitationem con-
 tinere debet.

8. Ad genus demonstrativum præte-
 rea spectant *Orationes*, quibus in ma-
 gistratum inaugurandi, benevolentiam
eorum

De eo, qui svadet. 109

eos insinuatione non nisi præmissa com-
monere oporteat. Quemadmodū fecit
Cic: *Phil: 7*. ubi Senatum inconstan-
tiæ, ac turpitudinis insimulat: *At
legatos misimus? heu me miserum!
cum Senatum cogor, quem laudavi
semper, reprehendere.* &c. Similia
habet in peroratione: *Te moneo Pansa
(quanquam non eges consilio, quo va-
les plurimum, tamen etiam summi
gubernatores in maris tempestatibus a
vectoribus admoneri solent)* &c. Si-
milia in aliis suis orationibus. 2do,
Ut videatur *Probus*: scilicet collaudet
virtutes, & reprehendat vitia. De-
inde 3tio. *Benevolus*: nimirum ut
singularem amorem & observantiam
erga auditorem & patriam præfere-
rat. Quæ duo pariter frequentissima
sunt apud Ciceronem.

2. *Quid spectandum in iis, apud
quos svadetur, vel dissvadetur?*
Inprimis: qua forma Reipublicæ re-
gantur; nimirum vel *Monarchiâ*.
quæ est unius dominatus. Vel *Ari-*

⌘ Libri Quarti . Pars II. ⌘

Stocratiâ : quæ est dominatus paucorum , qui Optimates dicuntur , eo quod ita se gerant , ut sua consilia optimo cuiq; probent . Vel deniq; *Democratiâ* ; quæ est dominatus multorum , qui commune bonum respiciunt , ut cum Senatus nihil potest sine voluntate tribuum . In *Monarchia* enim consilia omnia referat , necesse est , svadens vel dissvadens ad honorem , gloriam , custodiamve principis . In *Aristocratiâ* ; ad consilium prudentiamq; Senatûs , dicens : hinc pendere disciplinam legum , divitiâs civitatum , imperij amplitudinem . In *Democratiâ* : omnia ad libertatem , & utilitatem omnium . Obvia hæc sunt in orationibus deliberativis Cic: qui cum Romani *Democratiâ* uterentur , floruit .

3 . *Secundo* : Cujus sunt nationis , conditionis , ætatis , indolis . &c. Pro varietate enim nationum varia est hominum indoles , ut tradit *Ioan: Barclav: in Icone anim: Cap: 3. &c*

☞ De iis , apud quos : ☞ 110
seq. Aliò item propendent nobiles ,
 divites , potentes , aliò senes , aliò
 virilis ætas .

Nobiles Sunt honoris ac gloriæ
 studiosi, facileq; contemnunt non modo
 ignobiles , verum etiam homines , ut
 vocant , novos . *Divites* arro-
 gantes sunt , & superbi, delicati præ-
 terea , ac molles .

Potentes honorum appetentiores ,
 & animo magis virili , quam divites :
 sunt multo magis studiosi divitibus ,
 ut potentiam suam conservent: excel-
 so sunt potius animo , quam contu-
 maci , neq; insolenter se efferunt , ne
 odium incurrant : si injuriam infe-
 runt , non in parvis rebus , sed in
 magnis obesse student .

4. *Juvenes* Honestatem utili præfe-
 runt , facile & vehementer exarde-
 scunt , intemperantes , audaces , ma-
 gnanimi , & victoriæ cupidi , ut cæ-
 teris antecellere videantur , pericu-
 lorumq; contemptores : simplices &
 aperti , nimis creduli , & spei pleni :

Æ Libri Quarti . Pars II. Æ

prodigi potius , quam avari : verecundi , prompti ad injurias faciendas , sed propter contumeliam : risûs studiosi . adeoq̄ , faceti , & jocosî : studiosi sodalium & amicorum : proclives ad misericordiam , quia bene de omnibus sentiunt . &c. At contraria est fermè *Senum* ratio , quærunt utile magis quam honestum : &c. &c. Cogitant magis de præteritis , quam futuris , ideoq̄ loquaces , eaq̄ sæpius narrantes , quæ superiori tempore gesta sunt .

5 . *Virilis ætas* , seu inter senectutem , & adolescentiam interjecta , medium fere inter utrosq̄ tenet , nam nec solam honestatem , nec solam utilitatem , sed utrumq̄ simul sibi proponit .

6 . Valent hæc cognita plurimum ad seligendas probationes , quæ auditoris opinioni , animo , conditioni , & ætati sunt magis accommodatæ , tum ad impellendos animos quò suapte pendent ; suus est enim cuivis nationi ,

§ De Constr: Orat: § III

conditioni, & ætati affectus. Juvenes enim levioribus affectibus commoventur, senes vero & viri leviores vix perferunt.

7. *Quid spectandum in re, quæ suadet, vel dissuadet? Quinque, imo illa, de quibus cap: præc: nimirum: ad suadendum: an sit honesta, vel utilis, facilis, vel necessaria, vel jucunda. Ad dissuadendum: num sit inhonesta, vel inutilis, non necessaria. &c. Item: utrum præter hæc generis Deliberativi propria argumenta, aliquo ex locis communibus desumpto suaderi, vel dissuaderi possit?*

8. *Quid tandem in ipsa suasionis, vel dissuasionis (in re orationis) constructione servandum? Re, quæ suaderi, vel dissuaderi prætenditur, undequaque cognita, formanda est brevis aliqua, & clara quæstio, seu propositio: tempori, loco, & iis, apud quos suadendum, vel dissuadendum est accommodata, quæ tractari*

⌘ Libri Quarti. Pars II. ⌘

copiose , ornatè , & facile possit .
 Seligenda deniq; , ac assumenda una ,
 aut multiplex cardinalis , & præcipua
 ratio , quæ pariter auditoris opini-
 oni , & conditioni congruat , propo-
 sitionemq; fulciat , ac sustineat .

Tum hæc ipsa ratio (*si unica sit*)
 efferenda est nudè : vel per *Enthymema*
 Ut videre est apud Cic: Orat: 2da in
 Ver: in qua ad propositionem hanc:
Novo genere est accusandus Verres .
 inventa ratio hæc , quia *Verres Cice-*
roni , & iudicibus insidiatur , re-
 ducta est ad hoc enthymema : *Verres*
grandem habet pecuniam paratam ju-
dicibus , & Ciceroni , quâ sperat se
illos corrupturum . Ergo Verres
Ciceroni , & iudicibus insidiatur .

Vel per *Syllogismum* . ut pariter
 effert Cic: Philip: IX . in qua propo-
 sitio hæc: *Serv: Sulpitio in legatione*
mortuo honor statuae est tribuendus .
 nititur huic argumento : quia ipsa le-
 gatio mortem attulit *Sulpitio* . hoc
 vero argumentum revocatur ad *Sylo-*

De constr: orat: 112

gismum hunc : *Cui ipsa legatio mortem attulit , ei honor statuæ est tribuendus . Serv: Sulpitio ipsa legatio mortem attulit . igitur ei honor &c.*

Vel per *Collectionem* : quâ per gradus quasi Orator rem suam stabilit , explicat , ac tandem concludit . Sic Cic: in Catil: III. assumptæ propositioni huic: *Dies hac supplicatione Deorum est celebranda* Subijcit rationem istam : *qua Cicero hodie Remp: servavit .* Deinde rationem hanc confirmat ex eo : *quia Cicero consiliô , ac diligentia sua Catilinariam conjurationem manifeste comperit , & extinxit .* Postremo hanc ipsam confirmationem exornat ostendendo : *non sine singulari Consulis prudentia , ac Deorum beneficio , longe omnium maximam , crudelissimamq; conjurationem , sine Civium internecione extinctam esse . &c.*

Vel deniq; per aliquam aliam argumentationis speciem , ut per *inductionem* , *sortitem &c.*

L 5
225

9. Si

❧ Libri Quarti. Pars II. ❧

9. Si vero ratio fit *multiplex*, dividenda est in partes oratio, singulaque rationes suo ordine collocandæ, & explicandæ, per varias argumentationis species. uti Cic: fecit in Philip: vii. in qua *dissuadet pacem ineundam cum Antonio* triplici hac ratione: i. *quia hæc pax turpis est*. ii. *quia hæc pax periculosa est*. iii. *quia esse non potest*. Quarum rationum primam tractat per syllo: sic: *Omnia inconstantia est turpis Senatui*. At est *inconstantia*, *Senatum cum Antonio subito pace velle conjungi*, quem modo *hostem non verbo, sed re judicavit*. Igitur *pax cum Ant: &c. 2dam* tractat per enthymema: *Ex pace quæ cum Antonio fiet, brevi tempore orientur bellum longe gravius*. Igitur *pax cum Ant: est periculosa*. 3tiam exponit inductione hac: *Non potest esse pax Antonio, & Senatui, & Equitibus, & universo populo Rom: & municipiis, & aliis privatis: Nasidio, Casari, Bruto*. Igitur *pax*
cum

❧ De orationibus dedicat: ❧ 105
 eorum , quibus ad numerantur , demereri solent , significando gratum in eos animum , per quos sibi inter clarissimos viros sedere licet ; fatendo se impares tantæ dignitati , & hinc extollendo magnitudinem mandati sibi muneris , atq; explicando dotes , quæ judices , vel Senatores ornare debent . Tandem spem sibi faciendo potentissimi ad rem gerendam Præsidiij , in humanitate , consuetudine , peritia &c. &c. eorum , in societatem quorum dignitatis inaugurandus venit .

9. *Orationes dedicatoriae* alicujus : quæ ducuntur vel a temporis aliqua opportunitate , & persona simul , cui opus dedicatur , vel a sola persona duntaxat , exponendo ex: gr: quod consideranti , cui opus nuncupandum foret , non alius in mentem venire potuit Patronus ; & causas hujus asserti subijciendo ; aut quod ex præclaro nomine celebritatem operi suo accessuram judicavit , & hinc in laudes Mæcenatis excurrando . **Postremo**

❧ Libri Quarti Pars I. ❧

ſtremo patrociniū operi expetendo.
 10. Item quibūſ Philoſophicum, aut
 Theologicum certamen ineuntes, vel
 laudant ſcientias illas, quarum pro-
 poſitiones defendendas ſuſcipiunt: vel
 comparationem inſtituunt inter certa-
 men ſcientificum & belli experimenta,
 atq; horum & illius difficultates & pe-
 ricula inter ſe conferunt: vel ſub
 imagine peregrinationis, aut naviga-
 tionis per varias mundi plagas quæ-
 ſtiones & ſiſtemata designant, in iisq;
 viſa, audita, &c: exponunt. vel de-
 niq; occasione Theſium ſub auſpiciis
 clari alicujus viri defendendarum
 Mæcenatis laudes proſequuntur, ni-
 mirum: ſapientiam, ingenium, res
 ab eodem præclare geſtas. &c. Quod
 ipſum ſervandum eſt partes oppugnan-
 tis agenti, ſi de Mæcenate aliqua
 præfari velit, ſecus de ſuo adveſario,
 ſi id ratio poſtulaverit, aliqua di-
 cere poteſt, laudando in eo ingenium,
 pietatem, morum innocentiam, aſſi-
 duitatem in ſtudiis, & ſi parentes ha-
buerit

De genere deliberativo 106
 buerit nobilitate conspicuos, genus
 etiam præsumendo futurum, ut dome-
 sticorum exemplorum æmulator exi-
 stat.

P A R S II.

De genere Deliberativo.

C A P U T I.

De eo generatim.

1. *Genus Deliberativum quid est?*

Consultatio de rebus bonis, & malis,
 ait Arist: Vel ut Cic: l. 1. de Inv:
 Quod positum in disceptatione civili
 habet in se sententiæ dictionem.

2. *Partes hujus generis quænam?*

Svasio, & dissvasio.

3. *Ejus materia generatim quæ?*

Res contingentes, & positæ in nostra
 potestate, & quidem ad nos pertinen-
 tes; Ridiculum enim esset, si Po-
 loni v. g. in suis Comitibus delibera-
 rent, qua ratione Scythæ administrare
 debeant suam Rempubicam.

4. *Ejus*

¶ Libri Quarti Pars II. ¶

4. *Ejus materia speciatim quæ?*

Alia est *Publica*, cujus genera 5. recenset Arist; 1. *Vestigalia* ac *reditus*: quæ Cic: *pro lege Manilia*: dicit esse nervos Reip: pacis ornamenta, & belli subsidia. 2. *Bellum*, & *pacis fœdera*. 3. *Munitiones*, & *custodiæ regionis*. Vituperatur enim hac in re *Pyrrhus ægyptiorum Rex*, qui multas civitates bello subegerat, sed quia non eas custodiebat, facile amittebat. 4.

Quæ importantur, & exportantur, nimirum: *Commertia*, *annonæ* &c:

5. *Legum ferendarum ratio*, sive novæ ferendæ, sive veteres abrogandæ. Sic. Cic. *contra Rullum* docet legem Agrariam, quam Rullus ferre volebat, non modo non utilem Reipub: sed etiam perniciosam futuram. Contraria habet *de lege Manilia*:

6. *Materia speciatim alia Privata* est: quæ non potest certa assignari, cum totidem de rebus consultari possit, quot negotia in vita, & re familiarum occurrunt.

C A P U T II .

De iis , quæ valent ad svadendum vel dissvadendum .

1 . *Quidnam valet ad svadendum ?*
Quod honestum esse ostenditur , utile,
necessarium , possibile , facile , jucun-
dum . Ad dissvadendum valent con-
traria .

2 . *Honestum est , quod per se lau-
dabile est , & propter se expetendũ .*
Ut virtus , laus , gloria , nominis
immortalitas . &c: Ab hoc loco Cic:
pro lege Man: Sic . *Et quoniam sem-
per appetentes gloria , præter ceteras
gentes , atq; avidi laudis fuistis , de-
lenda est vobis illa macula , Mithri-
datico bello superiori suscepta , quæ
penitus jam insedit , & inveteravit
in populi Rom: nomine . &c.*

3 . *Utile Quod propter commodum
expetitur , sive adjunctam habeat ho-
nestatem ; ut : honor , dignitas . Sive*

§ Libri Quarti Pars II. §

non habeat; ut: *divitia, valetudo &c.*
Ab hoc loco Cic: ibidem. Agitur salus
 sociorum, atq; amicorum, pro qua
 multa majores vestri, magna & gra-
 via bella gesserunt. Aguntur certif-
 sima pop: Rom: vestigalia, & maxi-
 ma, quibus amissis. & pacis orna-
 menta, & subsidia belli frustra requi-
 retis.

4. *Necessarium*, Sine quo salus, aut
 dignitas stare non potest, aut vix
 potest. *Ab hoc loco hortatur Cic: Po-
 pulum ad persequendum Antonium per
 hæc verba.* Incumbite in causam Qui-
 rites, ut facitis, agitur enim non
 qua conditione victuri, sed victuri ne
 simus, an cum supplicio ignominiaq;
 perituri.

5. *Possibile* Quod fieri, aut esse po-
 test. *Ab hoc loco Scipio apud Liv:*
 bellum in Africam transferendum
 evincit, quia nimirum Annibal vinci
 in Africa potest. *Econtrario Cic: pa-
 cem cum Antonio Phil VII. dissva-
 det, quia nimirum nulla pax esse po-
 test*

De facili , jucun: 108
 test Antonio , & Senatui , equitibus ,
 & universo Pop: Rom: *Et Phil: 12.* ex
 eodem loco probat legatos iterum ad
 Antonium non esse mittendos , quia
 nimirum impossibilis est pax cum An-
 tonio , per hæc verba : *Quæ enim est*
conditio pacis , in qua ei , cum quo
pacem facies , nihil concedi potest ?
Multis rebus a nobis est invitatus ad
pacem Antonius , bellum tamen ma-
luit : missi legati , repugnante me ,
sed tamen missi , delata mandata , non
paruit . &c. &c.

6 . *Facile* Quod sine molestia , &
 brevi tempore confici potest . *Ex hoc*
loco Cic: Phil: III, His vos teterrimis
 fratribus portas aperietis ? non tem-
 pore oblato , ducibûs paratîs , animis
 militum incitatîs , Populo Rom: con-
 spirante , Italiâ totâ ad libertatem
 recuperandam excitatâ , Deorum im-
 mortalium beneficio utemini ! nullum
 erit tempus hoc amissô . &c.

7 . *Jucundum* . Quod honestam ha-
 bet voluptatem . Ab hoc loco Cic: in
 L lib

Æ Libri Quarti . Pars II. Æ

lib: de amicis: ad virtutem hortatur . Nihil est (inquit) amabilius virtute , nihil quod magis alliciat homines ad diligendum . Quippe propter virtutem & probitatem eos etiam , quos nunquam vidimus , quodammodo diligimus . Et inferius : Tanta vis probitatis est , ut eam (quod magis est :) in hoste etiam diligamus .

C A P U T III .

De iis , quæ sunt in svadendo , vel dissvadendo spectanda .

I . *Quid spectandum in eo , qui svadet , vel dissvadet ?* Tria præcipue sunt spectanda , Prudentia , Probitas , & Benevolentia . Nimirum , ad hoc , ut quis svadere vel dissvadere possit , requiritur imo ut videatur esse prudens : scilicet modestè , non verò nimis audacter doceat , & moneat alios , præsertim si tanti viri sint , ut

cum Ant: esse &c.

Vel per easdem species argumentationis . Ut hoc videre est or: Cic: pro Lege Manil: in qua svadetur bellum in Asia gerendum a populo Rom: & huic præficiendum Pompejum , ex eo imo . *Quod: hujusmodi bellum sit genere suo grave & hanc rationem revocavit ad enthymema sic: In hoc bello asiatico agitur gloria populi Rom: agitur salus sociorum ; aguntur ve- stigialia maxima ; aguntur fortuna multorum Civium . Igitur hoc bellum est grave suo genere , & necessariū . Secundo ex eo . Quod sit magnitudine periculosum : & hæc alia quoq; ratio exponitur enthymemate . Hoc bellum conjungunt duo Reges potentissimi , suscipiunt agitata nationes victo Lucullo . Igitur est magnitudine &c . Tertio : Quod Pompejus sit bonus Imperator . Et hæc pariter exponitur enthymemate . In Pompejo est scientia rei militaris , virtus , auctoritas , felicitas : igitur Pompejus &c .*

⌘ Libri Quarti . Pars II. ⌘

10 . Videndum præterea : in nudis illis Syllogismis , quæ propositiones claræ sunt , quæ autem probatione egent , & annotandæ sunt rationes hujusmodi , ut Syllogismus tractari possit modo oratorio , de quo fol: 51. In aliis etiam argumentationis speciebus , si propositiones , ex pluribus partibus coalescant , (*ut in memorata or: pro lege Manil:*) quærenda sunt , ante omnia , argumenta , quibûs singulæ probari possint , & annotanda .

11 . Jam ubi ad manum fuerint omnia , antequam ad ossæam illam veluti coaugmentationem sua carne vestientem deveniatur ; seu antequam ad exornandas tum ipsas nudarum argumentationum propositiones , tum probantia easdem argumenta , animus applicetur , præparandi sunt Auditorum animi ad id , quod postea dicendum est , juxta exordiorum leges , (*de quibus supra fol: 42 .*) non admodum observatu diffi-

De constr. orat: 114
 difficiles, si perpendatur, apud quos?
 pro quibus? quo loco? quo tem-
 pore? quo rerum statu dicendum sit?
 quid auditores sentire credibile est?
 quis sit orationis scopus? quid con-
 sequi prætenditur? &c: Ac simul
 jacienda semina tum argumentorum,
 tum affectuum, qui in prosecutione
 orationis excitari prætenduntur;
 ut facit Cic: fere in omnibus suis ora-
 tionibus.

12. Ad levandum in auditore tem-
 pore orationis tædium, atq; concii-
 liandam ipsi orationi jucunditatem,
 curanda diligenter varietas illa, quæ
 posita est: vel in eo, quod rationes
 pro Propositione orationis probanda,
 tum principales, tum subsidiariæ,
 vario argumentationis genere per-
 tractentur. *in quo Cic: mirabilis est.*
 Vel in eo, quod in argumento tra-
 ctando non servetur suus propositi-
 onum ordo. *Vide fol: 53.* Vel de-
 niq; in variatione figurarum, quæ
 ad dilatandas, vel exornandas argu-
 menta-

§ Libri Quarti . Pars II. §

mentationes adhiberi debent . Ne enim languida sit argumentatio , excutiendæ sunt tum earum propositio- nes nudæ , tum argumenta ad easdem firmandas adinventa ; illustrandæq; variis tropis , figuris , locis Rhetoricis , susceptæ rei magis convenientibus , ut nihil non illustratum remaneat , quod ad fidem faciendam , vel ad dignitatem orationis , conferre quoquo modo possit : Idq; exemplo Cic: qui singulas orationis partes eleganter illustratas habet ; ut patet vel ex ipsa sequenti ratiocinatione desumpta ex orat: pro lege Manil: Major namq; propositio simplex hæc . *Cujus maxima est in administrandis bellis auctoritas , is est asiatico bello proficiendus* : effertur comparatione , & distributione , exornatur interrogatione . sic: *Nam vehementer pertinere ad bella administranda , quid hostes , quid socii de Imperatoribus vestris existiment , quis ignorat ?* (Ratio majoris) cum sciamus homi-

115

De Contr: Orat.

nes in tantis rebus, ut aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus fama, quam aliqua certa ratione commoveri? (Assumptio: at magna C. Pompeji auctoritas. interrogazione:) Quod igitur nomen unquam in orbe terrarum clarius fuit? cujus res gesta pares? de quo homine vos Quirites, id quod maximè facit auctoritatem, tanta & tam præclara judicia fecistis? &c. (Ratio assumptionis, præteritione, ac rursus interrogazione) Itaq; ut plura non dicam, neq; aliorum exemplis confirmem, quantum hujus auctoritas valeat in bello: ab eodem Cn. Pompejo omnium rerum egregiarum exempla sumantur: qui quo die a vobis maritimo bello est præpositus Imperator, tanta repente utilitas annonæ ex summa inopia, & caritate rei frumentariæ consecuta est, unius spe, & nomine, quantam vix ex summa ubertate agrorum diuturna pax efficere potuisset.

§ Libri Quarti · Pars II · §

Jam verò accepta in Ponto calamitate,
ex eo &c: (Conclusio exclamatione)
Et quisquam dubitabit , quid virtute
perfecturus sit , qui tantum auctori-
tate perfecit ! vel : Quis dubitet
Pompejum Asiatico bello præficiendū ,
cujus plurimum apud reges , & exte-
ras nationes valitura est auctoritas .

13 . Tandem excitandi sunt in audi-
 tore affectus , vel *rebûs ipsis* : si ni-
 mirum orationi res præsentis adijci-
 antur , quo casu detegenda sunt , &
 explicanda omnia , quæ motum in
 auditore ciere possunt . Vel per *am-*
plificationes illas vehementiores ,
 quæ verbis ingeniosè & aptè ad mo-
 tum concitandum compositis constant :
 & majoribus figuris , uti : hypoty-
 posi , profopopæja , exclamatione ,
 apostropha , interrogatione , obse-
 cratione . &c. intermiscantur : præ-
 fertim re jam exposita , aut argu-
 mentis nostris confirmatis , aut con-
 trariis confutatis .

14 . Porro confutatione tunc opus
 est

§ De confr: orat: § 116

est , cum vel auditor opinione orationi nostræ contraria præoccupatus sit , vel cum aliquid in mentem viri prudentis venire potest , quod allatæ probationi opponat . Id itaq; confundendum est , vel *negando simpliciter* , si potest , & ostendendo illud moribus esse contrarium , non cohærens circumstantiis ; &c. Vel *redarguendo* : nimirum dicendo , & probando hoc esse dubium , vel fictum , non satis probabile , leve , ridiculum , &c. Vel *Elevando* , nimirum : *Regerendo* aliquid in *personam adversarij* , vel in *rem ipsam* . (quod præsertim in *Defensione* occurrit) Sic Cic : *regerendo* in *personam* Salustij dixit : *Qui mihi ausus sis eloquentiam ut vitium obijcere , cujus semper nocens eguisti patrociniò ?* In *rem* verò : cum Cælio objectam luxuriam negare non posset , molliit prius aures , quantum potuit Cicero , tum partim magis temporis quam hominis hoc vitium esse dixit : partim contendit aliquid esse

Æ Libri Quarti · Pars II. Æ

esse concedendum ætati . Tum velut remedium invidiæ opposuit spem futuræ industriæ & probitatis , ex actionibus laboribusq̄ , quos Cællius jam suscipiebat , sustinebatq̄ . Vel deniq̄ *irridendo* : modo absq̄ arrogantia & immodestia .

15 . Ut vero ab uno argumento ad aliud , sive ab una parte orationis ad aliam aptè procedatur , utendum est *Transitione* . Quæ quid sit ? *vide fol: 80* . Hic superaddo , tot fere modos & formulas esse transitionum , quot sunt figuræ sententiarum , (*de quibus a fol: 74 .*) sic Cic: per figuram *concessionis* , & *interrogationis* , pro *Muræna* : Sed hæc sane sint paria omnia : sit par forensis opera militari : sit idem , magnificentissimos , & nullos unquam fecisse ludos : quid ? in ipsa prætura nihil ne existimas inter tuam & istius sortem interfuisse ? hujus sors ea fuit , quam &c: *Per dubitationem* . Quid nunc de virtutis honestate dicam ? quid reliquam vitæ

constantiam commemorem? *Per communicationem*: Jam quæro ex vobis, quantam Rhetoricæ utilitatem putetis! *Per correctionem*: Sed quid diutius disputo, cum hæc luce clariora videantur? Itaq; ad aliud progredior: *Per incrementum, seu gradationem*: *pro Rosc: amer:* Quid ab his tot maleficiis sceleris abesse videtur? tamen hæc aliis nefariis cumulant atq; adaugent, crimen incredibile confingunt: &c. *Jam in oratione pro lege Manil:* ab uno orationis membro ad aliud sic transit *Cic:* imo *Per partitionem*: Primum mihi videtur de genere, deinde de magnitudine, tum de imperatore deligendo esse dicendum. Genus est enim ejusmodi, quod maxime vestros animos excitare atque inflammare debet. *Sic primum membrum aggreditur Cicero. Ad secundum vero sic progreditur. n. 20. Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam. Ad tertium, n. 72. Satis mihi multa verba fecisse*

videor

❧ Libri Quarti. Pars II ❧

videor , quare hoc bellum esset genere ipso necessarium , magnitudine periculofum ; restat ut de Imperatore ad bellum deligendo , ac tantis rebus præficiendo , dicendum esse videatur . Utinam &c.

16 . Inter hæc etiam , si id res postulaverit , *Digressio facienda est talis* , quæ conferat ad rem sive probandam , sive laudandam , sive exorandam , vel dilatandam . Porro *Digressio* (*juxta Quint: 1: 4. C: 3.*) Est alienæ rei , sed ad utilitatem causæ pertinentis , extra ordinem excurrentis tractatio . *Itaq;* res ad quam excurritur , debet cohærere cum causa , nec debet esse per vim , aut temere inserta , & ea re tantisper exposita , reditus ad suum propositum significari debet *transitione* aliqua . Exemplum digressionum obvia sunt in orationibus Cic: ut *pro Rosc: amer: n. 55.* ubi digreditur Cic: in Eru- cium & accusatores ineptos , comparisonem canum & anserum in Capito-
lio

De Constr: or: 118
 lio , *In Ver: 2.* digreditur in laudes
 Siciliae . &c.

Tandem his omnibûs perfectis , se-
 quitur *Peroratio* . in qua quid agen-
 dum sit ? Vide fol: 59. & seq:

Hæc omnia facile videri possunt in
 orationibus Cic: his: *Divin: in Ver.*
pro lege Manil: 1 . Agrar: 2 . in
Catil: 1. II. III . IV . de Provinci:
cons: Philip: I: III. V. VI. VII. IX.
X. XI. XII . XIII. XIX .

C A P U T IV .

De orationibus pertinentibus ad
 genus Deliberativum .

1 . *Quæ ad hoc genus orationes spe-*
ctant ? Commendatio , Petitio ,
 Consolatio . In *Commendatione* expo-
 nenda est *imo: causa commendationis* ,
 idq; *modeste* , ac *verecundè* , quod v.
 g. sit bene de nobis meritis is , quem
 commendamus ; vel quod sit sanguine
 junctus ; quod sit vir *perspectæ hu-*
 mani-

§ Libri Quarti . Pars II. §

manitatis , fidei , eruditionis , integritatis &c. 2do . exponendum negotium , causâ cujus commendatur a nobis . 3tio orandum obsecrandumq; pro eo , vel dicendum pluribus se nolle contendere , ne de ejus , quem rogamus , humanitate videamur diffidere . 4to . tandem , nomine tum suo , tum commendati omne grati animi appromittendum officium .

2 . In *Petitione* observandum 1mo . ut facile præstari possit , quod petitur . 2do . Ut sit petitio justa . 3tio . Ut habeat modum , & adhibeatur in petitione moderatio ; id est : ut si majora dari non possint , minoribus certè contenti videamur . 4to . Ut sequatur expedita remuneratio :

3 . *Consolatoria* : si est *minor* ? mollius & cautius procedendum ; testandus primo amor , & ea , quæ dictu opus erit , a quopiam summæ prudentiæ viro se audivisse dicendum , ne plus altero sapere videatur .

Si *æqualis* mærenti ? pro communis
ami-

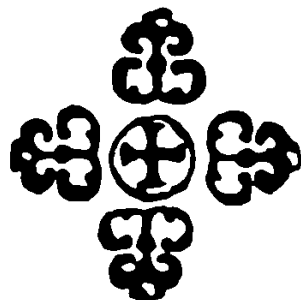
De Orat: Delib: 119

amicitiæ jure facere se dicendum . Si *major* ? liberius agendum , imo & increpandum , modo leniter & amice . Si *mærentis* dolor sit *vehemens* , vel *recens* ? insinuatione opus est , prius scilicet dicendum : minus se esse idoneum , ut confoletur alium , præsertim cum & ipse consolatione plurimum indigeat : atq; hujus sui privati doloris causæ aliquæ adferendæ . Tum addendum : omnes etiam bonos dolere , quod quaecunque solatium mærenti adferre debet : *nam levius communia tangunt . juxta Claud:* Tandem afferenda , quæ leniendo dolori sunt idonea ; nimirum . 1mo Vitæ communis conditio , quæ multis est obnoxia . 2do : ejus , quem consolamur , laudanda virtus , doctrina , animi magnitudo . 3^{tio} . ostendenda inutilitas , & damnum , unde dolor augeatur , & non compefcatur , 4to . extollenda vis patientiæ , quæ omnia mitigat , lenit . 5to . Honestissimum esse , in altissimo Divinæ voluntatis

⌘ Libri Quarti . Pars I. ⌘
 Consilio acquiescere . 6to . Sapientis
 esse , ratione atq; consilio matigare
 dolorem , donec defervescat .

N O T A .

Ad Judiciale genus spectat accusatio,
 & defensio : ad quæ a Rhetore præ-
 standæ eadem præceptiones sufficere
 possunt ; in reliquo Juris consulti au-
 diendi sunt ; præsertim cum ratio
 judiciorum veterum modo immutata
 sit . In hoc genere Orationes Cic: sunt:
 pro Quinct: pro Rosc: Amer: pro
 Rosc: Comæd: in Ver: III. IV. V. pro
 Fontejo . pro Cæcin: Pro Cluent: pro
 Rabir: Perd: pro Muræ: pro Flacco .
 pro Sylla : pro Archia . pro Domo
 sua . de Harusp: resp: pro Planc: pro
 Sextio : pro Cællio . pro Corn: Balbo ,
 pro Milo . pro Rabir: pro Ligar :
 pro Deiot:

LIBER V.

De Memoria & Pronuntiatione .

CAPUT I.

De Memoria .

1 . *Memoria quid est ?* Firma rerum ac verborum recordatio . inquit Cic: Hæc alia *Naturalis*, quæ a natura habetur ; alia *Artificialis*, quæ artificiô comparatur .

2 . *Memoriæ artificium quod est ?* Memoriæ artificium prodidisse traditur Simonides , constans locis , & imaginibus , ut scilicet ea , quæ scripta , vel cogitata sunt , variis locis & imaginibûs commendentur , ut sic facilius cum rebus occurrant memoriæ . Verum hoc artificium iis , qui memoriâ valent , minime necessarium , qui non valent , prorsus inutile esse censent plurimi .

⌘ Liber V. Cap: II. ⌘

3. *Memoriæ adjumenta quæ?*

1mum : Ut composita Oratio fit ordinatè , accuratè , & perspicuè divisa, ita ut ex multis apte connexis unum quidpiam fiat ; etenim unum facilius tenetur , quam plura .

2dum . Ut animus sit liber omnibus aliis cogitationibus .

3tium . Ut digestus sit cibus , corpusq; bene valens .

4tum . Ut ante somnium meditemur, quæ memoriæ mandaturi sumus , nihil amplius animo cogitantes , & mane corpore ad quietem composito , quæ memoriæ mandavimus , repetantur . Matutinum enim tempus peridoneum est .

5tum . Ut ediscatur legendo , non audiendo .

6tum . Ut ediscatur tacite , ita , ut vox sit potius murmur .

7mum . Ut eâdem paginâ , in qua scripserimus , utamur ad discendum .

8vum . Ut oratio scribatur accurate; nam ita fiet , quod animus diutius ei

immoretur , & dum aliquid chartæ inscribitur diligentius , animo simul inscribetur .

9mo . Ut per partes ediscatur non exiguas .

10mo . Ut exerceatur memoria ab ineunte ætate , quam plurimis vel suis , vel aliorum scriptis ediscendis .

11mo . Ut locus , ubi ediscitur oratio , fit solitarius .

C A P U T II .

De prima pronuntiationis parte .

1 . *Pronuntiatio quid ?* Est quasi quædam corporis eloquentia . *inquit Cic:* Partes ejus sunt : *vox & motus* seu *gestus* . Vocis mutationes sint totidem , quot animorum , qui maxime voce commoventur , *ait Cic:* Hoc est variè commutari vox debet , ut animi affectiones diversas commoveat , modo ad ægritudinem , modo ad lætitiã , modo ad metum , modo ad cupiditatem , &c .

⌘ Liber V. Cap: II. ⌘

2 . Præcipuæ vocis mutationes sunt :
Contenta : quâ aliquid atrociter infe-
 Etamur ; ut in *Pison*: Tu ne etiam im-
 manissimum , ac fœdissimum monstrum
 ausus es discessum meum illum , testem
 sceleris & crudelitatis tuæ , maledicti
 loco ponere ? *Submissa* : quâ leniter
 aliquid , & quadam cum jucunditate
 pronuntiare studemus , estq; superiori
 penitus contraria , & sæpe ridiculi
 gratia adhibetur . ut pro *Muræna*
Cic: ubi jus civile leniter irridet :
 Et quoniam (*inquit*) mihi videris
 istam scientiam (*juris civilis*) tan-
 quam filiulam osculari tuam . *Incli-*
nata : quâ aliquid graviter , & sen-
 tentiose pronuntiamus . Quo ge-
 nere vocis utimur potissimum in Exor-
 diis , & alibi, quotiescunq; occurrunt
 graves aliquæ sententiæ . Ut pro
Milo: Populi grati est , præmiis affi-
 cere bene meritos de Rep: cives , viri
 fortis , ne suppliciiis quidem moveri,
 ut fortiter fecisse pœniteat . *Inflexa* :
 quâ conamur auditorum animos com-
 movere

de Pronun: 122

movere , *ut pro Mil: O me miserũ ! o infelicem !* revocare tu me in patriam Milo potuisti per hos , ego te in patria per eosdem retinere non potero .

3 . Cavenda in usu vocis *1mo* : Cantilatio , *2do* . Clamor ultra vires spiritũs . *3tio* . Jtem ne longiori spiritu protrahatur , ne naribus potius , quam ore efferri videatur . *4to* . Ne sit nimium præceps . *5to* . Ne sit nimis tarda . *6to* . Ne eodem tenore .

Sed ut sit *1mo* . Sonora , & nitida . *2do* . Ut sit articulata , & legitimis interpretationibus distincta . *3tio* . Ne ultimæ Syllabæ abforbeantur . *4to* . Ut sit æquabilis , continua , & clara , *5to* . Ut sit firma , urbana , facilis , & pro varietate argumenti diversa .

C A P U T III .

De 2da pronuntiationis parte , hoc est de gestu præfertim oris , capitis , &c .

1 . *Gestus* : est oris , totiusq; corporis

M 3

245

⌘ Libri V. Cap: V. ⌘

poris motus , & conformatio .

2 . *Corporis status* : sit erectus , virilis , cum gravi laterum inflexione , & humeris sensim obsecundantibus .

3 . *Oculorum remissione* , coniectuq; , & hilaritate , motum animi significabit orator , efficietq; ; iidem vero oculi manuum gestum sequantur .

4 . *Vultus* , & *aspectus* : modo sit severus , modo blandus , modo alacer , & rectus , modo tristis . &c.

5 . *Capite* : non temere movendum , atq; jactandum ; decet tamen aliquando illud movere , vel cum *annuendo* confirmamus ; vel cum *renuendo* negamus ; vel cum ejus inclinatione *languorem* ; vel cum ejus aversione *indignationem* ; aut alio simili motu *dubitationem* , significamus , vel *admirationem* .

6 . *Collum* : neq; contractum sit , neq; tensum , neq; rigidum .

7 . *Humeri* : non jactandi , neq; attollendi .

8 . *Brachia* : ne deorsum incomposita pendeant , sed contrahenda , cum

remisse agimus , in contentionibus autem porrigenda . Dexterum liberius proferri licet .

9 . In gestu *cavendum* , ut nihil sit superfluum , aut nimis delicatum , aut affectatum , sed motus animi recte exprimat , variusq; fit , pro rerum , & vocis varietate .

C A P U T IV .

De manuum gestu .

1 . *Miramur* : Manibûs elatis , utraq; , oculis in cœlum versis .

2 . *Aversamur* : Caput in sinistram , manus verò sublatas in dextram partem detorquentes .

3 . *Confirmamus* : Manibûs pronis , gravi quodã & decente motu depreffis .

4 . *Dimittimus* . Aversa manu celeriter mota .

5 . *Distinguimus* : Modo in dextrã , modo in sinistram partem manus transferendo .

6 . *Exclamamus* . Manus tollentes in
summis

⌘ Libri V. Cap: V. ⌘

summis affectibus, extra quos nunquam manus capitis altitudinem excellent :

7 . *Hortamur* : Manu cava , & aperta , & identidem sublata .

8 . *Interrogamus* : Eadem conversa sublevando .

9 . *Iraſcimur* : Manu in pugnum collecta , cum suggestus percussione .

10 . *Ironiam significamus* : Indice in latus verso , vultu averſo , & subri-dente , capite aliquoties annuente .

11 . *Minitamur* : Erecto & moto sæ-pius indice :

12 . *Mitigamus* : Manu aliquoties le-niter elata , ac demissa cum quadam gravitate .

13 . *Multitudinem significamus* : Manibus valde disjunctis .

14 . *Negamus* : Manum dextram in latus dextrum removentes .

15 . *Numeramus* : Numeros vel di-gitis, vel motu manûs in dextram par-tem per locorum modica intervalla distinguentes .

16 . *Pœnitentiam ostendimus* . Mani-
bus

de Manuum gestu

124

bus in crucis modum ante pectus compositis, vultu mæsto, capite in latus pergente.

17. *Paucitatem significamus*: Manibus cavis & conjunctis.

18. *Permittimus*: Dextra conversa, ac porrecta.

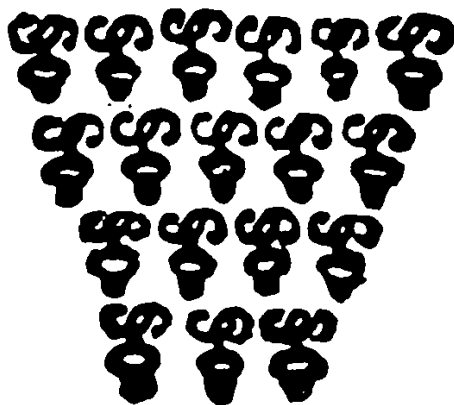
19. *Prohibemus*: Manu elata & quiescente.

20. *Supplicamus*: Manibus elatis, & junctis, vel humiliter remissis.

21. *Timemus*: Manibus sublatis, palpitantibus, ac ipsum corpus appetentibus.

22. *Urgemus*: Crebra manuum impressione.

Sinistra manu rarius utendum, nisi rerum vastitas, eopia, motusq; summi exprimantur.

I N D E X

Capitum Epitomes ,

P R O Æ M I U M .

- Cap: I. De nomine Rhetoricæ pag 1
 Cap: II. De ejus præstantia , &c.
 Cap: III. De materia Rhet: - - 2 .
 Cap: IV. Subsidia Rhetoricæ - - 3 .
 Cap: V. Rhetoricæ partes .

LIBRI I. PARS I.

De inventione argumentorum .

- Cap: I. De inventione generatim 4 .
 Cap II. De definitione - - - 5 .
 Cap: III. De enumera: part: - 6 .
 Cap: IV. De notatione, & conjug: 7 .
 Cap: V. De genere, & forma - 8 .
 Cap: VI, De similitud: & Dissimil: 9 .
 Cap: VII, De contrar: & Repug: 10 .
 Cap: VIII De adjunctis . - - - 11 .
 Cap: IX. De antecedent: & cõseq: 16 .
 Cap: X. De Causis . - - - 17 .
 Cap: XI. De Effectis - - - 18 .
 Cap: XII. De comparatione - - 19 .
 Cap: XIII De Locis extrinsecis . 20 .

LIBRI

LIBRI I. PARS II.

De alt: inven: par:

Cap: I.	De affectibus generatim .	23 .
Cap: II.	De amore & odio	25 .
Cap: III.	De desiderio & Fuga	26 .
Cap: IV.	De Gaudio & Tristitia .	27 .
Cap: V.	De ira & mansuetudine	28 .
Cap: VI.	De audacia & timore	29 .
Cap: VII.	De spe & Desperatione	31 .
Cap: VIII.	De pudore & Gratia	32 .
Cap: IX.	Misericors: indignat:	33 .
Cap: X.	De æmulatione , & cont:	35 .
Cap: XI	De Risu - -	36 .

LIBRI II. PARS . I.

De primis duabus disposit . partibus

Cap: I.	De dispositione gener:	39 .
Cap: II.	De exordio generatim	40 .
Cap: III	De variis exor: generi:	41 .
Cap: IV.	De Exordii legibus .	42 .
Cap: V.	De Exordiorum fontibus.	43 .
Cap: VI.	De narratione . -	44 .
Cap: VII.	De propofit: & part:	47 .

LIBRI II. PARS II.

De confirmatione & Perorat :

Cap:

Cap: I De confirm· generatim	49 .
Cap: II. De argumēt: generat: pag	49.
Cap: III. De Ratiocinat· seu syll:	51 .
Cap: IV. De Enthymemate	54 .
Cap: V. De inductione	- 55 .
Cap· VI. De exemplo	- 56 .
Cap: VII· De sorite & Dilem:	57 .
Cap: VIII. De Confutatione	58 .
Cap: IX De peroratione	- 59 .
Cap: X. De amplificati: gener:	60 .
Cap: XI. De amplif: verb·	- 61 .
Cap: XII. De rerum amplif:	- 63 .
Cap: XIII De ampl: mod: ex Quin·	64 .
Cap: XIV. De amplif: materia	65 .

LIBRI III. PARS I .

De Elocutione .

Cap: I. De Elocut: generatim .	66 .
Cap: II. De Tropis generat:	67 .
Cap: III. De Tropis in verbo	68 .
Cap: IV De Tropis in verbis	70 .
Cap: V. De Figuris verborum .	71 .
Cap: VI. De Figur: sententiar:	73 .

LIBRI III. PARS II .

De Elegantia & compositione .

Cap

Cap: I. De utraq; generatim .	80 .
Cap: II. De ordine .	81 .
Cap: III. De periodo generat: pag: 82.	
Cap: IV. De periodis speciat:	83.
Cap: V. De numero oratorio :	89 .

LIBRI IV. PARS I .

De genere Demonstrativo .

Cap: I. De eo generatim .	90 .
Cap: II. De bonis intel: & volunt:	91.
Cap: III. De Bonis corpor: & for:	97.
Cap: IV. De laudatione person:	99 .
Cap: V. De or : spect: ad hoc gé:	102.

P A R S II .

De genere Deliberativo .

Cap: I. De eo generatim .	106 .
Cap: II. De iis quæ valent ad sua:	107.
Cap: III. De iis, quæ in svaden:	108 .
Cap: IV. De or: spec: ad hoc:	118 .

L I B E R V .

Cap: I. De memoria .	- 120 .
Cap: II. De i pron: parte .	121 .
Cap: III. De gestu Corp:	- 122.
Cap: IV. De gestu manuum .	123 .

Cap: I De confirm. generatim	49 .
Cap: II. De argumēt: generat: pag	49.
Cap: III. De Ratiocinat. seu syll:	51 .
Cap: IV. De Enthymemate	54 .
Cap: V. De inductione	- 55 .
Cap: VI. De exemplo	- 56 .
Cap: VII. De sorite & Dilem:	57 .
Cap: VIII. De Confutatione	58 .
Cap: IX De peroratione	- 59 .
Cap: X. De amplificati: gener:	60 .
Cap: XI. De amplif: verb.	- 61 .
Cap: XII. De rerum amplif:	- 63 .
Cap: XIII De ampl: mod: ex Quin.	64 .
Cap: XIV. De amplif: materia	65 .

LIBRI III. PARS I .

De Elocutione .

Cap: I. De Elocut: generatim .	66 .
Cap: II. De Tropis generat:	67 .
Cap: III. De Tropis in verbo	68 .
Cap: IV De Tropis in verbis	70 .
Cap: V. De Figuris verborum .	71 .
Cap: VI. De Figur: sententiar:	73 .

LIBRI III. PARS II .

De Elegantia & compositione .

Cap

Cap: I. De utraq ³ generatim .	80 .
Cap: II. De ordine .	81 .
Cap: III. De periodo generat: pag: 82.	
Cap: IV. De periodis speciat:	83.
Cap: V. De numero oratorio :	89 .

LIBRI IV. PARS I .

De genere Demonstrativo .

Cap: I. De eo generatim .	90 .
Cap: II. De bonis intel: & volunt:	91 .
Cap: III. De Bonis corpor: & for:	97 .
Cap: IV. De laudatione person:	99 .
Cap: V. De or: spect: ad hoc gē:	102 .

P A R S II .

De genere Deliberativo .

Cap: I. De eo generatim .	106 .
Cap: II. De iis quæ valent ad sva:	107 .
Cap: III. De iis, quæ in svaden:	108 .
Cap: IV. De or: spec: ad hoc:	118 .

L I B E R V .

Cap: I. De memoria .	- 120 .
Cap: II. De i pron: parte .	121 .
Cap: III. De gestu Corp:	- 122 .
Cap: IV. De gestu manuum .	123 .

EPITOME

PRÆCEPTORUM

RHETORICORUM

Selectissimis exemplis

DISTINCTORUM

in

Gratiam & commodiorem usum

Juventutis Scholarum

Ordinis S. B. M.

FACTA

Atq̄,

Cum Licentia Suorum Superiorum

secundo Typis

MANDATA

Poczajoviæ Annô Domini 1771